

La salut sexual en dones sobrevivents a un càncer de mama

Camil Andreu Castelo-Branco i Flores

Reial Acadèmia Europea de Doctors
Real Academia Europea de Doctores
Royal European Academy of Doctors

BARCELONA - 1914

CAMIL ANDREU CASTELO-BRANCO i FLORES, MD, MSc, PhD. És Catedràtic de Ginecologia i Obstetrícia i director del Departament de Cirurgia i Especialitats Medicoquirúrgiques. És el responsable de l'Endocrinologia Ginecològica i del Grup de Treball de Sexologia Clínica així com coordinador de docència de l'Hospital Clínic de Barcelona. Es va graduar a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, llicenciant-se el 1985 i obtenint menció del premi Extraordinari de Llicenciatura. Posteriorment va doctorar-se al 1999 obtenint el premi extraordinari de doctorat. Va realitzar la seva formació com obstetra i ginecòleg a l'Hospital Clínic, on va entrar com metge resident fins a arribar a assolir la màxima categoria de la promoció professional.

El 1988, encara com a resident va fundar la primera unitat de menopausa en un hospital públic català i la segona de tot l'estat espanyol i des de llavors aquesta institució s'ha convertit en un de centres de referència per a la menopausa i l'endocrinologia ginecològica. La unitat progressivament va anar ampliant la seva activitat sent pionera en tècniques quirúrgiques de reconstrucció d'anomalies mullerianes sent actualment un centre de referència on es deriven pacients de tot l'estat per a resoldre anomalies del desenvolupament complexes. Va ser també seguir l'estela en la incorporació de la cirurgia mínimament invasiva a la Cirurgia ginecològica formant part de l'abordatge habitual de molts pacients actualment.

La seva activitat també té a veure amb la sexologia clínica, sent el director del màster de Sexologia Clínica des del 2016 i havent creat un postgrau per a no metges en Sexologia i Educació Sexual aquell mateix any.

Ha escrit més de 450 articles originals i revisions a revistes nacionals i internacionals indexades (70% a revistes del primer i segon quartil, Factor d'Impacte →575 índex h: 42), la majoria al camp de l'endocrinologia ginecològica i la sexologia clínica. Ha estat professor convidat i donat conferències a nacionals i internacionals havent estat anomenat Professor lliure de la Universitat de Buenos Aires. Ha estat receptor de nombroses beques de investigació, tant públiques (dels Ministeris de Educació i Sanitat) com a privades (de la Indústria) i ha donat més de 534 conferències en reunions científiques nacionals i internacionals. És autor o col·laborador de més de 232 obres amb ISBN relacionades amb l'especialitat.

La salut sexual en dones sobrevivents a un càncer de mama

Excm. Sr. Dr. Camil Andreu Castelo-Branco i Flores

La salut sexual en dones sobrevivents a un càncer de mama

Discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia Europea de Doctors, com
Acadèmic Numerari, a l'acte de la seva recepció
el 23 de març de 2022

Excm. Sr. Dr. Camil Andreu Castelo-Branco i Flores
Doctor en Medicina i Cirurgia

I contestació de l'Acadèmic de Número

Excm. Sr. Dr. Xavier Iglesias i Guiu
Doctor en Medicina i Cirurgia

COLECCIÓN REAL ACADEMIA EUROPEA DE DOCTORES

Reial Acadèmia Europea de Doctors
Real Academia Europea de Doctores
Royal European Academy of Doctors
BARCELONA - 1914

www.raed.academy

© Camil Andreu Castelo-Branco i Flores

© Reial Acadèmia Europea de Doctors.

La Reial Acadèmia Europea de Doctors, bo i respectant com a criteri d'autor les opinions exposades en les seves publicacions, no se'n fa responsable ni solidària.

Queden rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del «Copyright», sota les sancions establertes en les lleis, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment, compresos la reprografia i el tractament informàtic i la distribució d'exemplars d'ella mitjançant lloguer o préstecs públics.

Producció Gràfica: Ediciones Gráficas Rey, S.L.

Imprès en paper offset blanc Superior per a la Reial Acadèmia Europea de Doctors.

ISBN: 978-84-09-38739-7

D.L: B-5536-2022

Imprès a Espanya - Printed in Spain - Barcelona

Data de publicació: març 2022

ÍNDICE

PRESENTACIÓ I AGRAÏMENTS.....	9
DISCURS D'INGRES	13
FONAMENTS.....	13
Sexualitat-salut sexual i sexologia. Conceptes.....	13
Càncer de mama.....	15
Disfunció sexual i Càncer de mama	19
CAUSES DE DISFUNCIO SEXUAL EN PACIENTS AMB	
CÀNCER DE MAMA	21
Paper de la cirurgia	23
Paper de la radioteràpia	25
Paper de la quimioteràpia no endocrina.....	25
Paper de la teràpia endocrina	28
AVALUACIÓ DE LA DISFUNCIO SEXUAL	33
ASPECTES PSICOLÒGICS DE LA DISFUNCIO SEXUAL	35
OPCIONS TERAPÈUTICAS	37
Estratègies locals.....	37
Tractaments farmacològics sistèmics	39
Fisioteràpia	40
Intervencions educatives i psicoterapèutiques.....	40
COMENTARIS.....	41
CONCLUSIONS.....	45
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES.....	47
OBRES DE L'AUTOR SOBRE EL TEMA D'AQUESTA LECTURA.....	61
Llibres i capítols de llibre	61
Revistes	65
DISCURSO DE CONTESTACIÓN.....	75
Publicaciones de la Real Academia Europea de Doctores	81

⊗ PRESENTACIÓ I AGRAÏMENTS

Excel·lentíssim Senyor President,
autoritats,
acadèmics i amics.

La Reial Acadèmia de Doctors és una institució única i sense equivalències en qualssevol altres institucions científiques i culturals. La RAED te el que podríem anomenar un fet diferencial que la converteix en una entitat excepcional, i és que en un món globalitzat on despunten les hiper-especialitzacions, i la medicina actual és un bon exemple, aquesta Acadèmia enfoca de manera singular la recerca de l'excel·lència des del punt de vista de la integració de les múltiples disciplines acadèmiques és doncs una entitat transdisciplinar en el sentit que no és que cada especialitat porti el seu gra de sorra al saber, es que aquest gra passa a ser part d'un ciment on es fonen les ciències i el coneixement.

Ser acollit per aquesta institució és per mi un gran honor, al qual espero poder correspondre i pel qual vull expressar la meva gratitud, començant pel seu president, Excel·lentíssim Senyor Dr. Alfredo Rocafort Nicolau, als Senyors Acadèmics que van acceptar el meu ingrés, els que em varen proposar els Professors Biete i Monzó i molt en particular al Excel·lentíssim Senyor Dr. Professor Xavier Iglesias Guiu, pel seu constant estímul i suport. Serà per mi un privilegi poder participar a partir d'ara, en tots aquells projectes en els quals es consideri que pugui ser d'utilitat.

Soc conscient de que la meva vocació, primer, i ara passió per la ginecologia, no té uns orígens familiars, la meva no és una nissaga de ginecòlegs, ni tan se vol de metges, la tradició familiar sempre ha estat més lligada a les lletres i ciències socials. Com doncs vaig arribar a esdevenir ginecòleg? *Audentes fortuna iuvat* i l'atzar sempre m'ha estat favorable a decisions preses en encreuaments de la vida. Tota la meva infantesa i adolescència vaig créixer amb el desig d'esdevenir zoòleg. Els avis i pares, coneixedors de la meva afició, per reis sempre em regalaven llibres d'animals, encara en conservo alguns. Emperò, quan vaig haver d'entrar a la universitat una conversa amb el meu pare em va encaminar vers el món de la salut, primer per la Veterinària, per allò dels animalons però a l'hora d'escollir vaig triar finalment per les persones. I en acabar els estudis de medicina vaig pensar que jo no havia triat, jo havia estat triat per la meva veritable vocació. I després de sis anys de carrera ve l'examen MIR i la residència. Novament sense més referents que les hores d'estudi a la facultat i les pràctiques vaig triar, o millor encara, també vaig ser triat per la Ginecologia. I ara, fent un exercici de ciència ficció, si tornés al passat no en tinc cap dubte que si, ara jo, triaria Medicina i Ginecologia. I es que puc assegurar-vos que la Medicina i la Ginecologia han superat amb escreix totes les expectatives que hagués pogut tenir, entre elles poder ser-hi aquí ara.

Aquest nomenament respon, més enllà dels meus possibles mèrits personals, a les fites assolides per tot un equip del qual soc només un representant. Les autoritats mèdiques del passat aïllades, individuals, avui no s'entenen, doncs la recerca i la pràctica de la medicina es fonamenta en equips i en un entramat de xarxes col·laboratives i multidisciplinars. És per això que el meu agraïment primer es dirigeix a tots els companys d'estudi i de feina amb els que he tingut la sort de coincidir. Han estat molts i tots ells han aportat. Tota la meva carrera tant acadè-

mica com professional s'ha desenvolupat aquí, a la Facultat de Medicina de la Universitat Barcelona, on actualment soc catedràtic de Ginecologia i Obstetrícia i director del Departament de Cirurgia i Especialitats Medicoquirúrgiques, i a l'Hospital Clínic de Barcelona, on vaig començar com a resident i on he anat ocupant de forma progressiva diferents llocs de responsabilitat i actualment dirigeixo el primer grup de treball de Sexologia Clínica aprovat en un hospital públic de l'estat.

Al llarg de tots aquests anys he tingut la sort de trobar-me amb moltíssims professionals de gran vàlua. Només la prudència em fa no començar a anomenar totes aquelles persones que m'han influït de manera positiva, però sí que m'agradaria assenyalar-ne alguns molt especials, entre els quals per descomptat hi ha el professor Iglesias Guiu a qui li dec molt de la meva formació docent, assistencial i ètica, i els professors González-Merlo (†) i Vanrell (†). Agraïxo també a tota la resta de professors, companys, col·laboradors i alumnes que han estat la meva guia i incentiu al llarg de la meva vida; sense ells no haurien estat possibles bona part de les aportacions amb les quals la meva persona es pot veure associada i que si tingués que anomenar-los a tots els 30 minuts d'aquest discurs quedarien curts.

Finalment, en aquest capítol de reconeixements m'agradaria assenyalar els grans culpables de donar-me prou estabilitat i estímul perquè el recorregut que he fet, curt o llarg, s'hagi pogut dur a terme i ser hi ara ací en aquest acte. Abans de tot els meus pares, l'Emili i la Nancy, els meus primers i millors mestres, així com el meu germà Emili qui sempre m'ha recolzat i animat. Així mateix vull fer un agraïment molt especial als que em són més propers: a la meva dona Sílvia, un exemple de paciència i amor, i als meus fills, Gerard i Ferran. Ells tres són el millor estímul per continuar cercant l'excel·lència professional i vital. Al davant d'una audiència tant distingida com multidisciplinà-

ria, he escollit pel meu discurs un tema que aborda de manera holística dues de les meves àrees d'interès: la ginecologia i la sexologia, presentant de passada alguns dels temes concrets que han estat per a mi objecte d'especial interès científic. Però, més enllà dels aspectes lligats a la meva feina, crec que pot ser de l'interès general una visió global de com aspectes que van més enllà de la pròpia malaltia afecten múltiples esferes de la qualitat de vida de les persones

❧ FONAMENTS

Sexualitat-salut sexual i sexologia. Conceptes

Sexe, sexualitat i sexologia són conceptes utilitzats amb freqüència amb diferents sentits i de vegades s'empraren els uns pels altres com si de sinònims es tractés. A què fem aleshores referència amb el concepte sexualitat? A la manera de viure com a éssers sexuats. És la nostra manera de ser homes i dones. Éssers vius acceptats com a descripcions del sexe admetent; emperò, un ampli ventall de diversitat en la manera de ser, viure i sentir aquest fet existencial. El sexe és un procés que s'inicia abans del naixement i es perllonga fins a la mort que ens fa viure com dones, homes o de qualsevol altra forma d'identificar-nos dins de la diversitat sexual. Som éssers sexuats i ens identifiquem amb un sexe independentment del sexe amb què ens identifiquen les altres persones, és la nostra identitat sexual. En la majoria dels casos aquesta identificació resulta coincident, cosa que facilita l'acceptació i la socialització per part del nostre entorn vital.

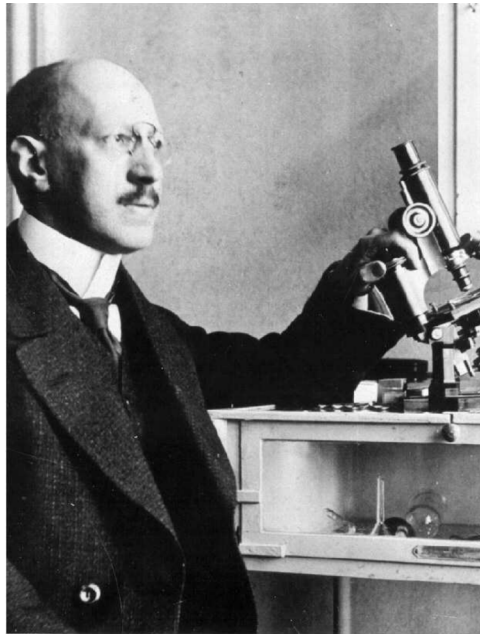
La salut sexual s'ha definit com l'estat de benestar físic, psicològic i sociocultural relacionat amb la sexualitat, que requereix un entorn lliure de coerció, discriminació i violència. Ja el 1975 l'OMS va definir la salut sexual com "la integració dels elements somàtics, emocionals, intel·lectuals i socials de l'ésser sexual, per mitjans que siguin positivament enriquidors i que potenciïn la personalitat, la comunicació i l'amor". Amb posterioritat des de la Associació Mundial de Sexologia (WAS),

es va emfatitzar la necessitat de respectar i defensar els drets sexuals, com a part dels Drets Humans, per aconseguir assolir els òptims índexs de Salut Sexual per a les persones. Així la WAS defineix la Salut Sexual com un “estat de benestar físic, psíquic, emocional i social en relació amb la sexualitat; no és només l’absència de malaltia, disfunció o debilitat. Requereix un enfocament respectuós i positiu cap a la sexualitat i les relacions sexuals, així com cap a la possibilitat de tenir relacions sexuals plaents i segures, lliures de coerció, discriminació i violència. Per poder assolir i mantenir la salut sexual, els drets sexuals de totes les persones han de ser respectats, protegits i satisfets”. No hi ha dubte que les definicions de Salut Sexual s’han anat ampliant fins a aconseguir veure reflectits tots els aspectes d’una vivència saludable de totes les dimensions sexuals. Això no obstant, no son equivalents els conceptes de sexualitat amb el de salut sexual. Doncs, tot i que l’idea de salut sexual ha estat acceptada de mode general per els agents socials i polítics no tot en sexualitat és salut.

El terme sexologia va ser encunyat per Elisabeth Osgood Goodrich Willard (*Sexology as the Philosophy of Life*, 1867) tot i que va ser Iwan Bloch (1872-1922) qui va proposar per primera vegada la idea d’una tasca científica i acadèmica consagrada a l’estudi del sexe, i va ser qui va encunyar també el nou terme: Sexualwissenschaft (ciència sexual o millor, sexologia). En aquest sentit, Iwan Bloch pot legítimament ser anomenat el pare de la sexologia. Emperò, l’abordatge al fet sexual humà a les facultats de medicina i ciències de la salut s’ha fet amb freqüència des de la perspectiva de la malaltia (disfuncions sexuals, infeccions de transmissió sexual, embarassos no planificats etc) però la sexualitat és quelcom de més global i plaent que no només la malaltia. I en aquesta perspectiva, la sexologia no és una especialitat que tracta de les disfuncions sexuals, salut sexual, i la sexualitat saludable exclusivament. La sexologia és

la ciència molt més inclusiva que estudia com els éssers sexuals viuen la sexualitat en les diferents esferes vitals, íntimes i públiques, lúdiques i laborals, de comunicació i associació, de procreació i cerca del plaer. I per descomptat, tot això, amb la promoció i la prevenció necessària perquè aquesta vivència sexual i eròtica es desenvolupi de forma saludable i gratificant, però no convertint la salut com objecte únic d'estudi.

Figura 1: Iwan Bloch

Càncer de mama

El càncer de mama és el càncer més prevalent al món i el segon càncer més comú, de major incidència, entre les dones (1,2). El 2020, hi va haver 2,3 milions de dones diagnosticades amb càncer de mama (1). Segons les estadístiques actuals, s'estima que el 2021 hi haurà 281.550 dones a qui es diagnosticaran

nous casos de càncer de mama (2). A més, aproximadament el 12,9% de les dones seran diagnosticades amb càncer de mama al llarg de la vida (2).

Figura 2. El càncer de mama és el càncer més prevalent al món. 1 de cada 8 casos diagnosticats són càncers de mama (Globocan 2020)

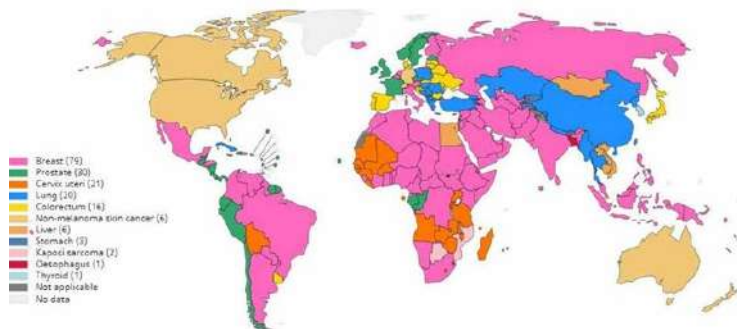
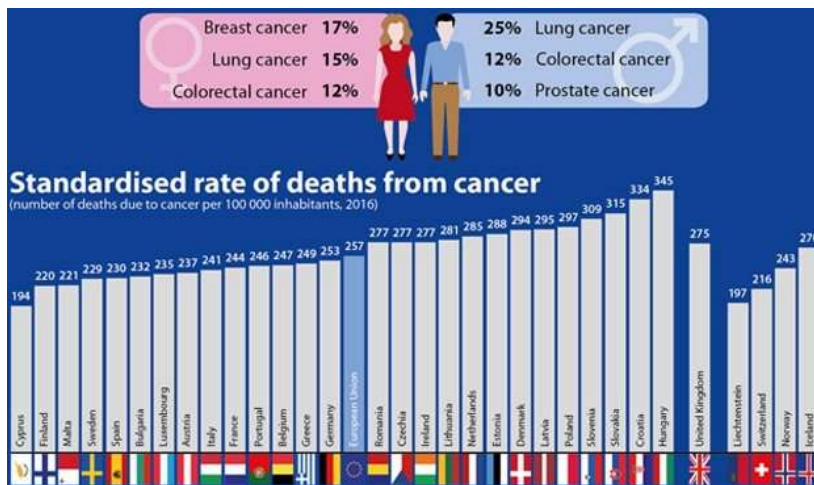
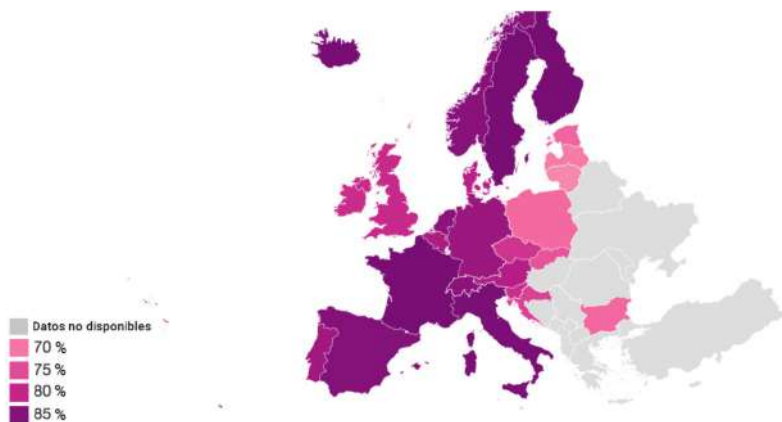

Figura 3. Espanya és dels països de la Unió Europea i del món occidental amb una mortalitat més baixa entre els diagnosticats de càncer (Eurostat 2020)

Durant les darreres dècades, gràcies a la millora en els tractaments del càncer de mama, les taxes de supervivència del càncer de mama han augmentat dràsticament actualment (90,3% en 5 anys) (2). Per això, a l'escenari van apareixent nous reptes amb relació a les dones que pateixen càncer de mama. Cal centrar-se no només en la supervivència d'aquestes, sinó també en la qualitat de vida a llarg termini.

Figura 4. Tasa de supervivència en dones amb càncer de mama.
(REDECAN 2014)

En tots dos sexes, el fet diagnòstic així com el tractament del càncer té un impacte importantíssim en cada dimensió de la qualitat de vida i el benestar, no sent la sexualitat una excepció. Enfrontar un càncer sovint genera situacions d'angoixa i d'ansietat, sent del tot habitual que sorgeixin trastorns de la sexualitat al llarg del procés de la malaltia i el seu tractament. Tot i això, com hem vist abans, la gran millora de les taxes de supervivència planteja la qüestió de gestionar les conseqüències a llarg termini per als pacients i les seves parelles. La sexualitat humana comprèn molts més aspectes que la pura funció sexual i és molt dependent del rol sexual de la persona i de la seva vivència com a

ésser sexual al llarg de tota la seva existència. La càrrega del càncer té, de fet, un impacte multidimensional sobre la sexualitat perquè afecta no sols els substrats biològics de la resposta sexual, sinó també els aspectes intra i interpersonals, que són essencials per sentir-se íntims i còmodes en una relació. Les experiències prèvies i les normes socioculturals també poden modular la transcendència clínica dels símptomes sexuals i el nivell d'angoixa. D'altra banda, preservar la intimitat sexual i emocional pot reduir l'impacte negatiu del càncer, afavorint l'actitud positiva del pacient envers la consciència de ser un supervivent dia rere dia, sense experimentar sentiments de culpa, vergonya, traïció, pèrdua d'esperança, etc. És important tenir en compte que més o menys el 40% de la població en general informa problemes sexuals i molts supervivents de càncer pateixen queixes sexuals molt abans del seu diagnòstic i tractament.

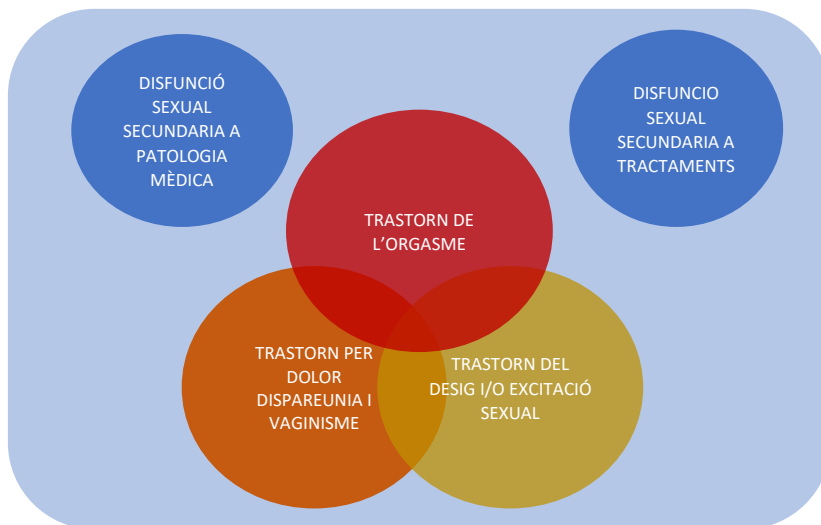
Els efectes secundaris sexuals del càncer en les dones són multifactorials, depenent no sols del tipus, etapa i pronòstic de la malaltia, sinó principalment de les modalitats de tractament que inclouen cirurgia, radiació i quimioteràpia. Deteriorament físic i mental, problemes d'imatge corporal, trastorns de l'estat d'ànim, pèrdua de fertilitat i feminitat, manca de plaer en un cos malalt, així com antecedents personals, autoestima prèvia i satisfacció amb la sexualitat, estratègies d'afrontament, dinàmiques familiars i de parella, i el suport social, la qualitat de la relació amb el proveïdor d'atenció mèdica i altres qüestions psicosocials tenen una gran influència en la funció sexual en dones de qualsevol edat, però especialment en pacients més joves que encara han de complir objectius relacionats amb l'etapa del cicle de vida. L'evidència mostra que el càncer de mama té les taxes més altes dels anys de vida ajustats per discapacitat (AVAD) perduts entre tots els tipus de càncer (1); sent la disfunció sexual (DS) una de les causes principals d'aquest problema (3,4).

En aquesta lectura centrarem la nostra atenció en l'impacte de la cirurgia, la radioteràpia, la quimioteràpia i altres teràpies hormonals del càncer de mama en la salut sexual femenina. A més, resumirem les estratègies de gestió més rellevants per a la disfunció sexual femenina després del càncer de mama.

Disfunció sexual i Càncer de mama

Segons el DSM-V (5), les dones poden ser diagnosticades de DS quan presenten símptomes persistents (almenys 6 mesos) que provoquen un deteriorament greu a la seva vida sexual. La DS s'ha classificat en tres categories segons els símptomes experimentats: trastorn de l'excitació i/o de l'interès sexual femení, trastorn orgàsmic i trastorn de la penetració o dolor genital-pelvià.

Figura 5. Les diferents disfuncions sexuals sovint no es presenten de manera aïllada i comparteixen símptomes

La prevalença de la DS en supervivents de càncer de mama varia entre els diferents estudis, oscil·lant entre el 40-80% (3,6-12) i és netament superior a la que s'observa en dones sanes (11-13). És important assenyalar que s'ha vist que la DS persisteix en el temps i afecta la qualitat de vida de les dones durant molts anys (11,12,14-18).

Les principals queixes relacionades amb la sexualitat reportades per les pacients amb càncer de mama inclouen dificultats a l'excitació (6,8,12,19-23), disminució del desig sexual (6-8,12,19,21,23-25), lubricació insuficient (3,6-8,12,19,21,23) i dolor amb la penetració (6,12,20,21,23).

Tot i l'alta prevalença de la DS en dones supervivents al càncer de mama, la salut sexual d'aquestes no sol avaluar-se a la pràctica clínica i no s'hi brinda assessorament sexual (14,26-30). Com a resultat, la DS continua sent un problema infradiagnosticat i infratractat (14,26-30). A més, la DS no és només una conseqüència no desitjada del càncer de mama, sinó també l'origen d'altres problemes de salut mental, com ara la depressió, l'ansietat o el malestar emocional (9,11,12,19,28).

Per tant, l'objectiu d'aquesta lectura és presentar una anàlisi actualitzada de l'impacte del càncer de mama a la salut sexual de les pacients, considerant la prevalença de la DS, les eines disponibles per a la seva avaluació, el seu impacte en la qualitat de vida i les opcions de tractament disponibles actualment.

❖ CAUSES DE DISFUNCIÓ SEXUAL EN PACIENTS AMB CÀNCER DE MAMA

Pel que fa als orígens de la DS en dones diagnosticades de càncer de mama cal subratllar que la DS és una entitat multifactorial influenciada no només pels tractaments del càncer de mama sinó també per l'impacte psicològic de la malaltia (4,8,12,23,30). El tractament del càncer de mama inclou una combinació d'estratègies loco-regionals (cirurgia, radioteràpia) i tractaments sistèmics (quimioteràpia, teràpia endocrina) que tenen un gran impacte en la qualitat de vida de les dones afectes.

La cirurgia provoca una disrupció directa a la imatge corporal, especialment entre aquelles dones sotmeses a una mastectomia (7,9,12,23,26,30). Aquesta alteració es veu magnificada pel fet que les mames, a més de ser una de les parts erògenes clau del cos femení, són considerades símbols de sexualitat i identitat sexual (9,12,26,30,31). La radioteràpia també pot provocar alteracions locoregionals a la mama, com dolor, molèsties, lesions a la pell o pèrdua de flexibilitat. La quimioteràpia condueix de vegades a insuficiència ovàrica, astènia i alopecía, entre d'altres. Finalment, la teràpia endocrina té com a objectiu reduir els nivells d'estrògens de l'organisme, provocant símptomes molt severos relacionats amb la menopausa a les pacients (4,6-9,12,14,23,28,30).

Les principals causes de DS en supervivents de càncer de mama es resumeixen a la Taula 1.

A continuació descriurem amb més detall com els diferents tractaments del càncer de mama afecten la sexualitat de les dones.

Taula 1. Resum de les principals causes de disfunció sexual en dones sobreviuents a un càncer de mama (DS: Disfunció sexual)

Causes potencials de DS		Mecanismes	Autor
Tractaments locoregionals	Cirurgia	Canvis anatòmics al pit Disrupció de l'imatge corporal Cicatris Dolor Añteracions de la sensibilitat	Panjari Bartula Sadovsky Gandhi Hungr Boquiren Candy
	Raditeràpia	Lesions a la pell Desconfort del teixit mamari Alteracions de la sensibilitat Dolor	Cobo Boswell Seav Panjari Sadovsky Ljungman Gandhi Hungr Boquiren
Tractaments sistèmics	Quimioteràpia	Cansament i astènia Alopècia Insuficiència ovàrica Descens o pèrdua de la libido	Cobo Boswell Seav Panjari Sadovsky Ljungman Gandhi Hungr Boquiren Candy
	Teràpia endocrina	Sufocacions Secor vaginal Dolor a la penetració Atròfia vulvo-vaginal Descens o pèrdua de la libido	Cobo Boswell Seav Panjari Sadovsky Ljungman Gandhi Hungr Boquiren

Cont...

Causes potencials de DS	Mecanismes	Autor
Factors socioculturals	Sexualització dels pits El pit com a símbol de la feminitat Standards socials de bellesa	Bartula Gandhi Langellier Hungre Boquiren

Paper de la cirurgia

En general, qualsevol cirurgia que alteri els sins pot tenir un impacte negatiu en les funcions sexuals. Per tant, les intervencions quirúrgiques conservadores i la reconstrucció mamària immediata després de la mastectomia semblen estar associades amb una millor funció sexual amb una millora de l'autoestima, el sentit de feminitat i la satisfacció de la parella. La insensibilitat de les mames després d'una reconstrucció afecta tant el desig com l'excitació mental. Emperò, més enllà del primer any després del diagnòstic és més probable que la qualitat de vida i la sexualitat estigui més influenciada per l'edat o exposició a la teràpia adjuvant que per la cirurgia mamària (15). En un assaig prospectiu que va avaluar l'impacte de la teràpia conservadora de la mama vers la mastectomia, en comparació amb controls sans, no es van trobar diferències significatives en el funcionament sexual comparant la cirurgia conservadora amb els controls; emperò, les dones que es van sotmetre a mastectomia van referir més problemes amb el desig sexual, l'excitació, la capacitat d'assolir un orgasme i la intensitat de l'orgasme (32). L'impacte de la cirurgia reconstructiva és complex i multifactorial. De fet, en comparar dones que han estat sotmeses a una mastectomia sola, mastectomia amb reconstrucció immediata o mastectomia amb reconstrucció tardana, l'angoixa psicològica va ser evident entre les dones independentment de

la reconstrucció o el moment de la reconstrucció. La funció sexual no va ser diferent un any després de la cirurgia entre dones amb mastectomia sola, mastectomia amb reconstrucció immediata i reconstrucció tardana (33). La salpingooforectomia reductora del risc és una peça fonamental en la prevenció en dones amb alt risc de càncer genital hereditari i de mama, però la manca sobtada d'estrògens i la privació d'andrògens ovàrics poden originar símptomes de menopausa i disfunció sexual. Així, en un estudi de cohorts retrospectiu recent que va incloure 294 dones sotmeses a una salpingooforectomia bilateral i 1228 dones de la població general, les dones al grup quirúrgic van informar menys plaer sexual, més incomoditat i activitat sexual menys freqüent que els controls, però els usuaris de teràpia sistèmica amb estrògens van reportar menys molèsties (34). Un altre estudi transversal que va incloure una població heterogènia de 119 dones de les quals 60 tenien antecedents de càncer de mama va confirmar mitjançant l'ús d'escales sexuals validades, que la prevalença de la disfunció sexual femenina (FSD) va ser del 74% i la prevalença del trastorn de desig sexual hipoactiu (HSDD) va ser del 73% entre les pacients de càncer de mama (35). Els problemes sexuals més comuns detectats en aquest estudi van ser dificultat de lubricació (44%), satisfacció sexual reduïda (41%), dispareúnia (28%) i dificultat d'orgasme (25%). Els símptomes sexuals i la testosterona sèrica o l'índex d'andrògens lliures (FAI) no es van trobar associats, emperò es va detectar una millor funció sexual en dones amb més baix dolor corporal generalitzat, en dones que utilitzaven estrògens tòpics de la vagina i en dones més satisfetes amb la seva relació de parella. Utilitzant qüestionaris validats només en dones amb càncer de mama sotmeses a cirurgia de reducció de risc, el 80% de les dones amb càncer de mama tenien disfunció sexual i el 82% tenien HSDD. Moltes dones al grup d'estudi també feien servir teràpies endocrines complementàries. En comparació amb el tamoxifè, els inhibidors de l'aromatasa es van associar

significativament amb la lubricació reduïda, l'excitació, l'orgasme i una dispareúnia més gran (36).

Paper de la radioteràpia

Els efectes de la radioteràpia sobre la funció sexual no es produeixen sobre una pacient naïve. Per tant, és molt difícil avaluar l'impacte de la radiació ja que la majoria d'aquestes dones que es veuran sotmeses a radioteràpia també rebran o hauran rebut cirurgia o quimioteràpia als sins. En tot cas, el que sembla evident és que el dolor crònic dels pits, l'alteració de la pell i el color dels pits, el limfedema i el dolor a l'espatlla a causa de la radioteràpia poden afectar la imatge corporal i el funcionament sexual. La radioteràpia té un efecte negatiu en la qualitat de vida relacionada amb la salut (HR-QOL), inclòs el benestar sexual, i la satisfacció amb els pits en pacients amb reconstrucció implantològica en comparació amb pacients no irradiats després de 3 anys (37).

Paper de la quimioteràpia no endocrina

Els avenços en el diagnòstic i el tractament del càncer des de la infància fins a l'edat adulta han augmentat en gran mesura l'esperança de vida de les dones premenopàusiques. La quimioteràpia pot originar una insuficiència ovàrica prematura que es traduirà en els efectes adversos de la deficiència hormonal. Els ovaris són, de fet, molt sensibles al tractament citotòxic, especialment als agents alquilants, a l'addició de taxans i a dosis acumulades més altes. El tractament amb ciclofosfamida confereix un 40% de risc d'insuficiència ovàrica en dones en edat reproductiva. La probabilitat que una dona ingressi a la menopausa com a resultat de la quimioteràpia augmenta dràsticament a

l'edat de 35 anys i es pot estimar que cada mes de quimioteràpia es tradueix en 1,5 anys de vida reproductiva perduda. És difícil predir el grau de dany ovàric d'un règim de quimioteràpia en particular (38).

La pèrdua sobtada d'hormones ovàriques per quimioteràpia i per descomptat de cirurgia, com passa en el tractament de molts càncers ginecològics, especialment d'origen ovàric, contribueix significativament a la disfunció sexual. Segons l'Institut Nacional del Càncer, les investigacions mostren que aproximadament la meitat de les dones que han estat tractades per càncer de mama i de ginecologia experimenten disfunció sexual a llarg termini (23). Val la pena recordar que l'estudi de la salut sexual femenina ha estat un àrea fins fa poc escassament estudiat i sent ara un camp en ràpida evolució on tot just en els darrers anys s'han desenvolupat instruments de diagnòstic sensibles per identificar les principals mesures sexuals. Per això, hom qui treballa en la medicina sexual te la impressió que la rellevància clínica dels símptomes sexuals en dones amb càncer és més gran que la que s'arriba a referir en assaigs que investiguen l'impacte de compostos específics en la qualitat de vida i el funcionament sexual. En qualsevol cas, la principal noxa a la funció sexual conseqüent a la quimioteràpia prové de la pèrdua d'hormones sexuals, tant estrògens com andrògens, que són molt importants per a la receptivitat genital, el desig, la consciència mental, i la capacitat de resposta. A més, l'adaptació neuroendocrina fruit de la deficiència de les hormones sexuals implica una reorganització complexa d'una àmplia gamma de neurotransmissors, neuromoduladors i altres mediadors neuroactius com ho son per exemple la termoregulació, l'estat d'ànim, el lllindar del dolor i la cognició (39). De fet, els estrògens i els andrògens exerceixen efectes organitzatius i d'activació en múltiples nivells del sistema nerviós, i les seves accions estan intervingudes per vies genòmiques no genòmiques,

directes i indirectes. A més d'afectar l'hipotàlem i altres àrees cerebrals relacionades amb la reproducció, les hormones sexuals estan involucrades en una multitud de funcions cerebrals no reproductives i, per tant, l'abstinència hormonal després de la menopausa natural o quirúrgica pot provocar una sèrie de canvis a la funció i el comportament cerebral. La simptomatologia climatèrica (síndrome vasomotora, fatiga crònica, atròfia de pell i mucoses, etc.), es pot expressar de manera variable en cada dona i també pot incloure símptomes sexuals com la modificació del desig sexual, deteriorament de l'excitació central i percepció reduïda d'orgasme i satisfacció (40). D'altra banda, la deficiència d'estrògens contribueix significativament a la involució urogenital i vaginal en reduir la proliferació de cèl·lules epitelials, la permeabilitat paracel·lular, el contingut de múscul llis i en induir remodelació vascular i canvis a la innervació. Els canvis del pH vaginal amb el pas d'una secreció àcida a una alcalina contribueixen als símptomes genitals de sequedat, irritació/ardor, pruija i vaginitis recurrent. A més, poden presentar-se símptomes urinaris, com augment de la freqüència, la urgència, la nictúria, la disúria, la incontinença i la infecció urinària recurrent posterior al coit. Amb el temps, les parets vaginals adquireixen un aspecte pàl·lid i perden les arrugues esdevenint menys elàstiques i friables. Això ve seguit d'un escurçament progressiu de la longitud vaginal, a l'hora que el clítoris es fibrosa i els teixits vulvar i labial s'atrofien. Quan hi ha atròfia urogenital, la sensació, la vasocongestió i la lubricació estan molt afectades; per tant, en dones postmenopàusiques sexualment actives, l'excitació genital es pot veure afectada i els trastorns de dolor sexual (disparèunia i vulvodínia) poden ser freqüents.

La receptivitat genital inadequada secundària a aquesta manca hormonal és probable que causi altres símptomes sexuals que contribueixen a amplificar el dolor durant l'activitat coital i

no coital. De fet, és extremadament comú observar una manca d'excitació mental i una disminució del desig sexual després d'un historial de dolor sexual; la consegüent reducció de la capacitat orgàsmica pot reduir la satisfacció sexual, la qual cosa, influeix negativament en la motivació sexual, l'activitat i la relació de parella (41). Sent així, hi ha un alt grau de comorbiditat entre els símptomes sexuals en dones menopàusiques i és important reconèixer oportunament el símptoma principal per evitar aquesta cascada d'esdeveniments negatius. De fet, si hi ha un trastorn del desig com a resultat de la insuficiència d'andrògens relacionada amb l'extirpació dels ovaris o la quimioteràpia, és probable que tota la resposta sexual es vegi compromesa, independentment de l'entitat dels símptomes urogenitals. Finalment, és probable que l'efecte "dòmino" d'altres símptomes de la menopausa, és a dir, sufocacions i canvis d'humor, pugui modular l'expressió clínica dels símptomes sexuals (41,42).

Així, l'impacte dels tractaments contra el càncer en la funció sexual no està només relacionat amb els efectes directes de la quimioteràpia, la cirurgia i la radioteràpia sobre els components neuroendocrí, neurovascular i neuromuscular de la resposta sexual. També és el resultat dels efectes indirectes sobre el benestar físic i mental, incloent la síndrome climatèrica, l'augment de pes, els efectes secundaris cosmètics negatius, la pèrdua d'atractiu, les diferents estratègies d'afrontament de la malaltia, l'angoixa emocional, els efectes adversos de medicaments psicotròpics o per el dolor, etc..

Paper de la teràpia endocrina

La teràpia endocrina del càncer de mama hormonodepenent és clau per reduir les recurrències . No obstant això, l'ús d'anà-

legs de GnRH, tamoxifè i els inhibidors de l'aromatasa tenen un impacte a curt i llarg termini en la funció sexual que han estat difícils de quantificar degut a la complexitat de les variables condicionant la sexualitat humana. Les molèsties sexuals després del diagnòstic de càncer de mama són relativament comunes, incloent-hi totes queixes sexuals en general 30-100%, com individualitzades tipus trastorn de desig 23-64%, trastorns d'excitació o lubricació 20-48%, trastorns de l'orgasme 16-36%, i dolor genital i sexual 35-38% (43).

El tamoxifè, un modulador selectiu dels receptors d'estrogens, es prescriu per bloquejar els receptors d'estrogen a la mama, però també actua com un agonista a nivell ossi i al endometri. El tamoxifè dona com a resultat un espectre d'anormalitats que involucren el tracte genital, incloent-hi dolor, cremor o incomoditat durant el coït (43) malgrat la seva capacitat per augmentar l'índex de maduració vaginal. A més, s'ha demostrat una disminució lleu en el desig sexual en dones que prenen tamoxifè, però els efectes secundaris sexuals negatius no s'han arribat a confirmar en dones de més de 50 anys (15). De fet, sembla que l'efecte del tamoxifè dependrà del medi endocrí segons l'edat i l'estat reproductiu. D'altra banda, en dones premenopàusiques que reben teràpia amb tamoxifè o anàlegs de GnRH no sembla veure's afectada la funció sexual (44). Les dones postmenopàusiques amb càncer de mama són tractades sovint amb IA de tercera generació perquè produeixen supressió profunda de l'estrogen en tots els teixits en bloquejar el pas dels andrògens en estradiol al complex aromatasa del citocrom P450. A més, els IA indueixen menys esdeveniments adversos ginecològics en comparació del tamoxifè. No obstant això, l'aturada completa de qualsevol producció d'estrogen al cos de la dona amb IA exacerba els símptomes de la menopausa i indueix sequedat vaginal intensa i disparèunia que pot arribar a ser greu amb la consegüent pèrdua de desig sexual i qualitat de

vida en molts supervivents de càncer de mama (45). Aquestes troballes són consistents amb els resultats obtinguts que comparen els efectes aguts del tamoxifè i els IA de tercera generació (letrozol/anastrozol) en els símptomes de la menopausa, inclosa la dispareúnia, que va augmentar després de 3 mesos en dones que van rebre IA en comparació amb tamoxifè (46). En un estudi transversal poblacional, realitzat entre pacients postmenopàusiques amb càncer de mama en tractament endocrí adjuvant i controls de la mateixa edat amb i sense tractament amb estrògens, el 42,4% de les pacients amb càncer de mama tractades amb inhibidors de l'aromatasa no estaven satisfetes amb la seva vida sexual i un 50.0% van reportar baix interès sexual. Això va ser significativament més comú que en els pacients i controls tractats amb tamoxifè. En un altre estudi es va observar que els pacients tractats amb inhibidors de l'aromatasa presentaven lubricació insuficient en el 73,9% i dispareúnia en el 56,5% dels casos, xifres significativament més elevades que en els controls; mentre que, els pacients tractats amb tamoxifè van informar significativament més dispareúnia (31,3%) però s'assemblaven als controls en totes les altres qüestions (47). Amb totes aquestes dades sembla que les dones que prenen inhibidors de l'aromatasa tenen un major risc i freqüència de presentar una disfunció sexual significativament més gran que les dones tractades amb tamoxifè. En una enquesta enviada a les dones després del tractament amb inhibidors de l'aromatasa, el noranta-tres per cent de les dones van presentar una funció sexual alterada i al voltant del 75% d'aquestes dones disfuncionals presentaven angoixa pels problemes sexuals (48). Tot i que hi ha algunes evidències que donen suport a un rol negatiu dels efectes del tractament són els nivells d'angoixa, depressió i edat de les supervivents més que els nivells hormonals els factors que més afecten l'excitació, l'orgasme, la lubricació, la satisfacció i el dolor sexual (48,49). En qualsevol cas, experimentar menopausa abrupta com a resultat de la quimioteràpia o la supressió

ovàrica farmacològica a edats joves és un factor de risc per als problemes sexuals, i les taxes de disfunció són més grans del que es podria esperar en una mostra comunitària sana dones del mateix rang d'edat (15, 50,51)

En resum, tot i ser un problema molt freqüent entre les dones amb càncer de mama, és poc probable que la DS es discuteixi a la pràctica clínica (14,26-30). D'una banda, molts dels professionals sanitaris solen sentir-se incòmodes preguntant qüestions relacionades amb la sexualitat a les pacients (14,30,52-54) i, a més, no sempre reben una formació adequada en aquest camp (12,14,30, 52). A més, les pacients tendeixen a sentir-se avergonyits de parlar sobre les preocupacions sexuals durant les visites oncològiques (14,55). També s'ha informat que la majoria de pacients senten que els proveïdors d'atenció mèdica no estan preparats adequadament per tractar els problemes de la sexualitat i les seves disfuncions (14,56).

⊗ AVALUACIÓ DE LA DISFUNCIÓ SEXUAL

Hi ha múltiples publicacions a la literatura mèdica en les quals s'han utilitzat diverses escales per avaluar el funcionament sexual d'aquestes pacients. Tot i això, segons l'evidència actual encara no existeix una escala específica per avaluar la DS en pacients amb càncer de mama (26,57,58).

La importància de tenir una escala específica per a pacients amb càncer de mama radica que aquesta malaltia afecta la vida sexual de les dones de manera diferent de com ho fan altres càncers i malalties. Els tractaments del càncer de mama provoquen directament una alteració física a la dona, sense oblidar també els efectes dels tractaments sistèmics en la salut sexual i les conseqüències psicològiques de tot el procés (26,57).

Una revisió sistemàtica recent de les escales existents per avaluar la DS va concloure que les escales més adequades són ASEX, FSFI i Sexual Problems Scale (26). Tot i això, tots tenen limitacions, ja que no són específics per a pacients amb càncer de mama i no avaluen completament tots els ítems de la DS segons el vigent DSM-V (26).

Alguns grups de recerca han creat i publicat noves escales o adaptacions de les ja existents per avaluar la funció sexual en dones amb càncer de mama. Bartula et al han suggerit una adaptació de FSFI, anomenada FSFI-BC (59); Mancha et al han dissenyat el SEXAT-Q (58) i Jeng et al han desenvolupat

un qüestionari per a aquest fi (57). No obstant això, fins ara, cap no s'ha reconegut com una escala validada (59).

És obvi que l'impacte del càncer de mama a la vida sexual dels pacients ha de ser avaluat de forma rutinària a la pràctica clínica sent de gran interès poder disposar d'una escala validada per avaluar la DS específicament en pacients amb aquesta neoplàsia. Aquesta escala hauria d'incloure totes les dimensions de la DS segons el DSM-V. També hauria d'avaluar altres aspectes de la sexualitat més enllà del coit vaginal i incloure aspectes psicològics de la funció sexual. Finalment, l'escala utilitzada ha de ser breu i pràctica de completar, així com oferir la possibilitat de ser repetida en diverses visites per avaluar l'efectivitat del tractament o les estratègies utilitzades.

❖ ASPECTES PSICOLÒGICS DE LA DIS-FUNCIÓ SEXUAL

Aconseguir la satisfacció sexual de les dones no depèn exclusivament dels aspectes físics, sinó també de les respostes psicològiques (30,60). Per tant, per tenir relacions sexuals plaents, les dones necessiten sentir-se sanes físicament i psicològica.

El tractament del càncer de mama provoca una alteració a l'autoimatge i la imatge corporal de les pacients. Aquesta alteració física del cos és un record constant de la malaltia i provoca en les dones un sentiment d'inseguretat pel que fa al seu estat de salut (30). A més, moltes dones fan referència a sentir-se poc atractives i no desitjables després d'haver estat tractades d'un càncer de mama (12,30), fets que també es veuen afectats per aspectes culturals (30). A més, el fet de ser conscient de patir una DS i sentir-se acomplexada durant la relació sexual origina alteracions a les esferes del desig i de l'excitació així com dificultat per connectar amb la parella i gaudir de les relacions sexuals. Totes aquestes situacions promouen i intensifiquen alhora la DS com un fenomen que afecta múltiples facetes de la sexualitat (12,19,20,30,61,62).

La DS no només és una conseqüència de l'impacte psicològic del càncer de mama, sinó que també és causa per si mateixa d'altres deficiències psicològiques. L'evidència mostra que l'estat de salut mental és pitjor a les dones que pateixen una DS (11,12,19). La DS també provoca que les pacients sentin vergonya corporal, es vegin com poc atractives i no desit-

jades per les seves parelles, així com un sentiment de rebuig per part d'aquestes (12,17,19,63). També s'han descrit canvis en la manera com les dones senten la seva pròpia sexualitat (12,13,19,20). A més, tant el diagnòstic de càncer de mama com la pròpia DS podrien actuar com a potencials estressors per a les dones, provocant un deteriorament en el seu estat de salut global i fins i tot un impacte negatiu en l'efecte dels tractaments del càncer de mama i en la progressió de la malaltia (64) .

És important assenyalar que les parelles de les dones amb càncer de mama també es veuen afectades per la DS. Com a resultat de la manca de coneixement i comunicació mèdica, les parelles poden canviar les seves actituds durant les relacions sexuals per evitar causar algun dany a les dones considerant la seva condició mèdica (12,63). Curiosament, els estudis demostren que les alteracions i les preocupacions sexuals són menors entre les dones que se senten recolzades per les seves parelles sexuals (12,30,65).

Tots aquests problemes semblen veure's agreujats pel fet que la DS en pacients amb càncer de mama tendeix a no ser abordada a la pràctica clínica, com em comentat anteriorment.

❧ OPCIONS TERAPÈUTICAS

Actualment, s'han suggerit diversos tractaments per abordar la DS als supervivents de càncer de mama. Això no obstant, encara no hi ha prou evidència a la literatura per establir un estàndard d'atenció per a aquests pacients. A grans trets, els tractaments disponibles es poden classificar en quatre categories: tractaments locals, sistèmics, fisioteràpia i intervencions educatives.

Estratègies locals

Els tractaments locals inclouen productes d'aplicació vaginal destinats a reduir els símptomes de la DS. S'han realitzat pocs estudis per avaluar l'eficàcia d'aquests tractaments, i la majoria són de baixa qualitat. Els productes avaluats són: cremes hidratants a base de polycarbopil (66-69), testosterona aplicada en crema (4,70,71), gel d'àcid làctic amb pH balancejat (4,72) i estrògens vaginals (25,73-76). Els efectes de cadascun d'aquests productes es resumeixen a la Taula 2.

En general, l'evidència mostra que alguns símptomes de la DS milloren amb tractaments locals, especialment el dolor de penetració i la sequedat vaginal. Un tema que genera molta discussió és l'ús d'estrògens vaginals que si bé han demostrat millorar la funció sexual de manera més efectiva que les cremes hidratants, també han demostrat tenir absorció sistèmica (77), per això el seu ús és controvertit quan no contraindicat en aquestes pacients.

Taula 2. Resum dels principals tractaments de la disfunció sexual en dones supervivents al càncer de mama.

Tractament tipus	Tractament	Productes	Evidència	Autors
Tractaments locals	Hidratants vaginals	Hidratant a base de policarbopil	Millora de la sequedat vaginal, dispareunia, satisfacció sexual i freqüència	Loprinzi Biglia Gelfand Juraskova
		Crema hidratant amb testosterona	Millora global de la funció sexual i atròfia vaginal	Dahir
		Gel d'àcid làctic amb pH equilibrat (pH 4.0)	Millora de la sequedat vaginal i la dispareunia (12-50% d'irritació vaginal)	Lee, Candy
	Estrògens vaginals		Millora dels símptomes vaginals Millora la histologia vaginal Absorció sistèmica	Biglia Pfeiler Kendall Donders Wills
Tractaments sistèmics	Andrògens sistèmics	Testosterona transdèrmica	No hi ha millora significativa dels paràmetres de la DS	Barton
	Anti-depressius	Venlafaxina	No hi ha millora significativa dels paràmetres de la DS	Nuñez
		Clonidina		Buijs
		Bupropion		
Fisioteràpia	Programes d'exercicis domiciliaris		No hi ha millora significativa dels paràmetres de la DS	Duijts
	Entrenaments de força			Speck
	Entrenaments físics en general (Fitness)			Berglund

Cont...

Tractament tipus	Tractament	Productes	Evidència	Autors
Intervenció educativa	Intervencions focalitzades en la salut sexual		Milliores en els paràmetres de salut sexual Rellevància clínica incerta	Anderson Ganz (2000) Jun Kalaitzi Rowland Candy
	Intervencions sobre la salut general		No hi ha millora significativa dels paràmetres de la DS	Allen Salonen Greer Vos
	Teràpia de parella centrada en la salut sexual en pacients amb càncer		Milliores en els paràmetres de salut sexual	Baucom Kalaitzi Christensen Candy

En dones sanes i dones amb disfunció sexual per altres causes; també s'ha valorat el paper de la teràpia vibratòria. L'evidència mostra que l'ús de vibradors millora diversos aspectes de la funció sexual d'aquestes pacients, especialment el desig, l'excitació, la lubricació, l'orgasme i el dolor (78-80). A més, ha demostrat ser una eina útil en el tractament de l'anorgàsmia (78,81-83). També són eficaços per millorar el dolor genital-pelvià i la dispareúnia (78,80,84-86). Tot i l'ús potencial de la teràpia amb vibradors com a tractament de la DS, encara no hi ha estudis en pacients amb càncer de mama fins ara. Per tant, no deixa de ser un camp prometedori on investigar.

Tractaments farmacològics sistèmics

La testosterona transdèrmica i els antidepressius com la venlafaxina, la clonidina i el bupropi són els tractaments sistèmics provats per abordar els símptomes de la DS en pacients amb càncer de mama. Malauradament, cap d'aquestes opcions de tractament no ha demostrat ser superior al placebo millorant la DS (71,87,88).

Fisioteràpia

L'efecte de diferents modalitats de fisioteràpia ha estat provat en tres assaigs clínics. Així s'han avaluat sobre els símptomes de la DS els efectes d'un programa d'exercicis domiciliaris (89), un any d'entrenament de força (90) i entrenament físic general (91). Desafortunadament, cap d'aquestes estratègies ha demostrat millorar específicament i significativament la DS en pacients amb càncer de mama. Això si, s'han observat millores lleugeres en la salut sexual en combinar activitat física amb teràpia cognitiva (89). També es descriu una millora discreta en la percepció de l'aparença i la sexualitat amb un any d'entrenament de força (90).

Intervencions educatives i psicoterapèutiques

Considerant la importància extrema que els aspectes psicosocials arriben a tenir en la salut sexual de les pacients, alguns estudis han avaluat l'ús d'estratègies educatives i de conselleria com a part important del tractament de la DS en dones supervivents al càncer de mama. L'evidència mostra que la salut sexual d'aquestes dones millora amb intervencions educatives centrades específicament en aspectes sexuals (92-96) així com amb la teràpia de parella potenciant la comunicació sobre aspectes de la DS i el càncer (97-99). Tot i això, aquesta millora no es produeix amb intervencions d'enfocament general sobre la salut psicosocial global de les pacients (100-103).

❧ COMENTARIS

El càncer de mama és una malaltia que afecta milions de dones a tot el món. La medicina s'ha centrat a les dècades prèvies a millorar la supervivència d'aquestes pacients; tanmateix, avui dia s'han sumat nous desafiaments precisament gràcies a l'augment de la taxa de supervivència d'aquesta neoplàsia. Així, a més d'oferir tractament a la malaltia, els serveis mèdics han d'oferir la millor qualitat de vida possible a aquestes pacients. L'evidència demostra que més de la meitat de les supervivents al càncer de mama experimenten una DS en algun moment, essent una de les causes principals de la mala qualitat de vida d'aquestes dones.

La DS ha d'entendre's com el resultat de la combinació de múltiples factors: el càncer de mama és una malaltia que afecta les mames, òrgan eròtic per excel·lència, les quals juguen un paper fonamental en la sexualitat femenina i les relacions sexuals. A més, els tractaments contra el càncer (cirurgia, quimioteràpia, radioteràpia, teràpia endocrina) també tenen un sever impacte negatiu a la vida sexual de les dones mitjançant diversos mecanismes.

La importància de la DS rau no només en la prevalença, sinó també en la subestimació en la pràctica clínica. La sexualitat no sol avaluar-se durant les visites oncològiques. Per tant, un gran nombre de dones que pateixen DS no són diagnosticades i conseqüentment no tractades. Això es veu agreujat per la falta d'una escala validada per avaluar específicament la funció sexu-

al dels pacients amb càncer de mama, ja que aquesta malaltia afecta la salut sexual de les dones d'una manera particular que la diferencia d'altres càncers. S'han suggerit algunes eines per omplir aquest buit, però cap no ha estat estandarditzada.

Una solució factible a aquesta situació podria ser, en primer lloc, intentar evitar en la mesura del possible el desenvolupament de la DS. Les pacients han de ser informades sobre els efectes adversos del tractament del càncer de mama i el seu possible impacte en la sexualitat d'una manera balancejada amb la seva necessitat. Aquest tema ha de discutir-se amb facilitat i franquesa durant les visites, i es poden oferir recursos a les pacients en cas que necessitin ajuda o més informació. La DS ha d'avaluar-se a través d'una escala validada per a pacients amb càncer de mama, analitzant totes les dimensions de la DS incloses en el DSM-V i entenent la sexualitat des d'un punt de vista holístic, no centrant-se exclusivament en les relacions coitals vaginals.

D'altra banda, malgrat l'alta prevalença de la DS i les seves conseqüències sobre la qualitat de vida, encara no existeix un tractament efectiu i estandarditzat per a les dones amb càncer de mama i DS. Pel que fa a aquest tema, és important tenir en compte que la DS no només provoca símptomes físics (dolor de penetració, manca de lubricació, disminució de la libido, dificultats per excitar-se), sinó que també té un greu impacte en la salut mental de les pacients amb càncer de mama, essent causa de trastorns psicològics tant a les pacients com a les seves parelles.

Per tant, és urgent dissenyar estudis de qualitat per tal de proporcionar un tractament eficaç per a la DS a les supervivents al càncer de mama. Tenint en compte la naturalesa multifactorial de la DS i el seu impacte en diversos aspectes de la qualitat de

vida dels pacients, les opcions de tractament adequades poden resultar de la combinació d'estratègies farmacològiques i psicològiques. Cal considerar l'ús d'humectants vaginals juntament amb sessions psicològiques enfocades específicament en aspectes sexuals per a pacients i les seves parelles. A més, incloure estímuls mecànics (vibradors, dilatadors) a les opcions de maneig pot ser de gran ajuda per a aquests pacients.

❧ CONCLUSIONS

La DS és una condició multifactorial que afecta entre el 40-80% de les dones que sobreviuen a un càncer de mama i és responsable d'una disminució en la qualitat de vida d'aquestes.

Tot i la seva prevalença, la DS continua sent infradiagnosticada i encara no existeix una escala validada per a la seva adequada valoració a la pràctica clínica. Tampoc no hi ha un estàndard d'atenció per a la DS, i l'evidència és recollida en la literatura mèdica sobre aquest problema insuficient i de baixa qualitat.

Finalment, les opcions terapèutiques per a DS en pacients amb càncer de mama són definitivament objectius potencials de recerca pel futur proper, i poden avaluar tractaments locals (humectants vaginals, vibradors) combinats amb intervencions psicològiques. Abordar aquesta condició pot suposar un pas endavant per aconseguir una vida sexual sana i satisfactòria i, per tant, una qualitat de vida més gran per a milions de dones a tot el món.

❖ REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Breast cancer [Internet]. World Health Organization. World Health Organization; [cited 2021Dec6]. Available from: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/breast-cancer>
2. Cancer of the Breast (Female) - Cancer Stat Facts [Internet]. SEER. 2022 [cited 6 December 2021]. Available from: <https://seer.cancer.gov/statfacts/html/breast.html>
3. Kedde H, van de Wiel HB, Weijmar Schultz WC, Wijsen C. Sexual dysfunction in young women with breast cancer. *Support Care Cancer*. 2013;21(1):271-280. doi:10.1007/s00520-012-1521-9
4. Candy B, Jones L, Vickerstaff V, Tookman A, King M. Interventions for sexual dysfunction following treatments for cancer in women. *Cochrane Database Syst Rev*. 2016;2:CD005540. Published 2016 Feb 2. doi:10.1002/14651858.CD005540.pub3
5. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. 5th ed. Washington D.C.: 2013.
6. Cobo-Cuenca AI, Martín-Espinosa NM, Sampietro-Crespo A, Rodríguez-Borrego MA, Carmona-Torres JM. SD in Spanish women with breast cancer. *PLoS One*. 2018;13(8):e0203151. Published 2018 Aug 31. doi:10.1371/journal.pone.0203151
7. Panjari M, Bell RJ, Davis SR. Sexual function after breast cancer. *J Sex Med*. 2011;8(1):294-302. doi:10.1111/j.1743-6109.2010.02034.x

8. Ljungman L, Ahlgren J, Petersson LM, et al. Sexual dysfunction and reproductive concerns in young women with breast cancer: Type, prevalence, and predictors of problems. *Psychooncology*. 2018;27(12):2770-2777. doi:10.1002/pon.4886
9. Gandhi C, Butler E, Pesek S, et al. Sexual Dysfunction in Breast Cancer Survivors: Is it Surgical Modality or Adjuvant Therapy?. *Am J Clin Oncol*. 2019;42(6):500-506. doi:10.1097/COC.0000000000000552
10. Goldfarb S, Dickler M, Sit L, Fruscione M, Barz T, Atkinson T et al. Sexual dysfunction in women with breast cancer: Prevalence and severity. *Journal of Clinical Oncology*. 2009;27(15_suppl):9558-9558.
11. Raggio GA, Butryn ML, Arigo D, Mikorski R, Palmer SC. Prevalence and correlates of sexual morbidity in long-term breast cancer survivors. *Psychol Health*. 2014;29(6):632-650. doi:10.1080/08870446.2013.879136
12. Boquiren VM, Esplen MJ, Wong J, Toner B, Warner E, Malik N. Sexual functioning in breast cancer survivors experiencing body image disturbance. *Psychooncology*. 2016;25(1):66-76. doi:10.1002/pon.3819
13. Fobair P, Stewart SL, Chang S, D'Onofrio C, Banks PJ, Bloom JR. Body image and sexual problems in young women with breast cancer. *Psychooncology*. 2006;15(7):579-594. doi:10.1002/pon.991
14. Seav SM, Dominick SA, Stepanyuk B, et al. Management of SD in breast cancer survivors: a systematic review. *Womens Midlife Health*. 2015;1:9. Published 2015 Nov 2.
15. Ganz PA, Rowland JH, Desmond K, Meyerowitz BE, Wyatt GE. Life after breast cancer: understanding women's health-related quality of life and sexual function

- ning. *J Clin Oncol*. 1998;16(2):501-514. doi:10.1200/JCO.1998.16.2.501
16. Bloom JR, Stewart SL, Oakley-Girvan I, Banks PJ, Shema S. Quality of life of younger breast cancer survivors: persistence of problems and sense of well-being. *Psychooncology*. 2012;21(6):655-665. doi:10.1002/pon.1965
 17. Burwell SR, Case LD, Kaelin C, Avis NE. Sexual problems in younger women after breast cancer surgery. *J Clin Oncol*. 2006;24(18):2815-2821. doi:10.1200/JCO.2005.04.2499
 18. Kornblith AB, Powell M, Regan MM, et al. Long-term psychosocial adjustment of older vs younger survivors of breast and endometrial cancer. *Psychooncology*. 2007;16(10):895-903. doi:10.1002/pon.1146
 19. Gilbert E, Ussher JM, Perz J. Sexuality after breast cancer: a review [published correction appears in *Maturitas*. 2011 Nov;70(3):312. Emilee, Gilbert [corrected to Gilbert, Emilee]]. *Maturitas*. 2010;66(4):397-407. doi:10.1016/j.maturitas.2010.03.027
 20. Ussher JM, Perz J, Gilbert E; Australian Cancer and Sexuality Study Team. Perceived causes and consequences of sexual changes after cancer for women and men: a mixed method study. *BMC Cancer*. 2015;15:268. Published 2015 Apr 11. doi:10.1186/s12885-015-1243-8
 21. Wang F, Chen F, Huo X, et al. A neglected issue on sexual well-being following breast cancer diagnosis and treatment among Chinese women. *PLoS One*. 2013;8(9):e74473. Published 2013 Sep 25. doi:10.1371/journal.pone.0074473

22. Vaidakis D, Panoskaltsis T, Poulakaki N, et al. Female sexuality after female cancer treatment: a clinical issue. *Eur J Gynaecol Oncol*. 2014;35(6):635-640.
23. Sadosky R, Basson R, Krychman M, et al. Cancer and sexual problems. *J Sex Med*. 2010;7(1 Pt 2):349-373. doi:10.1111/j.1743-6109.2009.01620.x
24. de Moraes FD, Freitas-Junior R, Rahal RM, Gonzaga CÂNCER DE MAMA. Sociodemographic and clinical factors affecting body image, sexual function and sexual satisfaction in women with breast cancer. *J Clin Nurs*. 2016;25(11-12):1557-1565. doi:10.1111/jocn.13125
25. Biglia N, Moggio G, Peano E, et al. Effects of surgical and adjuvant therapies for breast cancer on sexuality, cognitive functions, and body weight. *J Sex Med*. 2010;7(5):1891-1900. doi:10.1111/j.1743-6109.2010.01725.x
26. Bartula I, Sherman KA. Screening for SD in women diagnosed with breast cancer: systematic review and recommendations. *Breast Cancer Res Treat*. 2013;141(2):173-185. doi:10.1007/s10549-013-2685-9
27. Hawkins Y, Ussher J, Gilbert E, Perz J, Sandoval M, Sundquist K. Changes in sexuality and intimacy after the diagnosis and treatment of cancer: the experience of partners in a sexual relationship with a person with cancer. *Cancer Nurs*. 2009;32(4):271-280. doi:10.1097/NCC.0b013e-31819b5a93
28. Boswell EN, Dizon DS. Breast cancer and sexual function. *Transl Androl Urol*. 2015;4(2):160-168. doi:10.3978/j.issn.2223-4683.2014.12.04
29. Flynn KE, Reese JB, Jeffery DD, et al. Patient experiences with communication about sex during and after treatment for

- cancer. *Psychooncology*. 2012;21(6):594-601. doi:10.1002/pon.1947
30. Hungr C, Sanchez-Varela V, Bober SL. Self-Image and Sexuality Issues among Young Women with Breast Cancer: Practical Recommendations. *Rev Invest Clin*. 2017;69(2):114-122. doi:10.24875/ric.17002200
 31. Langellier KM, Sullivan CF (1998) Breast talk in breast cancer narratives. *Qual Health Res* 8(1):76–94
 32. Aerts L, Christiaens MR, Enzlin P, Neven P, Amant F. Sexual functioning in women after mastectomy versus breast conserving therapy for early-stage breast cancer: a prospective controlled study. *Breast* 2014;23:629-6.
 33. Metcalfe KA, Semple J, Quan ML, et al. Changes in psychosocial functioning 1 year after mastectomy alone, delayed breast reconstruction, or immediate breast reconstruction. *Ann Surg Oncol* 2012;19:233-41
 34. Johansen N, Liavaag AH, Tanbo TG, Dahl AA, Pripp AH, Michelsen TM. Sexual activity and functioning after risk-reducing salpingo-oophorectomy: Impact of hormone replacement therapy. *Gynecol Oncol* 2016;140:101-6.
 35. Tucker PE, Bulsara MK, Salfinger SG, Tan JJ, Green H, Cohen PA. Prevalence of sexual dysfunction after risk-reducing salpingo-oophorectomy. *Gynecol Oncol* 2016;140:95-100
 36. Tucker PE, Saunders C, Bulsara MK, et al. Sexuality and quality of life in women with a prior diagnosis of breast cancer after risk-reducing salpingo-oophorectomy. *Breast* 2016;30:26.31.
 37. Albornoz CR, Matros E, McCarthy CÀNCER DE MAMA, et al. Implant breast reconstruction and radiation: a multi-

- center analysis of long-term health-related quality of life and satisfaction. *Ann Surg Oncol* 2014;21:2159-64
38. Dewailly D, Andersen CY, Balen A, et al. The physiology and clinical utility of anti-Mullerian hormone in women. *Hum Reprod Update* 2014;20:370-85.
 39. Genazzani AR, Monteleone P, Gambacciani M. Hormonal influence on the central nervous system. *Maturitas* 2002;43:S11-7.
 40. Simon JA, Davis SR, Althof SE, et al. Sexual well-being after menopause: An International Menopause Society White Paper. *Climacteric*. 2018 Oct;21(5):415-427.
 41. Castelo-Branco C, Blumel JE, Araya H, Riquelme R, Castro G, Haya J, Gramegna G. Prevalence of sexual dysfunction in a cohort of middle-age women. Influences of Menopause and Hormone Replacement Therapy. *Journal of Obstetrics and Gynaecology*. 2003; 23 (4): 426-430
 42. Blümel JE, Castelo-Branco C, Cancelo MJ, Romero H, Aprikian D, Sarrá S. Impairment of sexual activity in middle-aged women. *Menopause*. 2004, 11(1): 78-81
 43. Mortimer JE, Boucher L, Baty J, Knapp DL, Ryan E, Rowland JH. Effect of tamoxifen on sexual functioning in patients with breast cancer. *J Clin Oncol* 1999;17:1488-92
 44. Berglund G, Nystedt M, Bolund C, et al. Effect of endocrine treatment on sexuality in premenopausal breast cancer patients: A prospective randomized study. *J Clin Oncol* 2001;19:2788-2796
 45. Mok K, Juraskova I, Friedlander M. The impact of aromatase inhibitors on sexual functioning: current knowledge and future research directions. *Breast* 2008;17:436-40

46. Morales L, Neven P, Timmerman D, et al. Acute effects of tamoxifen and third generation aromatase inhibitors on menopausal symptoms of breast cancer patients. *Anticancer Drugs* 2004;15:753-760
47. Baumgart J, Nilsson K, Evers AS, Kallak TK, Poromaa IS. Sexual dysfunction in women on adjuvant endocrine therapy after breast cancer. *Menopause* 2013;20:162-8
48. Schover LR, Baum GP, Fuson LA, Brewster A, Melhem-Bertrandt A. Sexual problems during the first 2 years of adjuvant treatment with aromatase inhibitors. *J Sex Med* 2014;11:3102-11
49. Alder J, Zanetti R, Wight E, Urech C, Fink N, Bitzer J. Sexual dysfunction after premenopausal stage I and II breast cancer: Do androgens play a role? *J Sex Med* 2008;5:1898–906
50. Leining MG, Gelber S, Rosenberg R, et al. Menopausal-type symptoms in young breast cancer survivors. *Ann Oncol* 2006;17:1777-1782
51. Avis NE, Crawford S, Manuel J. Psychosocial problems among younger women with breast cancer. *Psychooncology* 2004;13:295-308
52. Bober SL, Recklitis CJ, Campbell EG, et al. Caring for cancer survivors: a survey of primary care physicians. *Cancer*. 2009;115(18 Suppl):4409-4418. doi:10.1002/cncr.24590
53. Park ER, Norris RL, Bober SL. Sexual health communication during cancer care: barriers and recommendations. *Cancer J*. 2009;15(1):74-77. doi:10.1097/PPO.0b013e31819587dc
54. Hordern AJ, Street AF. Constructions of sexuality and intimacy after cancer: patient and health professional perspectives. *Soc Sci Med*. 2007;64(8):1704-1718. doi:10.1016/j.socscimed.2006.12.012

55. Bachmann GA, Leiblum SR, Grill J. Brief sexual inquiry in gynecologic practice. *Obstet Gynecol.* 1989;73(3 Pt 1):425-427.
56. Mao JJ, Bowman MA, Stricker CT, et al. Delivery of survivorship care by primary care physicians: the perspective of breast cancer patients. *J Clin Oncol.* 2009;27(6):933-938. doi:10.1200/JCO.2008.18.0679
57. Jeng CJ, Hou MF, Liu HY, Wang LR, Chen JJ. Construction of an integrated sexual function questionnaire for women with breast cancer. *Taiwan J Obstet Gynecol.* 2020;59(4):534-540. doi:10.1016/j.tjog.2020.05.011
58. Mancha RG, Muñoz M, de la Cruz-Merino L, et al. Development and validation of a sexual relations satisfaction scale in patients with breast cancer - "SEXSAT-Q". *Health Qual Life Outcomes.* 2019;17(1):143. Published 2019 Aug 17. doi:10.1186/s12955-019-1197-7
59. Bartula 2015: Bartula I, Sherman KA. Development and validation of the Female Sexual Function Index adaptation for breast cancer patients (FSFI-BC). *Breast Cancer Res Treat.* 2015;152(3):477-488. doi:10.1007/s10549-015-3499-8
60. Pinto AC. Sexuality and breast cancer: prime time for young patients. *J Thorac Dis.* 2013;5 Suppl 1(Suppl 1):S81-S86. doi:10.3978/j.issn.2072-1439.2013.05.23
61. Barlow DH. Causes of sexual dysfunction: the role of anxiety and cognitive interference. *J Consult Clin Psychol.* 1986;54(2):140-148. doi:10.1037//0022-006x.54.2.140
62. Bowsfield ML, Cobb RJ. Sexual Anxiety Mediates Dyadic Associations Between Body Satisfaction and Sexual Quality in Mixed-Sex Couples. *Arch Sex Behav.* 2021;50(6):2603-2619. doi:10.1007/s10508-021-01999-6
63. Henson H. Sexuality and Disability. 2002;20(4):261-275.

64. Eckerling A, Ricon-Becker I, Sorski L, Sandbank E, Ben-Eliyahu S. Stress and cancer: mechanisms, significance and future directions. *Nat Rev Cancer*. 2021;21(12):767-785. doi:10.1038/s41568-021-00395-5
65. Kinsinger SW, Laurenceau JP, Carver CS, Antoni MH. Perceived partner support and psychosexual adjustment to breast cancer. *Psychol Health*. 2011;26(12):1571-1588. doi:10.1080/08870446.2010.533771
66. Loprinzi CL, Abu-Ghazaleh S, Sloan JA, et al. Phase III randomized double-blind study to evaluate the efficacy of a polycarbophil-based vaginal moisturizer in women with breast cancer. *J Clin Oncol*. 1997;15(3):969-973. doi:10.1200/JCO.1997.15.3.969
67. Biglia N, Peano E, Sgandurra P, et al. Low-dose vaginal estrogens or vaginal moisturizer in breast cancer survivors with urogenital atrophy: a preliminary study. *Gynecol Endocrinol*. 2010;26(6):404-412. doi:10.3109/09513591003632258
68. Gelfand MM, Wendman E. Treating vaginal dryness in breast cancer patients: results of applying a polycarbophil moisturizing gel. *J Women's Health*. 1994;3(6):427-34.
69. Juraskova I, Jarvis S, Mok K, et al. The acceptability, feasibility, and efficacy (phase I/II study) of the OVERcome (Olive Oil, Vaginal Exercise, and MoisturizeR) intervention to improve dyspareunia and alleviate sexual problems in women with breast cancer. *J Sex Med*. 2013;10(10):2549-2558. doi:10.1111/jsm.12156
70. Dahir M, Travers-Gustafson D. Breast cancer, aromatase inhibitor therapy, and sexual functioning: a pilot study of the effects of vaginal testosterone therapy. *Sex Med*. 2014;2(1):8-15. doi:10.1002/sm2.22

71. DL, Wender DB, Sloan JA, et al. Randomized controlled trial to evaluate transdermal testosterone in female cancer survivors with decreased libido; North Central Cancer Treatment Group protocol N02C3. *J Natl Cancer Inst.* 2007;99(9):672-679. doi:10.1093/jnci/djk149
72. Lee YK, Chung HH, Kim JW, Park NH, Song YS, Kang SB. Vaginal pH-balanced gel for the control of atrophic vaginitis among breast cancer survivors: a randomized controlled trial. *Obstet Gynecol.* 2011;117(4):922-927. doi:10.1097/AOG.0b013e3182118790
73. Pfeiler G, Glatz C, Königsberg R, et al. Vaginal estriol to overcome side-effects of aromatase inhibitors in breast cancer patients. *Climacteric.* 2011;14(3):339-344. doi:10.3109/13697137.2010.529967
74. Kendall A, Dowsett M, Folkerd E, Smith I. Caution: Vaginal estradiol appears to be contraindicated in postmenopausal women on adjuvant aromatase inhibitors. *Ann Oncol.* 2006;17(4):584-587. doi:10.1093/annonc/mdj127
75. Donders G, Neven P, Moegle M, et al. Ultra-low-dose estriol and Lactobacillus acidophilus vaginal tablets (Gynoflor®) for vaginal atrophy in postmenopausal breast cancer patients on aromatase inhibitors: pharmacokinetic, safety, and efficacy phase I clinical study. *Breast Cancer Res Treat.* 2014;145(2):371-379. doi:10.1007/s10549-014-2930-x
76. Wills S, Ravipati A, Venuturumilli P, et al. Effects of vaginal estrogens on serum estradiol levels in postmenopausal breast cancer survivors and women at risk of breast cancer taking an aromatase inhibitor or a selective estrogen receptor modulator. *J Oncol Pract.* 2012;8(3):144-148. doi:10.1200/JOP.2011.000352

77. Mension E, Alonso I, Tortajada M, et al. Vaginal laser therapy for genitourinary syndrome of menopause - systematic review [published online ahead of print, 2021 Jun 20]. *Maturitas*. 2021;S0378-5122(21)00105-5. doi:10.1016/j.maturitas.2021.06.005
78. Rullo JE, Lorenz T, Ziegelmann MJ, Mehofer L, Herbenick D, Faubion SS. Genital vibration for sexual function and enhancement: a review of evidence. *Sex Relation Ther*. 2018;33(3):263-274. doi:10.1080/14681994.2017.1419557
79. Reece M, Herbenick D, Sanders SA, Dodge B, Ghassemi A, Fortenberry JD. Prevalence and characteristics of vibrator use by men in the United States. *J Sex Med*. 2009;6(7):1867-1874. doi:10.1111/j.1743-6109.2009.01290.x
80. Guess MK, Connell KA, Chudnoff S, et al. The Effects of a Genital Vibratory Stimulation Device on Sexual Function and Genital Sensation. *Female Pelvic Med Reconstr Surg*. 2017;23(4):256-262. doi:10.1097/SPV.0000000000000357
81. Laan E, Rellini AH, Barnes T; International Society for Sexual Medicine. Standard operating procedures for female orgasmic disorder: consensus of the International Society for Sexual Medicine. *J Sex Med*. 2013;10(1):74-82. doi:10.1111/j.1743-6109.2012.02880.x
82. Leff JJ, Israel M. The relationship between mode of female masturbation and achievement of orgasm in coitus. *Arch Sex Behav*. 1983;12(3):227-236. doi:10.1007/BF01542073
83. Marcus BS. Changes in a woman's sexual experience and expectations following the introduction of electric vibrator assistance. *J Sex Med*. 2011;8(12):3398-3406. doi:10.1111/j.1743-6109.2010.02132.x

84. Bakker RM, Vermeer WM, Creutzberg CL, Mens JW, Nout RA, Ter Kuile MM. Qualitative accounts of patients' determinants of vaginal dilator use after pelvic radiotherapy. *J Sex Med.* 2015;12(3):764-773. doi:10.1111/jsm.12776
85. Zolnoun D, Lamvu G, Steege J. Patient perceptions of vulvar vibration therapy for refractory vulvar pain. *Sex Relation Ther.* 2008;23(4):345-353. doi:10.1080/14681990802411685
86. Dhar R, Nunns D. Vulvodynia management. *Obstetrics, Gynaecology & Reproductive Medicine.* 2009;19(7):175-177.
87. Nuñez GR, Pinczowski H, Zanellato R, et al. Bupropion for control of hot flashes in breast cancer survivors: a prospective, double-blind, randomized, crossover, pilot phase II trial. *J Pain Symptom Manage.* 2013;45(6):969-979. doi:10.1016/j.jpainsymman.2012.06.011
88. Buijs C, Mom CH, Willemse PH, et al. Venlafaxine versus clonidine for the treatment of hot flashes in breast cancer patients: a double-blind, randomized cross-over study. *Breast Cancer Res Treat.* 2009;115(3):573-580. doi:10.1007/s10549-008-0138-7
89. Duijts SF, Stolk-Vos AC, Oldenburg HS, van Beurden M, Aaronson NK. Characteristics of breast cancer patients who experience menopausal transition due to treatment. *Climacteric.* 2011;14(3):362-368. doi:10.3109/13697137.2011.557163
90. Speck RM, Gross CR, Hormes JM, et al. Changes in the Body Image and Relationship Scale following a one-year strength training trial for breast cancer survivors with or at risk for lymphedema. *Breast Cancer Res Treat.* 2010;121(2):421-430. doi:10.1007/s10549-009-0550-7
91. Berglund G, Bolund C, Gustafsson UL, Sjöden PO. One-year follow-up of the 'Starting Again' group rehabilitation pro-

- gramme for cancer patients. *Eur J Cancer*. 1994;30A(12):1744-1751. doi:10.1016/0959-8049(94)00330-8
92. Anderson DJ, Seib C, McCarthy AL, et al. Facilitating lifestyle changes to manage menopausal symptoms in women with breast cancer: a randomized controlled pilot trial of The Pink Women's Wellness Program. *Menopause*. 2015;22(9):937-945. doi:10.1097/GME.0000000000000421
 93. Ganz PA, Greendale GA, Petersen L, Zibecchi L, Kahn B, Belin TR. Managing menopausal symptoms in breast cancer survivors: results of a randomized controlled trial. *J Natl Cancer Inst*. 2000;92(13):1054-1064. doi:10.1093/jnci/92.13.1054
 94. Jun EY, Kim S, Chang SB, Oh K, Kang HS, Kang SS. The effect of a sexual life reframing program on marital intimacy, body image, and sexual function among breast cancer survivors. *Cancer Nurs*. 2011;34(2):142-149. doi:10.1097/NCC.0b013e3181f1ab7a
 95. Kalaitzi C, Papadopoulos VP, Michas K, Vlasits K, Skandalakis P, Filippou D. Combined brief psychosexual intervention after mastectomy: effects on sexuality, body image, and psychological well-being. *J Surg Oncol*. 2007;96(3):235-240. doi:10.1002/jso.20811
 96. Rowland JH, Meyerowitz BE, Crespi CÀNCER DE MAMA, et al. Addressing intimacy and partner communication after breast cancer: a randomized controlled group intervention. *Breast Cancer Res Treat*. 2009;118(1):99-111. doi:10.1007/s10549-009-0398-x
 97. Baucom DH, Porter LS, Kirby JS, et al. A couple-based intervention for female breast cancer. *Psychooncology*. 2009;18(3):276-283. doi:10.1002/pon.1395

98. Kalaitzi C, Papadopoulos VP, Michas K, Vlasis K, Skandalakis P, Filippou D. Combined brief psychosexual intervention after mastectomy: effects on sexuality, body image, and psychological well-being. *J Surg Oncol*. 2007;96(3):235-240. doi:10.1002/jso.20811
99. Christensen DN. Postmastectomy couple counseling: an outcome study of a structured treatment protocol. *J Sex Marital Ther*. 1983;9(4):266-275. doi:10.1080/00926238308410913
100. Allen SM, Shah AC, Nezu AM, et al. A problem-solving approach to stress reduction among younger women with breast carcinoma: a randomized controlled trial. *Cancer*. 2002;94(12):3089-3100. doi:10.1002/cncr.10586
101. Salonen P, Tarkka MT, Kellokumpu-Lehtinen PL, Koi-visto AM, Aalto P, Kaunonen M. Effect of social support on changes in quality of life in early breast cancer patients: a longitudinal study. *Scand J Caring Sci*. 2013;27(2):396-405. doi:10.1111/j.1471-6712.2012.01050.x
102. Greer S, Moorey S, Baruch JD, et al. Adjuvant psychological therapy for patients with cancer: a prospective randomised trial. *BMJ*. 1992;304(6828):675-680. doi:10.1136/bmj.304.6828.675
103. Vos P, Garssen B, Visser A, Duivenvoorden H, de Haes H. Psychosocial Intervention for Women with Primary, Non-Metastatic Breast Cancer: A Comparison between Participants and Non-Participants. *Psychotherapy and Psychosomatics*. 2004;73(5):276-285.

❖ OBRES DE L'AUTOR SOBRE EL TEMA D'AQUESTA LECTURA

Llibres i capítols de llibre

1. Convivir con la sexualidad en la menopausia. Camil Andreu Castelo-Branco Editorial: Médica Panamericana. Madrid. 2005. 102 pag. ISBN: 84-7903-461-0
2. Sexualidad Humana. Una aproximación Integral. Camil Andreu Castelo-Branco, Ed Médica Panamericana. Madrid. 2005. 404 pag. ISBN: 84-7903-386-X
3. Bases Fisiológicas de la Sexualidad (III). Endocrinología de la sexualidad. Hormonas masculinas y femeninas. Camil Andreu Castelo-Branco en: Sexualidad Humana. Una aproximación Integral. Camil Andreu Castelo-Branco dir., Jesús de la Gándara, Anna Puigvert coord. Editorial: Médica Panamericana. Madrid. 2005. pag: 45-54
4. Sexualidad en las diferentes edades de la vida. Juan E Blumel, Camil Andreu Castelo-Branco, Soledad Vallejo en: Sexualidad Humana. Una aproximación Integral. Camil Andreu Castelo-Branco dir., Jesús de la Gándara, Anna Puigvert coord. Editorial: Médica Panamericana. Madrid. 2005. pag.55-63
5. Trastornos por dolor. Dispareunia femenina. Dispareunia masculina, Vaginismo María J Cancelo, Camil Andreu Castelo-Branco en: Sexualidad Humana. Una aproximación Integral. Camil Andreu Castelo-Branco dir., Jesús de la Gándara, Anna Puigvert coord. Editorial: Médica Panamericana. Madrid. 2005. pag.175-183

6. Abordaje de la sexualidad en situaciones especiales (II). Embarazo y puerperio Sebastiani, M; Castelo-Branco, C; Siseles N en: Sexualidad Humana. Una aproximación Integral. Camil Andreu Andreu Castelo-Branco dir., Jesús de la Gándara, Anna Puigvert coord. Editorial: Médica Panamericana. Madrid. 2005. pag.231-245
7. Abordaje de la sexualidad en situaciones especiales (III). Menopausia y envejecimiento Castelo-Branco, C; Siseles, N; Gutiérrez, P; de la Gándara, J en: Sexualidad Humana. Una aproximación Integral. Camil Andreu Castelo-Branco dir., Jesús de la Gándara, Anna Puigvert coord. Editorial: Médica Panamericana. Madrid. 2005. pag. 247-255
8. Abordaje de la sexualidad en situaciones especiales (VI). Sexualidad y cáncer de mama Francisco Quereda, Camil Andreu Castelo-Branco en: Sexualidad Humana. Una aproximación Integral. Camil Andreu Castelo-Branco dir., Jesús de la Gándara, Anna Puigvert coord. Editorial: Médica Panamericana. Madrid. 2005. pag.271-280
9. Siglo XXI: ¿Hacia una nueva sexualidad humana? José Luis Ballescá, Camil Andreu Castelo-Branco en: Sexualidad Humana. Una aproximación Integral. Camil Andreu Castelo-Branco dir., Jesús de la Gándara, Anna Puigvert coord. Editorial: Médica Panamericana. Madrid. 2005. pag.291-302
10. Papel del tratamiento hormonal sobre la sexualidad en la mujer postmenopáusica Camil Andreu Castelo-Branco, Sonia Garcia en: Sexualidad Humana. Una aproximación Integral. Camil Andreu Castelo-Branco dir., Jesús de la Gándara, Anna Puigvert coord. Editorial: Médica Panamericana. Madrid. 2005. pag.339-348
11. Nuevos horizontes en sexualidad. Castelo-Branco C, Ballescá JL. En: Actualidad en la atención al Climaterio y la menopausia. Francisco Vázquez, Santiago Palacios Ed. Editorial:

- Ediciones Doyma SL. Barcelona 2006. Pág: 98-103 ISBN: 84-7592-829-3
12. Disfunciones sexuales femeninas Florido J, Cabello F, Carretero P, Castelo-Branco C, Doval J, Mas M. En: Documentos de Consenso SEGO 2005. pag 41-111
 13. Sexualidad en la perimenopausia. Camil Andreu Castelo-Branco En: Anticoncepción hormonal más allá de los 39 Ezequiel Perez Campos e Iñaki Lete Coordinadores. Editorial: MSD. Barcelona 2010 pp: 21-26 ISBN: 978-84-693-8916-4
 14. Manual de Sexología Clínica. Castelo-Branco, C; Molero, F (Ed) Editorial: Médica Panamericana. Madrid (ESP). 2018. Pag: 1- 400 ISBN: 978-84-9110-323-3
 15. Historia de la Sexualidad. Castelo-Branco, C; Lejarcegui, JA En: Manual de Sexología Clínica Castelo-Branco, C; Molero, F (Ed) Editorial: Médica Panamericana. Madrid (ESP). 2018. Pag: 3-15
 16. Anatomía del aparato genital femenino Castelo-Branco, C; Lejarcegui, JA En: Manual de Sexología Clínica Castelo-Branco, C; Molero, F (Ed) Editorial: Médica Panamericana. Madrid (ESP). 2018. Pag: 45-59
 17. Fisiología del aparato genital femenino Castelo-Branco, C; Lejarcegui, JA En: Manual de Sexología Clínica Castelo-Branco, C; Molero, F (Ed) Editorial: Médica Panamericana. Madrid (ESP). 2018. Pag: 60-74
 18. El proceso de sexuación. Castelo-Branco, C; Lejarcegui, JA En: Manual de Sexología Clínica. Castelo-Branco, C; Molero, F (Ed) Editorial: Médica Panamericana. Madrid (ESP). 2018. Pag: 75-80
 19. Sexualidad e infertilidad. Casals, G; Castelo-Branco, C. En: Manual de Sexología Clínica Castelo-Branco, C; Mole-

- ro, F (Ed). Editorial: Médica Panamericana. Madrid (ESP). 2018. Pag: 244-249
20. Histerectomía y función sexual. Martínez Zamora, MA; Castelo-Branco, C. En: Manual de Sexología Clínica. Castelo-Branco, C; Molero, F (Ed) Editorial: Médica Panamericana. Madrid (ESP). 2018. Pag: 250-254
21. Sexualidad en la menopausia. Castelo-Branco, C. En: Manual de Sexología Clínica Castelo-Branco, C; Molero, F (Ed) Editorial: Médica Panamericana. Madrid (ESP). 2018. Pag: 255-258
22. Dolor pélvico crónico, patología del suelo pélvico y sexualidad. Bitzer, J; Castelo-Branco, C; Kind A. En: Manual de Sexología Clínica Castelo-Branco, C; Molero, F (Ed) Editorial: Médica Panamericana. Madrid (ESP). 2018. Pag: 270-279
23. Agresión sexual. Glickman, A.G.; Castelo-Branco, C. En: Experto en Infecciones de Trasmisión Sexual. Fusté P (Dir) Editorial: Médica Panamericana. Madrid (ESP). 2019. Multimedia <https://www.medicapanamericana.com/formacion/experto-en-infecciones-de-transmision-sexual>. ISBN: 978-84-9110-339-4
24. Management of transsexuality in an outpatient gynecologic area. Naumova, I.; Castelo-Branco, C. En: Menstrual cycle related disorders. Berga, S.; Gennazzani, A.; Naftolin, F.; Petraglia, F. (Eds). Editorial: Springer Nature. Cham (Suiza). 2019. Pag 155-166

Revistes

1. Comparative effects of estrogens plus androgens and tibolone on bone, lipid pattern and sexuality in postmenopausal women. Castelo-Branco C, Vicente JJ, Figueras F, Sanjuan A, Martinez de Osaba MJ, Casals E, Pons F, Balasch J, Vanrell JA. *Maturitas*. 2000, 34: 161 – 168
2. Quality of life after the menopause: a population study. Blumel JE, Castelo-Branco C, Binfa L, Gramegna G, Tacla X, Aracena B, Cumsille MA, Sanjuán A. *Maturitas*. 2000, 34 (1): 17-23
3. La prevalencia de la disfunción sexual en una cohorte de mujeres de mediana edad: La influencia de la terapia de reemplazo hormonal. Blümel JE, Castelo-Branco C, Araya H, Riquelme R, Castro G, Gramegna G. *Rev Ecuatoriana Ginecol Obstet*. 2002, 9: 379 – 382
4. Prevalence of sexual dysfunction in a cohort of middle-age women. Influences of Menopause and Hormone Replacement Therapy. Castelo-Branco C, Blumel JE, Araya H, Riquelme R, Castro G, Haya J, Gramegna G. *Journal of Obstetrics and Gynaecology*. 2003, 23 (4): 426-430
5. Impairment of sexual activity in middle-aged women. Blümel JE, Castelo-Branco C, Cancelo M, Romero H, Aprikian D, Sarra S. *Menopause*. 2004, 11(1): 78-81
6. Sexualidad, menopausia y calidad de vida: ¿Tríada indisoluble? Castelo-Branco C. *Clin Invest Ginecol Obstet*. 2005, 32 (supl 1):1-3
7. Menopausia, calidad de vida y tratamiento hormonal. Ben-nasar MM, Castelo-Branco C, Peralta S. *Rev Iberoamericana Revisiones Menopausia*. 2005, 7 (1): 16-20
8. Sexual dysfunction and related risk factors in a cohort of

- middleage Ecuadorian women. Yáñez L, Castelo-Branco C, Hidalgo LA, Chedraui PA. *J Obstetrics & Gynaecology*. 2006. 26 (7): 682-686
9. Female Sexual Dysfunction in Postmenopausal Women. Castelo-Branco C, Cancelo MJ, Chedraui P. *Expert Opinion on Therapeutic Patents*. 2007, 17(6): 639-647.
 10. Compounds for the treatment of atropic vaginitis. Castelo-Branco C, Cancelo MJ. *Expert Opinion on Therapeutic Patents*. 2008,18 (12):1385-1394
 11. Definition and diagnosis of sexuality in the XXI century. Castelo-Branco, C., León, M., Balleca, J.L *Maturitas*. 2008, 60 (1):50-58.
 12. Sexualidad en el siglo XXI. Castelo-Branco C, Balleca JL. *Sexología*. 2007, 12 (2): 36-48
 13. Impact of Diabetes Mellitus on the Sexuality of Peruvian Postmenopausal Women. Mezones-Holguin E., Blümel J.E., Huezó M., Vargas R., Castro J., Córdova W., Valenzuela G., Castelo-Branco C. *Gynecol Endocrinol*. 2008 Aug,24(8):470-4
 14. Effect of androgens combined with hormone therapy on quality of life in postmenopausal women with sexual dysfunction. Blümel JE, Del Pino M, Aprikian D, Vallejo S, Sarra S, Castelo-Branco C. *Gynecol Endocrinol*. 2008 Dec,24(12):691-5.
 15. Risk of hypoactive sexual desire disorder and associated factors in a cohort of oophorectomized women. Castelo-Branco C, Palacios S, Combalia J, Ferrer M, Traveria G. *Climacteric*. 2009 Dec,12(6):525-32
 16. Therapeutic options for postmenopausal female sexual dysfunction. Al-Azzawi F, Bitzer J, Brandenburg U, Castelo-Branco C, Graziottin A, Kenemans P, Lachowsky M, Mi-

- moun S, Nappi RE, Palacios S, Schwenkhagen A, Studd J, Wylie K, Zahradnik HP. Climacteric. 2010 Apr,13(2):103-20.
17. Do Patients Lie? An Open Interview vs. a Blind Questionnaire on Sexuality. Castelo-Branco C, Palacios S, Ferrer-Barriendos J, Alberich X, Cervantes Study Group. J Sex Med. 2010 Feb,7(2):873-80
 18. Contraception knowledge and sexual behaviour in secondary school students. Reina MF, Ciaravino H, Llovera N, Castelo-Branco C. Gynecol Endocrinol. 2010 Jul,26(7):479-83
 19. Función sexual en mujeres que usan el anillo vaginal y los parches anticonceptivos por primera vez. Castelo-Branco C. Update en Ginecología Endocrinológica. 2010,3(1):12-14
 20. Management of Postmenopausal Vaginal Atrophy and Atrophic Vaginitis. Castelo-Branco C, Cancelo MJ, Villero J, Nohales F, Julia. MD. Maturitas. 2005, 52 S: 46s-52s
 21. Treatment of atrophic vaginitis. Castelo-Branco C, Rostro F. Therapy, 2007 4(3): 349-353.
 22. Recommendations for the management of postmenopausal vaginal atrophy. Sturdee D. W., Panay N. Castelo-Branco C, International Menopause Society Writing Group Climacteric. 2010 Dec,13(6):509-22
 23. Trastornos de la sexualidad en la mujer diabética. Morales Alvarado LC, Castelo-Branco C. Rev Ecuat Ginecol Obstet. 2010,17(2):174-177
 24. Low-dose, vaginally administered estrogens may enhance local benefits of systemic therapy in the treatment of urogenital atrophy in postmenopausal women on hormone therapy. Palacios S, Castelo-Branco C, Cancelo M Jesús, Vazquez F. Maturitas. 2005, 50: 98-104

25. Sexualidad en la menopausia. Cancelo Hidalgo MJ, Castelo Branco C. *Rev Ecuat Ginecol Obstet.* 2010,17(2):178-181.
26. Turner's syndrome and other congenital hypogonadisms impair quality of life and sexual function. Ros C, Alobid I, Balasch J, Mullol J, Castelo-Branco C. *Am J Obstet Gynecol.* 2013 Jun,208(6):484.e1- 6
27. Spanish consensus on sexual health in men and women over 50. Sanchez-Borrego R, Molero F, Castaño R, Castelo-Branco C, Honrado M, Jurado AR, Laforet E, Prieto R, Cabello F, Larrazabal M, Sánchez F, Florido J, Mendoza N. *Maturitas.* 2014 Jun,78(2):138-45.
28. Alcohol and drug abuse and risky sexual behaviours in young adult women. Castelo-Branco C, Parera N, Mendoza N, Pérez-Campos E, Lete I, CEA group. *Gynecol Endocrinol.* 2014 Aug,30(8):581-6.
29. The clinical relevance of the effect of ospemifene on symptoms of vulvar and vaginal atrophy. Nappi RE, Panay N, Bruyniks N, Castelo-Branco C, De Villiers TJ, Simon JA. *Climacteric.* 2015 Apr,18(2):233-40
30. Characteristics of post-menopausal women with genitourinary syndrome of menopause: Implications for vulvovaginal atrophy diagnosis and treatment selection. Castelo-Branco C, Biglia N, Nappi RE, Schwenkhagen A, Palacios S. *Maturitas.* 2015 Aug,81(4):462-9.
31. Sexuality and quality of life in congenital hypogonadisms. Garrido Oyarzun MF, Castelo-Branco C. *Gynecol Endocrinol.* 2016 Dec,32(12):947-950.
32. Effect of ospemifene on moderate or severe symptoms of vulvar and vaginal atrophy. Bruyniks N, Nappi RE, Castelo-Branco C, de Villiers TJ, Simon J. *Climacteric.* 2016,19(1):60-5.

33. Vulvar and vaginal atrophy as viewed by the Spanish REVI-VE participants: symptoms, management and treatment perceptions. Palacios S, Cancelo MJ, Castelo Branco C, Llana P, Molero F, Borrego RS. *Climacteric*. 2017 Feb;20(1):55-61.
34. Current treatment options for postmenopausal vaginal atrophy. Naumova I, Castelo-Branco C. *Int J Womens Health*. 2018 Jul 31;10: 387-395.
35. Impact of vulvovaginal atrophy of menopause in Spanish women: prevalence and symptoms according to the EVES Study. Palacios, S., González, P., Fernandez-Abellan, M., Manubens, M., García-Alfaro, P., Castelo-Branco, C. (as EVES Study Spanish investigators). *Sexual Medicine*. 2019, 7 (2):207 – 21
36. The burden of vulvovaginal atrophy on women's daily living: implications on quality of life from a face-to-face real-life survey. Nappi, R.E., Palacios, S, Bruyniks, N, Particco, M, Panay, N, Castelo-Branco, C., in EVES Study investigators. *Menopause*. 2019, 26(5): 485-491
37. Quality of life and sexual function in women with polycystic ovary syndrome: a comprehensive review. Castelo-Branco, C., Naumova, I. *Gynecol Endocrinol*. 2020; 36 (2): 96-103
38. Genitourinary Syndrome of Menopause Assessment Tools. Mension E, Alonso I, Tortajada M, Matas I, Gómez S, Ribera L, Ros C, Anglès-Acedo S, Castelo-Branco C. *J Midlife Health*. 2021 Apr-Jun;12(2):99-102.
39. Long-term Follow-up of Sexual Quality of Life after Laparoscopic Surgery in Patients with Deep Infiltrating Endometriosis. Martínez-Zamora MA, Coloma JL, Gracia M, Rius M, Castelo-Branco C, Carmona F J *Minim Invasive Gynecol*. 2021 Nov;28(11):1912-1919

40. Psychopathological symptoms in Spanish subjects with gender dysphoria. A cross-sectional study. Castelo-Branco C, RiberaTorres L, Gómez-Gil E, Uribe C, Cañizares S. *Gynecol Endocrinol*. 2021 Jun;37(6):534-540.
41. Are we assessing genitourinary syndrome of menopause properly? Castelo-Branco C, Mension E. *Climacteric*. 2021 Dec;24(6):529-530.
42. ¿Hablamos de sexo cuando acudimos a la visita ginecológica? Anglès, S.; Castelo-Branco, C. *The Conversation* - 2201-5639 <https://theconversation.com/hablamos-de-sexo-cuando-acudimos-a-la-visita-ginecologica-155609>
43. Naumova I, Castelo-Branco C, Kasterina I, Casals G. Quality of Life in Infertile Women with Polycystic Ovary Syndrome: a Comparative Study. *Reprod Sci*. 2021 Jul;28(7):1901-1909.
44. Assessment of Quality of Life, Sexual Quality of Life, and Pain Symptoms in Deep Infiltrating Endometriosis Patients With or Without Associated Adenomyosis and the Influence of a Flexible Extended Combined Oral Contraceptive Regimen: Results of a Prospective, Observational Study. Alcalde AM, Martínez-Zamora MÁ, Gracia M, Ros C, Rius M, Castelo-Branco C, Carmona F. *J Sex Med*. 2022 Feb;19(2):311-318.
45. Vaginal laser therapy for genitourinary syndrome of menopause - systematic review. Mension E, Alonso I, Tortajada M, Matas I, Gómez S, Ribera L, Anglès S, Castelo-Branco C. *Maturitas*. 2022 Feb;156:37-59.
46. Sexual health in breast cancer patients: a review of the literature. Castillo H, Mension E, Cebrecos I, Anglés S, Castelo-Branco C. *Clin. Exp. Obstet. Gynecol*. 2022; <http://doi.org/10.31083/>

47. Impact of Urinary Incontinence on Women's Sexuality. Escura Sancho S, Ribera-Torres L, Castelo-Branco C, Anglès-Acedo S. Clin. Exp. Obstet. Gynecol. 2022; en prensa
48. Sexual and gynecological health in women with a history of sexual violence: the role of the gynecologist. Escura Sancho S, Ribera-Torres L, Castelo-Branco C, Anglès-Acedo S. Clin. Exp. Obstet. Gynecol. 2022; en prensa

Discurs de contestació

Excm. Sr. Dr. D. Xavier Iglesias i Guiu

Sr. President, companys acadèmics, familiars del Dr. Camil Andreu Castelo-Branco, Senyores i Senyors:

És per a mi un honor poder fer aquesta contestació al discurs d'entrada a la nostra Acadèmia ja que conec molt bé al Dr. Camil Andreu, doncs es formà amb nosaltres al Departament d'Obstetrícia i Ginecologia de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona a les dependències de l'Hospital Clínic del carrer de Casanova.

El meu discurs tindrà dues parts: la primera per glossar els mèrits del Dr. Castelo-Branco i la segona per comentar alguns aspectes de la seva conferència.

Actualment, és Catedràtic d'Obstetrícia i Ginecologia de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona a l'Hospital Clínic i Consultor Sènior. És Màster en Gestió Hospitalària i Serveis Sanitaris.

Càrrecs professionals i científics: Coordinador de Docència i membre del Comitè Tècnic de la Direcció de Docència i del Comitè d'Avaluació d'activitats docents de l'hospital. Director del Departament de Cirurgia i Especialitats Médico-Quirúrgiques i cap de la Unitat Docent d'Obstetrícia i Ginecologia de la Universitat de Barcelona. Tutor del sisè curs del pla d'acció tutorial de la Facultat de Medicina. Director del Màster de Sexologia Clínica i Educació Sexual de la Universitat de Barcelona.

Societats: President del CAMS (Council of Affiliated Menopause Societies) de la International Menopause Society. Membre de la Junta Executiva de la International Menopause Society (IMS). Membre de la Junta Executiva de la Asociación Española para el estudio de la Menopausia (AEEM). President del grup d'Osteoporosi de la Sociedad Española de Obstetricia y Ginecología. Membre Corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. Membre honorari de varies Societats de Ginecologia i Obstetrícia, de Menopausa i Fertilitat on s'inclouen la portuguesa, colombiana, peruana, gallega, mexicana, xilena i argentina. Membre de diverses societats relacionades amb la menopausa, endocrinologia ginecològica i sexologia clínica incloent la SEGO, AEEM, International Menopause Society, International Society of Gynecological Endocrinology, North American Menopause Society e International Society of Sexual Medicine.

Recerca: Investigador principal de cinc beques FIS (Fondo de Investigaciones Sanitarias). Director i investigador de nombrosos projectes d'investigació mèdica (42 subvencionats per companyies privades e indústria i 16 per institucions certificades com hospitals, universitats, seccions governamentals e institucions). Membre de l'Institut d'Investigacions Biomèdiques August Pi I Sunyer (IDIBABPS). Reconegut com a investigador autoritzat per la Universitat de Barcelona i la Generalitat de Catalunya per a l'experimentació animal.

Comitès Científics: Director, organitzador o membre de comitès organitzadors i científics de reunions, cursos i congressos nacionals i internacionals, entre els quals s'inclouen tots els Congressos Mundials de la Societat Internacional de la Menopausa. Editor i membre del consell de redacció i/o consultor-revisor de més de 30 revistes mèdiques sotmeses a revisió per parells i indexades. Director de l'oficina de la Sociedad Ibe-

ro Americana de Información Científica. Membre del consell de redacció de Climacteric i Gynecological Endocrinology.

Àrees de recerca: Endocrinologia Ginecològica i Reproducció i Sexologia Clínica. Més de 450 articles originals i revisions en revistes nacionals i internacionals indexades (70% en revistes del primer i segon quartil. Factor d'impacte de més de 575 índex h:42) i més de 534 conferències en reunions científiques nacionals i internacionals. Autor o col·laborador de més de 232 obres amb ISBN relacionades amb l'especialitat. És un dels investigadors de més bon currículum en Obstetrícia i Ginecologia de l'Estat Espanyol.

Ara, amb el permís del Sr. President, passaré a comentar alguns aspectes de la conferència que ens ha donat sobre la salut sexual en dones supervivents a un càncer de mama.

Essent el càncer de mama el més prevalent en el món i el segon càncer més freqüent a les dones i atès que s'obtenen supervivències del 90% en cinc anys, no és estrany que la disfunció sexual sigui un greu problema que afecta entre el 40 i el 80% de les dones que sobreviuen a la malaltia.

Sabem que la disfunció sexual té una etiologia multifactorial que inclou els efectes dels diferents tractaments contra el càncer i l'impacte psicològic de la malaltia a més d'influències socioculturals que comporta una problemàtica que afecta a la qualitat de vida de milions de dones que han sobreviscut al càncer de mama.

Tal com diu el conferenciant, caldria avaluar sistemàticament la funció sexual d'aquestes malaltes amb una escala específica i validada i ensems, desenvolupar estratègies per prevenir la disfunció sexual que pateixen.

Les queixes més freqüents d'aquestes dones són les dificultats en l'excitació, la disminució del desig sexual, la lubricació insuficient i el dolor a la penetració.

Actualment, hem de reconèixer que la disfunció sexual en aquestes dones, no sembla avaluar-se massa bé dins de la pràctica clínica i per tant, aquesta, pot ser l'origen d'altres problemes de salut mental, com la depressió, l'ansietat o el malestar emocional.

La cirurgia provoca alteracions importants a la imatge corporal, el mateix que la radioteràpia. La quimioteràpia pot donar lloc a insuficiència ovàrica, entre altres alteracions i la teràpia endocrina que pretén reduir els nivells d'estrògens de l'organisme, pot provocar símptomes severs relacionats amb la menopausa induïda per aquesta medicació.

No hi ha dubte que convé tenir en compte tots aquests aspectes si volem assolir la normalització de tota aquesta problemàtica iatrogènica.

Voldria dir, no obstant, que degut als tractaments quirúrgics actuals, es poden minimitzar moltes conseqüències que fa uns anys vèiem després d'aquests tractaments. Abans, l'operació estàndar, era la Mastectomia radical tipus Halstead en la que s'extirpava tota la glàndula, la musculatura subjacent i els ganglis limfàtics axil·lars, provocant serioses disfuncions en el braç del costat de la mama extirpada. Actualment i gràcies al diagnòstic precoç de la malaltia i a les tècniques menys invasives, com pot ser la del gangli centinella, que obvia la resecció dels ganglis axil·lars, la disrupció de la glàndula pot ser mínima i per tant, l'impacte per la dona pot ser molt més baix. Afegiré, també, que les tècniques de reconstrucció mamària han millorat considerablement els resultats plàstics del tractament quirúrgic.

Més complicat veig la problemàtica de l'administració d'antiestrògens que sol acompanyar el tractament total del càncer perquè, de moment, no s'ha trobat la fórmula per aconseguir l'efecte necessari de l'antiestrògen sense que aquest provoqui una important manca estrogènica, necessària pel benestar de la dona.

Sr. President Rocafort, atès el currículum vitae tant complert que presenta el Dr. Castelo-Branco i el discurs tan ben documentat i exposat, no tinc cap dubte de que la incorporació dins la nostra corporació del Dr. Camil Andreu, serà un gran encert.

He dit.

PUBLICACIONS DE LA REIAL ACADÈMIA EUROPEA DE DOCTORS

Directori 1991

Los tejidos tradicionales en las poblaciones pirenaicas (Discurs de promoció a acadèmic numerari de l'Excm. Sr. Eduardo de Aysa Satué, Doctor en Ciències Econòmiques, i contestació per l'Excm. Sr. Josep A. Plana i Castellví, Doctor en Geografia i Història) 1992.

La tradición jurídica catalana (Conferència magistral de l'acadèmic de número Excm. Sr. Josep Joan Pintó i Ruiz, Doctor en Dret, en la Solemne Sessió d'Apertura de Curs 1992-1993, que fou presidida per SS.MM. el Rei Joan Carles I i la Reina Sofia) 1992.

La identidad étnica (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Ángel Aguirre Baztán, Doctor en Filosofia i Lletres, i contestació per l'Excm. Sr. Josep Ma. Pou d'Avilés, Doctor en Dret) 1993.

Els laboratoris d'assaig i el mercat interior; Importància i nova concepció (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Pere Miró i Plans, Doctor en Ciències Químiques, i contestació per l'Excm. Sr. Josep Ma. Simón i Tor, Doctor en Medicina i Cirurgia) 1993.

Contribución al estudio de las Bacteriemias (Discurs d'ingrés de l'acadèmic corresponent Il·lm. Sr. Miquel Marí i Tur, Doctor en Farmàcia, i contestació per l'Excm. Sr. Manuel Subirana i Cantarell, Doctor en Medicina i Cirurgia) 1993.

Realitat i futur del tractament de la hipertròfia benigna de pròstata (Discurs de promoció a acadèmic numerari de l'Excm. Sr. Joaquim Gironella i Coll, Doctor en Medicina i Cirurgia i contestació per l'Excm. Sr. Albert Casellas i Condom, Doctor en Medicina i Cirurgia i President del Col·legi de Metges de Girona) 1994.

La seguridad jurídica en nuestro tiempo. ¿Mito o realidad? (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. José Méndez Pérez, Doctor en Dret, i contestació per l'Excm. Sr. Ángel Aguirre Baztán, Doctor en Filosofia i Lletres) 1994.

La transició demogràfica a Catalunya i a Balears (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Tomàs Vidal i Bendito, Doctor en Filosofia i Lletres, i contestació per l'Excm. Sr. Josep Ferrer i Bernard, Doctor en Psicologia) 1994.

L'art d'ensenyar i d'aprendre (Discurs de promoció a acadèmic numerari de l'Excm. Sr. Pau Umbert i Millet, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'Excm. Sr. Agustín Luna Serrano, Doctor en Dret) 1995.

Sessió necrològica en record de l'Excm. Sr. Lluís Dolcet i Boxeres, Doctor en Medicina i Cirurgia i Degà-emèrit de la Reial Acadèmia de Doctors, que morí el 21 de gener de 1994. Enaltiren la seva personalitat els acadèmics de número Excms. Srs. Drs. Ricard Garcia i Vallès, Josep Ma. Simón i Tor i Albert Casellas i Condom. 1995.

La Unió Europea com a creació del geni polític d'Europa (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Jordi Garcia-Petit i Pàmies, Doctor en Dret, i contestació per l'Excm. Sr. Josep Llorc i Brull, Doctor en Ciències Econòmiques) 1995.

La explosión innovadora de los mercados financieros (Discurs d'ingrés de l'acadèmic corresponent Il·lm. Sr. Emilio Soldevilla García, Doctor en Ciències Econòmiques i Empresarials, i contestació per l'Excm. Sr. José Méndez Pérez, Doctor en Dret) 1995.

La cultura com a part integrant de l'Olimpisme (Discurs d'ingrés com a acadèmic d'Honor de l'Excm. Sr. Joan Antoni Samaranch i Torelló, Marquès de Samaranch, i contestació per l'Excm. Sr. Jaume Gil Aluja, Doctor en Ciències Econòmiques) 1995.

Medicina i Tecnologia en el context històric (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Felip Albert Cid i Rafael, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'Excm. Sr. Ángel Aguirre Baztán) 1995.

Els sòlids platònics (Discurs d'ingrés de l'acadèmica numerària Excma. Sra. Pilar Bayer i Isant, Doctora en Matemàtiques, i contestació per l'Excm. Sr. Ricard Garcia i Vallès, Doctor en Dret) 1996.

La normalització en Bioquímica Clínica (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Xavier Fuentes i Arderiu, Doctor en Farmàcia, i contestació per l'Excm. Sr. Tomàs Vidal i Bendito, Doctor en Geografia) 1996.

L'entropia en dos finals de segle (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. David Jou i Mirabent, Doctor en Ciències Físiques, i contestació per l'Excm. Sr. Pere Miró i Plans, Doctor en Ciències Químiques) 1996.

Vida i música (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Carles Ballús i Pascual, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'Excm. Sr. Josep Ma. Espadaler i Medina, Doctor en Medicina i Cirurgia) 1996.

La diferencia entre los pueblos (Discurs d'ingrés de l'acadèmic corresponent Il·lm. Sr. Sebastià Trías Mercant, Doctor en Filosofia i Lletres, i contestació per l'Excm. Sr. Ángel Aguirre Baztán, Doctor en Filosofia i Lletres) 1996.

L'aventura del pensament teològic (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Josep Gil i Ribas, Doctor en Teologia, i contestació per l'Excm. Sr. David Jou i Mirabent, Doctor en Ciències Físiques) 1996.

El derecho del siglo XXI (Discurs d'ingrés com a acadèmic d'Honor de l'Excm. Sr. Dr. Rafael Caldera, President de Venezuela, i contestació per l'Excm. Sr. Ángel Aguirre Baztán, Doctor en Filosofia i Lletres) 1996.

L'ordre dels sistemes desordenats (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Josep Ma. Costa i Torres, Doctor en Ciències Químiques, i contestació per l'Excm. Sr. Joan Bassegoda i Novell, Doctor en Arquitectura) 1997.

Un clam per a l'ocupació (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Isidre Fainé i Casas, Doctor en Ciències Econòmiques, i contestació per l'Excm. Sr. Joan Bassegoda i Nonell, Doctor en Arquitectura) 1997.

Rosalía de Castro y Jacinto Verdaguer, visión comparada (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Jaime M. de Castro Fernández, Doctor en Dret, i contestació per l'Excm. Sr. Pau Umbert i Millet, Doctor en Medicina i Cirurgia) 1998.

La nueva estrategia internacional para el desarrollo (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Santiago Ripol i Carulla, Doctor en Dret, i contestació per l'Excm. Sr. Joaquim Gironella i Coll, Doctor en Medicina i Cirurgia) 1998.

El aura de los números (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Eugenio Oñate Ibáñez de Navarra, Doctor en Enginyeria de Camins,

Canals i Ports, i contestació per l'Excm. Sr. David Jou i Mirabent, Doctor en Ciències Físiques) 1998.

Nova recerca en Ciències de la Salut a Catalunya (Discurs d'ingrés de l'acadèmica numerària Excma. Sra. Anna Maria Carmona i Cornet, Doctora en Farmàcia, i contestació per l'Excm. Josep Ma. Costa i Torres, Doctor en Ciències Químiques) 1999.

Dilemes dinàmics en l'àmbit social (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excma. Sr. Albert Biayna i Mulet, Doctor en Ciències Econòmiques, i contestació per l'Excm. Sr. Josep Ma. Costa i Torres, Doctor en Ciències Químiques) 1999.

Mercats i competència: efectes de liberalització i la desregulació sobre l'eficàcia econòmica i el benestar (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excma. Sr. Amadeu Petitbó i Juan, Doctor en Ciències Econòmiques, i contestació per l'Excm. Sr. Jaime M. de Castro Fernández, Doctor en Dret) 1999.

Epidemias de asma en Barcelona por inhalación de polvo de soja (Discurs d'ingrés de l'acadèmica numerària Excma. Sra. Ma. José Rodrigo Anoro, Doctora en Medicina, i contestació per l'Excm. Sr. Josep Llorc i Brull, Doctor en Ciències Econòmiques) 1999.

Hacia una evaluación de la actividad cotidiana y su contexto: ¿Presente o futuro para la metodología? (Discurs d'ingrés de l'acadèmica numerària Excma. Sra. Maria Teresa Anguera Argilaga, Doctora en Filosofia i Lletres (Psicologia) i contestació per l'Excm. Sr. Josep A. Plana i Castellví, Doctor en Geografia i Història) 1999.

Directorio 2000

Génesis de una teoría de la incertidumbre. Acte d'imposició de la Gran Creu de l'Orde d'Alfons X el Savi a l'Excm. Sr. Dr. Jaume Gil-Aluja, Doctor en Ciències Econòmiques i Financeres) 2000.

Antonio de Capmany: el primer historiador moderno del Derecho Mercantil (discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excma. Sr. Dr. Xabier Añoberos Trías de Bes, Doctor en Dret, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Santiago Dexeus i Trías de Bes, Doctor en Medicina i Cirurgia) 2000.

La medicina de la calidad de vida (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Luís Rojas Marcos, Doctor en Psicologia, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Ángel Aguirre Baztán, Doctor en psicologia) 2000.

Pour une science touristique: la tourismologie (Discurs d'ingrés de l'acadèmic corresponent Il·lm. Sr. Dr. Jean-Michel Hoerner, Doctor en Lletres i President de la Universitat de Perpinyà, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Jaume Gil-Aluja, Doctor en Ciències Econòmiques) 2000.

Virus, virus entèrics, virus de l'hepatitis A (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Albert Bosch i Navarro, Doctor en Ciències Biològiques, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Pere Costa i Batllori, Doctor en Veterinària) 2000.

Mobilitat urbana, medi ambient i automòbil. Un desafiament tecnològic permanent (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Pere de Esteban Altirriba, Doctor en Enginyeria Industrial, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Carlos Dante Heredia García, Doctor en Medicina i Cirurgia) 2001.

El rei, el burgès i el cronista: una història barcelonina del segle XIII (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. José Enrique Ruiz-Domènec, Doctor en Història, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Felip Albert Cid i Rafael, Doctor en Medicina i Cirurgia) 2001.

La informació, un concepte clau per a la ciència contemporània (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Salvador Alsius i Clavera, Doctor en Ciències de la Informació, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Eugenio Oñate Ibáñez de Navarra, Doctor en Enginyeria de Camins, Canals i Ports) 2001.

La drogaaddicció com a procés psicobiològic (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Miquel Sánchez-Turet, Doctor en Ciències Biològiques, i contestació per l'Excm. Sr. Pedro de Esteban Altirriba, Doctor en Enginyeria Industrial) 2001.

Un univers turbulent (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Jordi Isern i Vilaboy, Doctor en Física, i contestació per l'Excm. Sra. Dra. Maria Teresa Anguera Argilaga, Doctora en Psicologia) 2002.

L'envelliment del cervell humà (Discurs de promoció a acadèmic numerari de l'Excm. Sr. Dr. Jordi Cervós i Navarro, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Josep Ma. Pou d'Avilés, Doctor en Dret) 2002.

Les telecomunicacions en la societat de la informació (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Àngel Cardama Aznar, Doctor en Enginyeria de Telecomunicacions, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Eugenio Oñate Ibáñez de Navarra, Doctor en Enginyeria de Camins, Canals i Ports) 2002.

La veritat matemàtica (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Josep Pla i Carrera, doctor en Matemàtiques, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Josep Ma. Costa i Torres, Doctor en Ciències Químiques) 2003.

L'humanisme essencial de l'arquitectura moderna (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Helio Piñón i Pallarés, Doctor en Arquitectura, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Xabier Añoveros Trías de Bes, Doctor en Dret) 2003.

De l'economia política a l'economia constitucional (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Joan Francesc Corona i Ramon, Doctor en Ciències Econòmiques i Empresariales, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Xavier Iglesias i Guiu, Doctor en Medicina) 2003.

Temperància i empatia, factors de pau (Conferència dictada en el curs del cicle de la Cultura de la Pau per el Molt Honorable Senyor Jordi Pujol, President de la Generalitat de Catalunya, 2001) 2003.

Reflexions sobre resistència bacteriana als antibiòtics (Discurs d'ingrés de l'acadèmica numerària Excma. Sra. Dra. Ma. de los Angeles Calvo i Torras, Doctora en Farmàcia i Veterinària, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Pere Costa i Batllori, Doctor en Veterinària) 2003.

La transformación del negocio jurídico como consecuencia de las nuevas tecnologías de la información (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Rafael Mateu de Ros, Doctor en Dret, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Jaime Manuel de Castro Fernández, Doctor en Dret) 2004.

La gestión estratégica del inmovilizado (Discurs d'ingrés de l'acadèmica numerària Excma. Sra. Dra. Anna Maria Gil Lafuente, Doctora en Ciències Econòmiques i Empresariales, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Josep J. Pintó i Ruiz, Doctor en Dret) 2004.

Los costes biológicos, sociales y económicos del envejecimiento cerebral (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Félix F. Cruz-Sánchez, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'Excm. Sr. Dr. Josep Pla i Carrera, Doctor en Matemàtiques) 2004.

El conocimiento glaciar de Sierra Nevada. De la descripción ilustrada del siglo XVIII a la explicación científica actual. (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Antonio Gómez Ortiz, Doctor en Geografia, i contestació per l'acadèmica de número Excma. Sra. Dra. Maria Teresa Anguera Argilaga, Doctora en Filosofia i Lletres (Psicologia))2004.

Los beneficios de la consolidación fiscal: una comparativa internacional (Discurs de recepció com a acadèmic d'Honor de l'Excm. Sr. Dr. Rodrigo de Rato y Figaredo, Director-Gerent del Fons Monetari Internacional. El seu padrí d'investidura és l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Jaime Manuel de Castro Fernández, Doctor en Dret) 2004.

Evolución histórica del trabajo de la mujer hasta nuestros días (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Eduardo Alemany Zaragoza, Doctor en Dret, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Rafel Orozco i Delcós, Doctor en Medicina i Cirurgia) 2004.

Geotecnia: una ciencia para el comportamiento del terreno (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Antonio Gens Solé, Doctor en Enginyeria de Camins, Canals i Ports, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Eugenio Oñate Ibáñez de Navarra, Doctor en Enginyeria de Camins, Canals i Ports) 2005.

Sessió acadèmica a Perpinyà, on actuen com a ponents; Excma. Sra. Dra. Anna Maria Gil Lafuente, Doctora en Ciències Econòmiques i Empresarials i Excm. Sr. Dr. Jaume Gil-Aluja, Doctor en Ciències Econòmiques i Empresarials: “*Nouvelles perspectives de la recherche scientifique en économie et gestion*”; Excm. Sr. Dr. Rafel Orozco i Delcós, Doctor en Medicina i Cirurgia: “*L'impacte mèdic i social de les cèl·lules mare*”; Excma. Sra. Dra. Anna Maria Carmona i Cornet, Doctora en Farmàcia: “*Nouvelles stratégies oncologiques*”; Excm. Sr. Dr. Pere Costa i Batllori, Doctor en Veterinària: “*Les résistences bactériennes a les antibiotiques*”. 2005.

Los procesos de concentración empresarial en un mercado globalizado y la consideración del individuo (Discurs d'ingrés de l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Fernando Casado Juan, Doctor en Ciències Econòmiques i Em-

presarials, i contestació de l'Excm. Sr. Dr. Josep Ma. Costa i Torres, Doctor en Ciències Químiques) 2005.

"Son nou de flors els rams li renc" (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Jaume Vallcorba Plana, Doctor en Filosofia i Lletres (Secció Filologia Hispànica), i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. José Enrique Ruíz-Domènec, Doctor en Filosofia i Lletres) 2005.

Historia de la anestesia quirúrgica y aportación española más relevante (Discurs d'ingrés de l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Vicente A. Gancedo Rodríguez, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Josep Llorc i Brull, Doctor en Ciències Econòmiques i Empresarials) 2006.

El amor y el desamor en las parejas de hoy (Discurs d'ingrés de l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Paulino Castells Cuixart, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Joan Trayter i García, Doctor en Ciències Econòmiques i Empresarials) 2006.

El fenomen mundial de la deslocalització com a instrument de reestructuració empresarial (Discurs d'ingrés de l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Alfredo Rocafort i Nicolau, Doctor en Ciències Econòmiques i Empresarials, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Isidre Fainé i Casas, Doctor en Ciències Econòmiques i Empresarials) 2006.

Biomaterials per a dispositius implantables en l'organisme. Punt de trobada en la Historia de la Medicina i Cirurgia i de la Tecnologia dels Materials (Discurs d'ingrés de l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Josep Anton Plannell i Estany, Doctor en Ciències Físiques, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Pere Costa i Batllori, Doctor en Veterinària) 2006.

La ciència a l'Enginyeria: El llegat de l'école polytechnique. (Discurs d'ingrés de l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Xavier Oliver i Olivella, Doctor en Enginyeria de Camins, Canals i Ports, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Josep Pla i Carrera, Doctor en Matemàtiques) 2006.

El voluntariat: Un model de mecenatge pel segle XXI. (Discurs d'ingrés de l'acadèmica de número Excm. Sra. Dra. Rosamarie Cammany Dorr, Doctora en Sociologia de la Salut, i contestació per l'Excm. Sra. Dra. Anna Maria Carmona i Cornet, Doctora en Farmàcia) 2007.

El factor religioso en el proceso de adhesión de Turquía a la Unión Europea. (Discurs d'ingrés de l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Josep Maria Ferré i Martí, Doctor en Dret, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Carlos Dante Heredia García, Doctor en Medicina i Cirurgia) 2007.

Coneixement i ètica: reflexions sobre filosofia i progrés de la propedèutica mèdica. (Discurs d'ingrés de l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Màrius Petit i Guinovart, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Josep Gil i Ribas, Doctor en Teologia) 2007.

Problemática de la familia ante el mundo actual. (Discurs d'ingrés de l'acadèmic honorari Excm. Sr. Dr. Gustavo José Noboa Bejarano, Doctor en Dret, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Paulino Castells Cuixart, Doctor en Medicina i Cirurgia) 2007.

Alzheimer: Una aproximació als diferents aspectes de la malaltia. (Discurs d'ingrés de l'acadèmica honoraria Excma. Sra. Dra. Nuria Durany Pich, Doctora en Biologia, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Eugenio Oñate, Doctor-Enginyer de Camins, Canals i Ports) 2008.

Guillem de Guimerà, Frare de l'hospital, President de la Generalitat i gran Prior de Catalunya. (Discurs d'ingrés de l'acadèmic honorari Excm. Sr. Dr. Josep Maria Sans Travé, Doctor en Filosofia i Lletres, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. D. José E. Ruiz Domènec, Doctor en Filosofia Medieval) 2008.

La empresa y el empresario en la historia del pensamiento económico. Hacia un nuevo paradigma en los mercados globalizados del siglo XXI. (Discurs d'ingrés de l'acadèmic corresponent Excm. Sr. Dr. Guillermo Sánchez Vilariño, Doctor Ciències Econòmiques i Financeres, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Jaume Gil Aluja, Doctor en Ciències Econòmiques i Financeres) 2008.

Incertesa i bioenginyeria (Sessió Acadèmica dels acadèmics corresponents Excm. Sr. Dr. Joaquim Gironella i Coll, Doctor en Medicina i Cirurgia amb els ponents Excm. Sr. Dr. Joan Anton Planell Estany, Doctor en Ciències Físiques, Excma. Sra. Dra. Anna M. Gil Lafuente, Doctora en Ciències Econòmiques i Financeres i Il·lm. Sr. Dr. Humberto Villavicencio Mavrich, Doctor en Medicina i Cirurgia) 2008.

Els Ponts: Història i repte a l'enginyeria estructural (Sessió Acadèmica dels acadèmics numeraris Excm. Sr. Dr. Xavier Oliver Olivella, Doctor en Enginyeria de Camins, Canals i Ports, i Excm. Sr. Dr. Eugenio Oñate Ibáñez de Navarra, Doctor en Enginyeria de Camins, Canals i Ports, amb els Ponents Il·lm. Sr. Dr. Angel C. Aparicio Bengoechea, Professor i Catedràtic de Ponts de l'escola Tècnica Superior d'Enginyers de Camins, Canals i Ports de Barcelona, Il·lm. Sr. Dr. Ekkehard Ramm, Professor, institute Baustatik) 2008.

Marketing político y sus resultados (Discurs d'ingrés de l'acadèmic corresponent Excm. Sr. Dr. Francisco Javier Maqueda Lafuente, Doctor en Ciències Econòmiques i Empresariales i contestació per l'acadèmica de número Excm. Sra. Dra. Anna M. Gil Lafuente, Doctora en Ciències Econòmiques i Financeres) 2008.

Modelo de predicción de "Enfermedades" de las Empresas a través de relaciones Fuzzy (Discurs d'ingrés de l'acadèmic corresponent Excm. Sr. Dr. Antoni Terceño Gómez, Doctor en Ciències Econòmiques i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Paulino Castells Cuixart, Doctor en Medicina) 2009.

Células Madre y Medicina Regenerativa (Discurs d'ingrés de l'acadèmic corresponent Excm. Sr. Dr. Juan Carlos Izpisua Belmonte, Doctor en Farmàcia i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Joaquim Girone-lla i Coll, Doctor en Medicina) 2009.

Financiación del déficit externo y ajustes macroeconómicos durante la crisis financiera El caso de Rumania (Discurs d'ingrés de l'acadèmic corresponent Excm. Sr. Dr. Mugur Isarescu, Doctor en Ciències Econòmiques, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Alfredo Rocafort Nicolau, Doctor en Ciències Econòmiques i Empresariales) 2009.

El legado de Jean Monnet (Discurs d'ingrés de l'acadèmica numerària Excma. Sra. Dra. Teresa Freixas Sanjuán, Doctora en Dret, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Fernando Casado Juan, Doctor en Ciències Econòmiques) 2010.

La economía china: Un reto para Europa (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Jose Daniel Barquero Cabrero, Doctor en Ciències Humanes, Socials i Jurídiques, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Alfredo Rocafort Nicolau, Doctor en Ciències Econòmiques i Empresariales) 2010.

Les radiacions ionitzants i la vida (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Albert Biete i Solà, Doctor en Medicina, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. David Jou i Mirabent, Doctor en Ciències Físiques) 2010.

Gestió del control intern de riscos en l'empresa postmoderna: àmbits econòmic i jurídic (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Ramon Poch i Torres, Doctor en Dret i Ciències Econòmiques i Empresariales, i contestació per l'acadèmica de número Excma. Sra. Dra. Anna Maria Gil i Lafuente, Doctora en Ciències Econòmiques i Empresariales) 2010.

Tópicos típicos y expectativas mundanas de la enfermedad del Alzheimer (Discurs d'ingrés de l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Rafael Blesa, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Josep Llorc i Brull, Doctor en Ciències econòmiques i Dret) 2010.

Los Estados Unidos y la hegemonía mundial: ¿Declive o reinvencción? (Discurs d'ingrés de l'acadèmic corresponent Excm. Sr. Dr. Mario Barquero i Cabrero, Doctor en Economia i Empresa, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Alfredo Rocafort i Nicolau, Doctor en Ciències Econòmiques i Empresariales) 2010.

El derecho del Trabajo encrucijada entre los derechos de los trabajadores y el derecho a la libre empresa y la responsabilidad social corporativa (Discurs d'ingrés de l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. José Luis Salido Banús, Doctor en Dret, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Manuel Subirana Canterell) 2011.

Una esperanza para la recuperación económica (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Jaume Gil i Lafuente, Doctor en Econòmiques, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Josep Gil i Ribas, Doctor en Teologia) 2011.

Certes i incertes en el diagnòstic del càncer cutani: de la biologia molecular al diagnòstic no invasiu (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Josep Malvehy, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Josep Llorc, Doctor en Econòmiques i Dret) 2011.

Una mejor universidad para una economía más responsable (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Senén Barro Ameneiro, Doctor en

Ciències de la Computació i Intel·ligència, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Jaume Gil i Aluja, Doctor en Ciències Econòmiques i Empresariales) 2012.

La transformació del món després de la crisi. Una anàlisi polièdrica i transversal (Sessió inaugural del Curs Acadèmic 2012-2013 on participen com a ponents: l'Excm. Sr. Dr. José Juan Pintó Ruiz, Doctor en Dret: “*El Derecho como amortiguador de la inequidad en los cambios y en la Economía como impulso rehumanizador*”, Excm. Sra. Dra. Rosmarie Cammany Dorr, Doctora en Sociologia de la Salut: “*Salut: mitjà o finalitat?*”, Excm. Sr. Dr. Àngel Aguirre Baztán, Doctor en Filosofia i Lletres: “*Globalización Económico-Cultural y Repliegue Identitario*”, Excm. Sr. Dr. Jaime Gil Aluja, Doctor en Econòmiques: “*La ciencia ante el desafío de un futuro progreso social sostenible*” i Excm. Sr. Dr. Eugenio Oñate Ibañez de Navarra, Doctor en Enginyeria de Camins, Canals i Ports: “*El reto de la transferencia de los resultados de la investigación a la industria*”), publicació en format digital www.reialacademiadoctors.cat, 2012.

La quantificació del risc: avantatges i limitacions de les assegurances (Discurs d'ingrés de l'acadèmica numeraria Excm. Sra. Dra. Montserrat Guillén i Estany, Doctora en Ciències Econòmiques i Empresariales, i contestació per l'acadèmica de número Excm. Sra. Dra. M. Teresa Anguera i Argilaga, Doctora en Filosofia i Lletres-Psicologia) 2013.

El procés de la visió: de la llum a la consciència (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Rafael Ignasi Barraquer i Compte, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. José Daniel Barquero Cabrero, Doctor en Ciències Humanes, Socials i Jurídiques) 2013.

Formación e investigación: creación de empleo estable (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Mario Barquero Cabrero, Doctor en Economia, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. José Luis Salido Banús, Doctor en Dret) 2013.

El sagrament de l'Eucaristia: de l'Últim Sopar a la litúrgia cristiana antiga (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Armand Puig i Tàrrach, Doctor en Sagrada Escripura, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Jaume Vallcorba Plana, Doctor en Filosofia i Lletres) 2013.

Al hilo de la razón. Un ensayo sobre los foros de debate (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Enrique Tierno Pérez-Relaño, Doctor en Física Nuclear, y contestación por la académica de número Excm. Sra. Dra. Ana María Gil Lafuente, Doctora en Ciencias Económicas y Empresariales) 2014.

**Colección Real Academia Europea de Doctores
Fundación Universitaria Eserp**

1. *La participació del Sistema Nerviós en la producció de la sang i en el procés cancerós* (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Pere Gascón i Vilaplana, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'acadèmica de número Excm. Sra. Dra. Montserrat Guillén i Estany, Doctora en Ciències Econòmiques i Empresarials) 2014.
ISBN: 978-84-616-8659-9, Dipòsit Legal: B-5605-2014
2. *Información financiera: luces y sombras* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Emili Gironella Masgrau, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. José Luis Salido Banús, Doctor en Derecho) 2014.
ISBN: 978-84-616-8830-2, Depósito Legal: B-6286-2014
3. *Crisis, déficit y endeudamiento* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. José María Gay de Liébana Saludas, Doctor en Ciencias Económicas y Doctor en Derecho y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Juan Francisco Corona Ramón, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales) 2014.
ISBN: 978-84-616-8848-7, Depósito Legal: B-6413-2014
4. *Les empreses d'alt creixement: factors que expliquen el seu èxit i la seva sostenibilitat a llarg termini* (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Oriol Amat i Salas, Doctor en Ciències Econòmiques i Empresarials, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Santiago Dexeus i Trias de Bes, Doctor en Medicina i Cirurgia) 2014.
ISBN: 978-84-616-9042-8, Dipòsit Legal: B-6415-2014

5. *Estructuras metálicas* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Joan Olivé Zaforteza, Doctor en Ingeniería Industrial y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Xabier Añoveros Trias de Bes, Doctor en Derecho) 2014.
ISBN: 978-84-616-9671-0, Depósito Legal: B-7421-2014

6. *La acción exterior de las comunidades autónomas* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Josep Maria Bové Montero, Doctor en Administración y Dirección de Empresas y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. José María Gay de Liébana Saludas, Doctor en Ciencias Económicas y Doctor en Derecho) 2014.
ISBN: 978-84-616-9672-7, Depósito Legal: B-10952-201

7. *El eco de la música de las esferas. Las matemáticas de las consonancias* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Vicente Liern Carrión, Doctor en Ciencias Matemáticas (Física Teórica) y contestación por la académica de número Excma. Sra. Dra. Pilar Bayer Isant, Doctora en Matemáticas) 2014.
ISBN: 978-84-616-9929-2, Depósito Legal: B-11468-2014

8. *La media ponderada ordenada probabilística: Teoría y aplicaciones* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. José Maria Merigó Lindahl, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Josep Pla i Carrera, Doctor en Ciencias Matemáticas) 2014.
ISBN: 978-84-617-0137-7, Depósito Legal: B-12322-2014

9. *La abogacía de la empresa y de los negocios en el siglo de la calidad* (Discurso de ingreso de la académica numeraria Excma. Sra. Dra. María José Esteban Ferrer, Doctora en Economía y Empresa y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Carlos Dante Heredia García, Doctor en Medicina y Cirugía) 2014.
ISBN: 978-84-617-0174-2, Depósito Legal: B-12850-2014

10. *La ciutat, els ciutadans i els tributs* (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Joan-Francesc Pont Clemente, Doctor en Dret, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Enrique Tierno Pérez-Relaño, Doctor en Física Nuclear) 2014.
ISBN: 978-84-617-0354-8, Dipòsit Legal: B-13403-2014

11. *Organización de la producción: una perspectiva histórica* (Discurso de ingreso de los académicos numerarios Excmo. Sr. Dr. Joaquín Bautista Valhondo, Doctor en Ingeniería Industrial y del Excmo. Sr. Dr. Francisco Javier Llovera Sáez, Doctor en Derecho y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. José Luis Salido Banús, Doctor en Derecho) 2014.
ISBN: 978-84-617-0359-3, Depósito Legal: B 13610-2014
12. *Correlación entre las estrategias de expansión de las cadenas hoteleras Internacionales y sus rentabilidades* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Onofre Martorell Cunill, Doctor en Economía y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Josep Gil i Ribas, Doctor en Teología) 2014.
ISBN: 978-84-617-0546-7, Depósito Legal: B 15010-2014
13. *La tecnología, detonante de un nuevo panorama en la educación superior* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Lluís Vicent Safont, Doctor en Ciencias de la Información y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. José Daniel Barquero Cabrero, Doctor en Ciencias Humanas, Sociales y Jurídicas y Doctor en Administración y Alta Dirección de Empresas) 2014.
ISBN: 978-84-617-0886-4, Depósito Legal: B 16474-2014
14. *Globalización y crisis de valores* (Discurso de ingreso del académico de Honor Excmo. Sr. Dr. Lorenzo Gascón, Doctor en Ciencias Económicas y contestación por la académica de número Excmo. Sra. Dra. Ana María Gil Lafuente, Doctora en Ciencias Económicas y Empresariales) 2014.
ISBN: 978-84-617-0654-9, Depósito Legal: B 20074-2014
15. *Paradojas médicas* (Discurso de ingreso del Académico Correspondiente para Venezuela Excmo. Sr. Dr. Francisco Kerdel-Vegas, Doctor en Medicina y Cirugía y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. José Llort Brull, Doctor en Ciencias Económicas y Doctor en Derecho) 2014.
ISBN: 978-84-617-1759-0, Depósito Legal: B 20401-2014
16. *La formación del directivo. Evolución del entorno económico y la comunicación empresarial* (Discurso de ingreso de los académicos numerarios Excmo. Sr. Dr. Juan Alfonso Cebrián Díaz, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales y del Excmo. Sr. Dr. Juan Ma-

ría Soriano Llobera, Doctor en Administración y Dirección de Empresas y Doctor en Ciencias Jurídicas y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Fernando Casado Juan, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales) 2014.

ISBN:978-84-617-2813-8, Depósito Legal: B 24424-2014

17. *La filosofia com a cura de l'ànima i cura del món* (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Francesc Torralba Roselló, Doctor en Filosofia i Doctor en Teologia, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. David Jou i Mirabent, Doctor en Física) 2014.

ISBN: 978-84-617-2459-8, Dipòsit Legal: B 24425-2014

18. *Hacia una Teoría General de la Seguridad Marítima* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Jaime Rodrigo de Larrucea, Doctor en Derecho y Doctor en Ingeniería Náutica y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Juan Francisco Corona Ramón, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales) 2015.

ISBN: 978-84-617-3623-2, Depósito Legal: B 27975-2014

Colección Real Academia Europea de Doctores

19. *Pensamiento Hipocrático, Biominimalismo y Nuevas Tecnologías. La Innovación en Nuevas Formas de Tratamiento Ortodóncico y Optimización del Icono Facial* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Luis Carrière Lluch, Doctor en Odontología y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Antoni Terceño Gómez, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales) 2015.

ISBN: 978-84-606-5615-9, Depósito Legal: B 3966-2015

20. *Determinantes de las Escuelas de Pensamiento Estratégico de Oriente y Occidente y su contribución para el Management en las Organizaciones del Siglo XXI.* (Discurso de ingreso del académico Correspondiente para Chile Excmo. Sr. Dr. Francisco Javier Garrido Morales, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. José Daniel Barquero Cabrero, Doctor en Ciencias Humanas, Sociales y Jurídicas y Doctor en Administración y Alta Dirección de Empresas) 2015.

ISBN:978-84-606-6176-4, Depósito Legal: B 5867-2015

21. *Nuevos tiempos, nuevos vientos: La identidad mexicana, cultura y ética en los tiempos de la globalización.* (Discurso de ingreso del académico Correspondiente para México Excmo. Sr. Dr. Manuel Medina Elizondo, Doctor en Ciencias de la Administración, y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. José Daniel Barquero Cabrero, Doctor en Ciencias Humanas, Sociales y Jurídicas y Doctor en Administración y Alta Dirección de Empresas) 2015.
ISBN: 78-84-606-6183-2, Depósito Legal: B 5868-2015

22. *Implante coclear. El oído biónico.* (Discurso del ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós Blanch, Doctor en Medicina y Cirugía y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Joaquín Barraquer Moner, Doctor en Medicina y Cirugía) 2015.
ISBN: 978-84-606-6620-2, Depósito Legal: B 7832-2015

23. *La innovación y el tamaño de la empresa.* (Discurso del ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Carlos Mallo Rodríguez, Doctor en Ciencias Económicas y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. José María Gay de Liébana Saludas, Doctor en Ciencias Económicas y Doctor en Derecho) 2015.
ISBN: 978-84-606-6621-9, Depósito Legal: B 7833- 2015

24. *Geologia i clima: una aproximació a la reconstrucció dels climes antics des del registre geològic* (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Ramon Salas Roig, Doctor en Geologia, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Enrique Tierno Pérez-Relaño, Doctor en Física Nuclear) 2015.
ISBN: 978-84-606-6912-8, Dipòsit Legal: B 9017-2015

25. *Belleza, imagen corporal y cirugía estética* (Discurso del ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Josep Maria Serra i Renom, Doctor en Medicina y Cirugía y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. José María Gay de Liébana Saludas, Doctor en Ciencias Económicas y Doctor en Derecho) 2015.
ISBN: 978-84-606-7402-3, Depósito Legal: B 10757-2015

26. *El poder y su semiología* (Discurso del ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Michael Metzeltin, Doctor en Filología Románica y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Joaquim Gironella i Coll, Doctor en Medicina y Cirugía) 2015.
ISBN: 978-84-606-7992-9, Depósito Legal: B 13171-2015

27. *Atentados a la privacidad de las personas* (Discurso de ingreso del académico de honor Excmo. Sr. Dr. Enrique Lecumberri Martí, Doctor en Derecho y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Joan-Francesc Pont Clemente, Doctor en Derecho) 2015.
ISBN: 978-84-606-9163-1, Depósito Legal: B 17700-2015

28. *Panacea encadenada: La farmacología alemana bajo el yugo de la esvástica* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Francisco López Muñoz, Doctor en Medicina y Cirugía y Doctor en Lengua Española y Literatura y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Joan-Francesc Pont Clemente, Doctor en Derecho) 2015.
ISBN: 978-84-606-9641-4, Depósito Legal: B 17701-2015

29. *Las políticas monetarias no convencionales: El Quantitative Easing*” (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Juan Pedro Aznar Alarcón, Doctor en Economía y Administración de Empresas y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. José Luis Salido Banús, Doctor en Derecho) 2015.
ISBN: 978-84-608-299-1, Depósito Legal: B 25530-2015

30. *La utopía garantista del Derecho Penal en la nueva “Edad Media”* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Fermín Morales Prats, Doctor en Derecho y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. José María Gay de Liébana Saludas, Doctor en Ciencias Económicas y Doctor en Derecho) 2015.
ISBN- 978-84-608-3380-2, Depósito Legal: B 26395-2015

31. *Reflexions entorn el Barroc* (Discurs d’ingrés de l’acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Salvador de Brocà Tella, Doctor en Filosofia i lletres, i contestació per l’acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Josep Gil Ribas, Doctor en Teologia) 2016.
ISBN- 978-84-608-4991-9, Depósito Legal: B 30143-2015

32. *Filosofia i Teologia a Incerta Glòria. Joan Sales repensa mig segle de cultura catalana* (Discurs d’ingrés de l’acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Josep-Ignasi Saranyana i Closa, Doctor en teologia i doctor en filosofia, i contestació per l’acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Francesc Torralba i Roselló, Doctor en teologia i doctor en filosofia) 2016.
ISBN- 978- 84- 608-5239-1, Depósito Legal: B 1473-2016

33. *Empresa familiar: ¿Sucesión? ¿Convivencia generacional?* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Miguel Ángel Gallo Laguna de Rins, Doctor en Ingeniería y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós Blanch, Doctor en Medicina y Cirugía) 2016.
ISBN- 978 84 6085663-4, Depósito Legal: B 3910-2016
34. *Reflexiones y alternativas en torno a un modelo fiscal agotado.* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Antoni Durán-Sindreu Buxadé, Doctor en Derecho y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Joan-Francesc Pont Clemente, Doctor en Derecho) 2016.
ISBN- 978-84-608-5834-8, Depósito Legal: B 4684-2016
35. *La figura del emprendedor y el concepto del emprendimiento.* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Antonio Pulido Gutiérrez, Doctor en Economía y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. José Daniel Barquero Cabrero, Doctor en Ciencias Humanas, Sociales y Jurídicas y Doctor en Alta Administración de Empresas) 2016.
ISBN- 978-84-608-5926-0, Depósito Legal: B 4685-2016
36. *La Cirugía digestiva del siglo XXI* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Juan Carlos García-Valdecasas Salgado, Doctor en Medicina y Cirugía y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Xabier Añoberos Trias de Bes, Doctor en Derecho) 2016.
ISBN: 978-84-6086034-1, Depósito Legal: B 5802-2016
37. *Derecho civil, persona y democracia* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Alfonso Hernández-Moreno, Doctor en Derecho y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Joan-Francesc Pont Clemente, Doctor en Derecho) 2016.
ISBN: 978-84-608-6838-5, Depósito Legal: B 7644-2016
38. *Entendiendo a Beethoven* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Francisco Javier Tapia García, Doctor en Medicina y Cirugía y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós Blanch, Doctor en Medicina y Cirugía) 2016.
ISBN: 978-84-608-7507-9, Depósito Legal: B 10567-2016

39. *Fútbol y lesiones de los meniscos* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Ramon Cugat Bertomeu, Doctor en Medicina y Cirugía y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós Blanch, Doctor en Medicina y Cirugía) 2016.
ISBN: 978-84-608-8578-8, Depósito Legal: B 12876-2016

40. *¿Hacia un nuevo derecho de gentes? El principio de dignidad de la persona como precursor de un nuevo derecho internacional* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Santiago J. Castellà Surribas, Doctor en Derecho y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Joan-Francesc Pont Clemente, Doctor en Derecho) 2016.
ISBN: 978-84-608-8579-5, Depósito Legal: B 14877-2016

41. *L'empresa més enllà de l'obra estètica* (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Jordi Martí Pidelaserra, Doctor en Ciències Econòmiques i Empresariales, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. José Luis Salido Banús, Doctor en Dret) 2016.
ISBN: 978-84-608-9360-8, Depósito Legal: B 15757-2016

42. *El reto de mejorar la calidad de la auditoria* (Discurso de ingreso del académico correspondiente Excmo. Sr. Dr. Frederic Borràs Pàmies, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Emili Gironella Masgrau, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales) 2016.
ISBN: 978-84-608-9688-3, Depósito Legal: B 16347-2016

43. *Geografia, diffusione e organizzazione cristiana nei primi secoli del cristianesimo* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Angelo Di Berardino, Doctor en Teología - Doctor en Historia y Filosofía y contestación por el académico de número Excmo. y Mgfc. Sr. Rector Armand Puig i Tàrrach, Doctor en Sagrada Escritura) 2016.
ISBN: 978-84-617-5090-0, Depósito Legal: B 21706-2016

44. *Los cónsules de Ultramar y Barcelona* (Discurso de ingreso del académico correspondiente Excmo. Sr. Dr. Dr. Albert Estrada-Rius, Doctor en Derecho y Doctor en Historia y contestación por el académico de

número Excmo. Sr. Dr. Carlos Dante Heredia García, Doctor en Medicina y Cirugía) 2016.

ISBN: 978-84-617-5337-6, Depósito Legal: B 21707-2016

45. *El implante dental y la Osteointegración* (Discurso de ingreso del académico correspondiente Excmo. Sr. Dr. Carlos Aparicio Magallón, Doctor en Medicina y Cirugía y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós, Doctor en Medicina y Cirugía) 2016.

ISBN: 978-84-617-5598-1, Depósito Legal: B-22187-2016

46. *La empresa social compitiendo en el mercado: principios de buen gobierno* (Discurso de ingreso del académico de número Excmo. Sr. Dr. José Antonio Segarra Torres, Doctor en Dirección de Empresas y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Miguel Ángel Gallo Laguna de Rins, Doctor en Ingeniería Industrial) 2016.

ISBN: 978-84-617-5971-2, Depósito Legal: B-23123-2016

47. *Incertidumbre y neurociencias: pilares en la adopción de decisiones* (Discurso de ingreso del académico correspondiente Excmo. Sr. Dr. Jorge Bachs Ferrer, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Jaime Gil Aluja, Doctor en Ciencias Políticas y Económicas) 2016.

ISBN: 978-84-617-6138-8, Depósito Legal: B-23124-2016

48. *¿Puede el marketing salvar al mundo? Expectativas para la era de la escasez* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. José Luis Nueno Inieta, Doctor of Business Administration y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Miguel Ángel Gallo Laguna de Rins, Doctor en Ingeniería Industrial) 2016.

ISBN: 978-84-617-6499-0, Depósito Legal: B 24060-2016

49. *Calidad de vida de los pacientes afectados de cáncer de próstata según el tratamiento realizado* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Ferran Guedea Edo, Doctor en Medicina y Cirugía y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Albert Biete Sola, Doctor en Medicina y Cirugía) 2016.

ISBN: 978-84-617-7041-0, Depósito Legal: B 26030-2016

50. *Relazioni conflittuali nelle aziende familiari: determinanti, tipologie, evoluzione, esiti* (Discurso de ingreso del académico numerario Excmo. Sr. Dr. Salvatore Tomaselli, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales, Dirección de Empresa y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Miguel Ángel Gallo Laguna de Rins, Doctor en Ingeniería Industrial) 2017.
ISBN: 978-84-617-7820-1, Depósito Legal: B 1712 -2017
51. *Sobre el coleccionismo. Introducción a la historia* (Discurso de ingreso del académico correspondiente Excmo. Sr. Dr. Manuel Puig Costa, Doctor en Medicina y Cirugía y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós, Doctor en Medicina y Cirugía) 2017.
ISBN: 978-84-617-7854-6, Depósito Legal: B 1713-2017
52. *Teoria de la semblança i govern universitari* (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Jaume Armengou Orús, Doctor en Enginyeria de Camins, Canals i Ports, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Eugenio Oñate Ibáñez de Navarra, Doctor en Enginyeria de Camins, Canals i Ports) 2017.
ISBN: 978-84-617-8115-7, Depósito Legal: B 2853- 2017
53. *Història de la malaltia i de la investigació oncològica. Retorn als orígens* (Discurs d'ingrés de l'acadèmic numerari Excm. Sr. Dr. Mariano Monzó Planella, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Joaquim Gironella Coll, Doctor en Medicina i Cirurgia) 2017.
ISBN: 978-84-617-8179-9, Depósito Legal: B 2854-2017
54. *Diagnóstico precoz del Cáncer de Pulmón: El Cribado, una herramienta para avanzar en su curación* (Discurso de ingreso del académico de número Excmo. Sr. Dr. Laureano Molins López-Rodó, Doctor en Medicina y Cirugía y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós, Doctor en Medicina y Cirugía) 2017.
ISBN: 978-84-617-8457-8 , Depósito Legal: B 3937-2017
55. *Honor, crédito en el mercado y la exceptio veritatis* (Discurso de ingreso del académico de número Excmo. Sr. Dr. Felio Vilarrubias Guillamet, Doctor en Derecho y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós, Doctor en Medicina y Cirugía) 2017.
ISBN: 978-84-617-8867-5 , Depósito Legal: B 6307-2017

56. *La vida és una llarga oxidació* (Discurs d'ingrés de l'acadèmica numerària Excma. Sra. Dra. Nicole Mahy Géhenne, Doctora en Farmàcia, i contestació per l'acadèmic de número Excm Sr. Dr. Rafael Blesa González, Doctor en Medicina i Cirurgia) 2017.
ISBN: 978-84-617-9179-8, Depósito Legal: B 6308-2017

57. *Salud periodontal y salud general: la alianza necesaria* (Discurso de ingreso de la académica numeraria Excma. Sra. Dra. Nuria Vallcorba Plana, Doctora en Odontología y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Jaime Rodrigo de Larrucea, Doctor en Derecho y Doctor en Ingeniería Náutica) 2017.
ISBN: 978-84-617-9253-5, Depósito Legal: B 8541-2017

58. *Gobierno y administración en la empresa familiar* (Discurso de ingreso del académico de número Excmo. Sr. Dr. José Manuel Calavia Molinero, Doctor en Derecho y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Joan-Francesc Pont Clemente, Doctor en Derecho) 2017.
ISBN: 978-84-697-2296-1, Depósito Legal: B 10562-2017

59. *Darwin, Wallace y la biología del desarrollo evolutiva* (Discurso de ingreso del académico de número Excmo. Sr. Dr. Daniel Turbón Borrega, Doctor en Filosofía y Letras y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Felio Vilarrubias Guillamet, Doctor en Derecho) 2017.
ISBN: 978-84-697-2678-5, Depósito Legal: B 11574-2017

60. *EL asesoramiento financiero, la figura del Asesor Financiero y de las E.A.F.I.s* (Discurso de ingreso de la académica de número Excma. Sra. Dra. Montserrat Casanovas Ramon, Doctora en Ciencias Económicas y Empresariales y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. José Maria Gay de Liébana Saludas, Doctor en Ciencias Económicas y Doctor en Derecho) 2017.
ISBN: 978-84-697-3635-7, Depósito Legal: B 15061-2017

61. *Dieta Mediterránea: una visión global / La nutrición comunitaria en el siglo XXI* (Discursos de ingreso de los académicos de número Excmo. Sr. Dr. Lluís Serra Majem, Doctor en Medicina y Excmo. Sr. Dr. Javier Aranceta Bartrina, Doctor en Medicina y Cirugía, contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. José Ramón Calvo Fernández, Doctor en Medicina y Cirugía, y la Excma. Sra.

Dra. Maria dels Àngels Calvo Torras, Doctora en Veterinaria y Doctora en Farmacia) 2017.

ISBN: 978-84-697-4524-3, Depósito Legal: B 17729-2017

62. *La conquista del fondo del ojo* (Discurso de ingreso del académico de número Excmo. Sr. Dr. Borja Corcóstegui, Doctor en Medicina y Cirugía y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós, Doctor en Medicina y Cirugía) 2017.

ISBN: 978-84-697-4905-0, Depósito Legal: B 22088-2017

63. *Barcelona, Galería Urbana* (Discurso de ingreso del académico de número Excmo. Sr. Dr. Juan Trias de Bes, Doctor en Arquitectura y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Jaime Rodrigo de Larrucea, Doctor en Derecho y Doctor en Ingeniería Náutica) 2017.

ISBN: 978-84-697-4906-7, Depósito Legal: B 24507-2017

64. *La influencia del derecho español en México* (Discurso de ingreso del académico Correspondiente para México Excmo. Sr. Dr. Jesús Gerardo Sotomayor Garza, Doctor en Derecho y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Jordi Martí Pidelaserra, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales) 2017.

ISBN: 978-84-697-5210-4 , Depósito Legal: B 25165-2017

65. *Delito fiscal y proceso penal: crónica de un desencuentro* (Discurso de ingreso del académico Correspondiente Excmo. Sr. Dr. Joan Iglesias Capellas, Doctor en Derecho y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Emili Gironella Masgrau, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales) 2017.

ISBN: 978-84-697-6524-1, Depósito Legal: B 25318-2017

66. *Laïcitat i laïcisme en l'occident europeu* (Discurs d'ingrés de l'Emm. i Rvdm. Dr. Lluís Martínez Sistach, Doctor en Dret Canònic i Civil, i contestació per l'acadèmic de número Excm. Sr. Dr. Francesc Torralba Roselló, Doctor en Filosofia i Doctor en Teologia) 2017.

ISBN: 978-84-697-6525-8, Depósito Legal: B 28921-2017

67. *Lo disruptivo y el futuro: tecnología y sociedad en el siglo XXI* (Discurso de ingreso del académico Correspondiente Excmo. Sr. Dr. Luis Pons Puiggrós, Doctor en Administración y Dirección de Empresas, y con-

testación del Académico de Número Excmo. Sr. Dr. José Ramón Calvo Fernández, Doctor en Medicina) 2017.

ISBN: 978-84-697-8211-8, Depósito Legal: B 29804-2017

68. *Avances Tecnológicos en Implantología Oral: hacia los implantes dentales inteligentes* (Discurso de ingreso del académico de Número Excmo. Sr. Dr. Xavier Gil Mur, Doctor en Ingeniería Química y Materiales, Rector de la Universidad de Catalunya y contestación del Académico de Número Excmo. Sr. Dr. Jaime Rodrigo de Larrucea, Doctor en Derecho y Ingeniería Náutica) 2018.

ISBN: 978-84-697-9148-6, Depósito Legal: B 1862-2018.

69. *La función del marketing en la empresa y en la economía* (Discurso de ingreso del académico de Número Excmo. Sr. Dr. Carlo Maria Gallucci Calabrese, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales y contestación del Académico de Número Excmo. Sr. Dr. Jaime Rodrigo de Larrucea, Doctor en Derecho y Ingeniería Náutica) 2018.

ISBN: 978-84-697-9161-5, Depósito Legal: B 1863-2018

70. *El nuevo materialismo del siglo XXI: Luces y sombras* (Discurso de ingreso de l académica de Número Excma. Sra. Dra. Mar Alonso Almeida, Dra. en Ciencias Económicas y Empresariales y contestación del Académico de Número Excm. Sr. Dr. Pedro Aznar Alarcón, Doctor en Económicas y Administración de empresas) 2018.

ISBN: 978-84-09-00047-0 , Depósito Legal: B 5533-2018

71. *La dinámica mayoría – minoría en las sociedades de capital* (Discurso de ingreso del académico Correspondiente Excmo. Sr. Dr. Rodolfo Fernández-Cuellas, Doctor en Derecho y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Emili Gironella Masgrau, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales) 2018.

ISBN: 978-84-09-00419-5 , Depósito Legal: B 6898-2018

72. *Rubén Darío, Japón y Japonismo* (Discurso de ingreso del Académico de Honor, Hble. Sr. Naohito Watanabe, Cónsul General del Japón en Barcelona y contestación por el académico de número Excmo. Excmo. Sr. Dr. José María Bové Montero. Doctor en Administración y Dirección de Empresas) 2018.

ISBN: 978-84-09-01887-1, Depósito Legal: B 12410-2018

73. *Farmacología Pediátrica: pasado, presente y perspectivas de futuro* (Discurso de ingreso de la académica correspondiente Excm. Sra. Dra. Ma^a Asunción Peiré García, Doctora en Medicina y Cirugía y contestación por el académico de número Excmo. Sr. Dr. Pere Gascón Vilaplana, Doctor en Medicina) 2018.
ISBN: 978-84-09-02147-5 , Depósito Legal: B-13911-2018
74. *Pluralismo y Corporativismo. El freno a la Economía dinámica* (Discurso de ingreso del académico de número Excmo. Sr. Dr. Juan Vicente Sola, Doctor en Derecho y Economía y contestación por el académico de Honor Excmo. Sr. Dr. Edmund Phelps, Premio Nobel de Economía 2006) 2018.
ISBN: 978-84-09-02544-2 , Depósito Legal: B-15699-2018
75. *El Valor del liderazgo* (Discurso de ingreso de la académica de número Excm. Sra. Dra. Mireia Las Heras Maestro, Doctora en Dirección de Empresas y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. José Antonio Segarra, Doctor en Administración de Empresas) 2018.
ISBN: 978-84-09-02545-9 , Depósito Legal: B-15700-2018
76. *Reflexiones sobre la autoría de las publicaciones científicas* (Discurso de ingreso de la académica Correspondiente Excm. Sra. Dra. Marta Pulido Mestre, Doctora en Medicina y Cirugía y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós, Doctor en Medicina y Cirugía) 2018.
ISBN: 978-84-09-03005-7, Depósito Legal: B-16369-2018
77. *Perspectiva humanística de la bioética en estomatología / odontología* (Discurs d'ingrés de l'acadèmic Numerari Excm. Sr. Dr. Josep M. Ustrell i Torrent, Doctor en Medicina i Cirurgia, i contestació per l'acadèmic Numerari Excm. Sr. Dr. Ferran Guedea Edo, Doctor en Medicina i Cirurgia) 2018.
ISBN: 978-84-09-04140-4, Depósito Legal: B-21704-2018
78. *Evolución de la información relacionada con la alimentación y la nutrición: retos de adaptación por el consumidor* (Discurso de ingreso del académico Correspondiente Excmo. Sr. Dr. Rafael Urrialde de Andrés, Doctor en Ciencias Biológicas y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Lluís Serra Majem, Doctor en Medicina) 2018.
ISBN: 978-84-09-0523-9, Depósito Legal: B-3763-2018

79. *Delaneurocirugíamística de la antigüedad, a los retos que afronta en el siglo XXI. Los cambios de paradigma según la evolución de la neurocirugía en el tiempo.* (Discurso de ingreso del académico Correspondiente Excmo. Sr. Dr. Jesús Lafuente Baraza, Doctor en Doctor en Medicina y Cirugía y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Luis Carrière Lluch, Doctor en Odontología) 2018.
ISBN: 978-84-09-05288-2, Depósito Legal: B-24477-2018

80. *La Unitat de Tuberculosi Experimental. 20 anys d'història / The Experimental Tuberculosis Unit: 20 years of history* (Discurs d'ingrés de l'acadèmic Numerari Excm. Sr. Dr. Pere Joan Cardona Iglesias, Doctor en Medicina, i contestació per l'acadèmic Numerari Excm. Sr. Dr. Emili Gironella Masgrau, Doctor en Ciències Econòmiques) 2018.
ISBN: 978-84-09-056972, Depósito Legal: B25357-2018

81. *Noucentisme, avantguardisme i model de país: la centralitat de la cultura* (Discurs d'ingrés de l'acadèmica Numeraria Excma. Sra. Dra. Mariàngela Vilallonga Vives, Doctora en Filologia Clàssica, i contestació per l'acadèmica Numeraria Excma. Sra. Dra. M. Àngels Calvo Torras, Doctora en Veterinària) 2018.
ISBN: 978-84-09-0680-1, Depósito Legal: B-26513-2018

82. *Abrir las puertas de la Biblioteca de Alejandría* (Discurso de ingreso de la académica numeraria Excma. Sra. Dra. Sònia Fernández-Vidal, Doctora en Física, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. José Ramón Calvo Fernández, Doctor en Medicina y Cirugía) 2018.
ISBN: 978-84-09-06366-6, Depósito Legal: B-26855-2018

83. *Una mirada a Santiago Ramón y Cajal en su perfil humano y humanista* (Discurso de ingreso de la académico de número Excmo. Sr. Dr. Joaquín Callabed Carracedo, Doctor en Medicina y Cirugía, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós, Doctor en Medicina, Cirugía y Farmacia) 2019.
ISBN: 978-84-09-07209-5, Depósito Legal: B-29489-2018

84. *Paradigmas financieros en tela de juicio* (Discurso de ingreso del académico de número Excmo. Sr. Dr. Joan Massons i Rabassa, Doctor en Administración y Dirección de Empresas, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. José Maria Gay de Liébana Saludas, Doctor en Económicas y Derecho) 2019.
ISBN: 978-84-09-08163-9, Depósito Legal: DL: B-2390-2019

85. *La contabilidad y sus adaptaciones sectoriales. El caso especial del sector hotelero* (Discurso de ingreso del Académico Correspondiente Excmo. Sr. Dr. Ramón M. Soldevila de Monteys, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Juan Francisco Corona Ramón, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales) 2019.
ISBN: 978-84-09-08554-5, Depósito Legal: B-4341-2019
86. *La lógica difusa en la decisión de inversión empresarial frente al riesgo: veinte años entre la investigación pura y la aplicada* (Discurso de ingreso del Académico Correspondiente Excmo. Sr. Dr. Richard Onses, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Joan-Francesc Pont Clemente, Doctor en Derecho) 2019.
ISBN: 978-84-09-08897-3, Depósito Legal: B-5552-2019
87. *De la Tierra a la Luna* (Discurso de ingreso de los Académicos de Honor Excmo. Sr. Joan Roca i Fontané, Excmo. Sr. Josep Roca i Fontané y Excmo. Sr. Jordi Roca i Fontané), y contestación por los académicos de Número Excmo. Sr. Dr. José Ramón Calvo Fernández, Excmo. Sr. Dr. Juan Francisco Corona Ramón, Excmo. Sr. Dr. Santiago Castellà Surribas) 2019.
ISBN: 978-84-09-09831-6, Depósito Legal: B-8886-2019
88. *De la belleza de los materiales a las artes y las tecnologías avanzadas para la sociedad innovadora del siglo XXI* (Discurso de ingreso del Académico de Número Excmo. Sr. Dr. Josep Maria Guilemany Casadamon, Doctor en Ciencias Químicas, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Javier Gil Mur, Doctor en Ingeniería Química y Materiales) 2019.
ISBN: 978-84-09-09832-3, Depósito Legal: B-8887-2019
89. *Los Retos de la Sociedad Civil en una Democracia Avanzada* (Discurso de ingreso del Académico de Número Excmo. Sr. Dr. Aldo Olcese Santonja, Doctor en Economía Financiera y Presidente de la Fundación Independiente, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Alfredo Rocafort Nicolau, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales y Doctor en Derecho) 2019.
ISBN: 978-84-09-10202-0, Depósito Legal: B-9670-2019

90. *Los dientes del comer al lucir: evolución de los materiales odontológicos y cambios sociales* (Discurso de ingreso del Académico de Número Excmo. Sr. Dr. Lluís Giner Tarrida, Doctor en Medicina y Cirugía, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós, Doctor en Medicina, Cirugía, Farmacia, Ciencias de la Salud) 2019.
ISBN: 978-84-09-10543-4, Depósito Legal: B-10575-2019
91. *Sujeto de la creatividad para ser más competitivos: El individuo creativo* (Discurso de ingreso como Académico de Honor Excmo. Sr. Joan B. Renart Cava, Presidente de Vichy Catalan Corporation, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós, Doctor en Medicina, Cirugía, Farmacia, Ciencias de la Salud) 2019.
ISBN: 978-84-09-10544-1, Depósito Legal: B-10576-2019
92. *Societat plural i religions* (Discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia Europea de Doctors, com Acadèmic Numerari Excm. Sr. Dr. Antoni Matabosch i Soler, Doctor en Teologia, i contestació de l'Acadèmic Numerari Excm. Sr. Dr. David Jou i Mirabent, Doctor en Física) 2019.
ISBN: 978-84-09-10917-3, Depósito Legal: B-12209-2019
93. *Marketing Cuántico, un nuevo paradigma de Marketing para dar un salto en la gestión de los clientes* (Discurso de ingreso como Académico Correspondiente Excmo. Sr. Dr. Josep Alet i Vilaginés, Doctor en Ciencias Económicas, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós, Doctor en Medicina, Cirugía, Farmacia, Ciencias de la Salud: Neurociencia Básica y Aplicada) 2019.
ISBN: 978-84-09-11658-4, Depósito Legal: B-14360-2019
94. *La confianza razonada: un medio para la gestión de la incertidumbre en los procesos de las organizaciones* (Discurso de ingreso como Académico Correspondiente Excmo. Sr. Dr. José Ángel Brandín Lorenzo, Doctor en Gobierno y Cultura de las Organizaciones, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. José Daniel Barquero Cabrero, Doctor en Ciencias Sociales y Humanas, Doctor en Ciencias Jurídicas y Económicas y Doctor en Administración y Alta Dirección de Empresas) 2019.
ISBN: 978-84-09-11704-8 Depósito Legal: B-14896-2019

95. *¿Estamos preparados para la próxima crisis?* (Discurso de ingreso como Académico de Número Excmo. Sr. Dr. Frederic Borràs Pàmies, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. José Mª Gay de Liébana Saludas, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales y Doctor en Derecho) 2019.
ISBN: 978-84-09-1261-2, Depósito Legal: B-16314-2019
96. *El Patrimonio Mundial Cultural, Natural e Inmaterial de España* (Excmo. Sr. Dr. Ignacio Buqueras y Bach, Doctor en Ciencias de la Información, Presidente de la Asociación para la Difusión y Promoción del Patrimonio Mundial de España. ADIPROPE, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Aldo Olcese Santonja Doctor en Economía Financiera y Presidente de la Fundación Independiente) 2019.
ISBN: 978-84-95242-97-6, Depósito Legal: M-18770-2019
97. *Del Milagro de Israel a la inversión inmobiliaria en España* (Discurso de ingreso como Académico Correspondiente Excmo. Sr. Dr. Alberto Antolí y Méndez, Doctor en Derecho, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. José Daniel Barquero Cabrero, Doctor en Ciencias Sociales y Humanas, Doctor en Ciencias Jurídicas y Económicas y Doctor en Administración y Alta Dirección de Empresas) 2019.
ISBN: 978-84-09-12362-9, Depósito Legal: B-18106-2019
98. *El actual cambio climático: una visión holística de la crisis climática* (Discurso de ingreso como Académico Numerario Excmo. Sr. Dr. José María Baldasano Recio, Doctor en Ciencias Químicas, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. José María Gay de Liébana Saludas, Doctor en Económicas y Derecho) 2019.
ISBN: 978-84-09-13018-4, Depósito Legal: B-18439-2019
99. *Genética Molecular y Biocronogerontología en la era Postgenómica. Sirtuinas. Anti-Aging.Klotho ¿Son las Sirtuinas el buscado “Elixir de Juventud”? El Filum Galénico de la Familia Corominas (200 años)* (Discurso de ingreso como Académico Numerario Exmo Sr. Dr. D. August Corominas, Doctor en Medicina y Cirugía, y contestación por el académico de Número Exmo Sr.Dr. Pedro Clarós, Doctor en Medicina y Cirugia, Doctor en Farmacia y Doctor en Neurociencia Básica y Aplicada) 2019.
ISBN: B-20257-2019, Depósito Legal: 978-84-09-13609-4

100. *Intraemprendiendo. Emprender dentro de la empresa* (Discurso de ingreso como Académico Numerario Excmo Sr. Dr. D. Pedro Nueno Iniesta, Doctor en Administración y Dirección de empresas, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. José Ramón Calvo Fernández, Doctor en Medicina y Cirugía) 2019.
ISBN: 978-84-09-13610-0, Depósito Legal: B-22727-2019
101. *Evolución y revolución en el conocimiento científico de la ingesta dietética en España* (Discurso de ingreso como Académico Numerario Excmo. Sr. Dr. Gregorio Varela Moreiras, Doctor en Farmacia, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Javier Aranceta Bartrina, Doctor en Medicina y Cirugía) 2019.
ISBN: 978-840915176-9, Depósito Legal: B-24283-2019
102. *Días de campo* (Discurso de ingreso como Académico Numerario Excmo. Sr. Dr. Emilio Gil Moya, Doctor en Ingeniería Agrónoma, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Javier Gil Mur, Doctor en Ingeniería Química y Metalurgia) 2019.
ISBN: 978-84-09-15178-3, Depósito Legal: B-24284-2019
103. *Triangulaciones post-impresionistas* (Discurso de ingreso como académico Correspondiente Excmo Sr. Dr. D. Ramón-Ricardo Vidal y Plana, Doctor en Ciencias Biológicas y en Farmacología, y contestación por el académico Correspondiente Excmo. Sr. Dr. Richard Onses, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales) 2019.
ISBN: 978-84-09-15343-5, Depósito Legal: B-24757-2019
104. *Panamá, puente entre continentes* (Discurso de ingreso como Académico Correspondiente por la República de Panamá Excmo Sr. Dr. D. Alejandro Pursals Puig, Doctor en Economía, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. José María Gay de Liébana, Doctor en Economía) 2019.
ISBN: 978-84-09-16516-2, Depósito Legal: B-26904-2019
- 105 *Revisitando la confiabilidad situacional: fundamento de la confianza razonada* (Discurso de ingreso como Académico Numerario Excmo. Sr. Dr. José Ángel Brandín Lorenzo, Doctor en Gobierno y Cultura de las Organizaciones, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. José Daniel Barquero Cabrero, Doctor en Ciencias Sociales

y Humanas, Ciencias Jurídicas y Económicas y en Administración y Alta Dirección de Empresas) 2020.

ISBN: 978-84.09-23779-1

106. *Desde los presupuestos públicos hacia una nueva sociedad. El caso de Dinamarca y las aportaciones de Big Data* (Discurso de ingreso como Académica Numeraria Excm. Sra. Dra. Mercedes Pifarré Llor, Doctora en Ciencias Económicas y Empresariales, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Jordi Martí Pidelaserra, Doctor en Ciencias Económicas y Empresariales) 2020.

ISBN: 978-84-09-23781-4

- 107 *La correspondencia de Martin Heidegger, testimonio de su giro político* (Discurso de ingreso como Académico Numerario Excmo. Sr. Dr. Raimund Herder, Doctor en Filosofía, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. Francesc Torralba Roselló, Doctor en Filosofía y Ciencias de la Educación) 2020.

ISBN: 978-84-09-18-774-4, Depósito Legal: B-5846-2020

108. *El aritmómetro electromecánico de Torres Quevedo (1920), primer ordenador. Conmemoración de su centenario (2020) a la luz de la historia de la ciencia del último siglo* (Discurso de ingreso como Académico de Excmo. Sr. Dr. Francisco González de Posada, Doctor en Ingeniería de Caminos, Canales y Puertos, Doctor en Teología, Doctor en Filosofía, Doctor en Sociología, Doctor en Medicina y Doctor en Filología Hispánica, y contestación por el académico de Número Excmo. Sr. Dr. José Ramón Calvo Fernández, Doctor en Medicina y Cirugía) 2020.

ISBN: 978-84-09-23780-7

109. *La imagen de marca de país. Posicionamiento o reposicionamiento de las naciones en el tablero mundial* (Discurso de ingreso como Excm. Sra. Dra. M. Esther Subirá Lobera, Doctora en Ciencias Económicas y Empresariales y contestación por la Excm. Sra. Dra. Montserrat Casanovas Ramon, Doctora en Ciencias Económicas y Empresariales) 2020.

ISBN: 978-84-09-23782-1

110. *De com parlen els virus a la Biotecnologia* (Discurs d'ingres com Acadèmica Numeraria Excma. Sra. Rosa Maria Pintó i Solé, Doctora en Biologia i contestació per l'Excm. Sr. Albert Bosch i Navarro, Doctor en Biologia) 2021.
ISBN: 978-84-09-25670-9

111. *Cambio de Paradigma en la Medicina: La Leucemia Linfocítica Crónica como Ejemplo de Medicina de Precisión* (Discurso de ingreso como Académica Numeraria Excma. Sra. D. Carolina Moreno Atanasio, Doctora en Medicina y Cirugía por la UB y contestación por la Excma. Sra. Dra. María de los Ángeles Calvo Torras, Doctora en Farmacia por la UB y Doctora en Veterinaria por la UCM) 2021.
ISBN: 978-84-09-25671-6

112. *La justicia, el derecho y la genética: una nueva igualdad de oportunidades* (Discurso de ingreso como Académico Correspondiente Excmo. Sr. Dr. Óscar López Martínez de Septién, Doctor en Derecho y contestación por la Excma. Sra. Dra. Teresa Freixes Sanjuán, Doctora en Derecho) 2021.
ISBN: 978-84-09-25672-3

113. *Networking, el arte de generar relaciones profesionales* (Discurso de ingreso como Académica Correspondiente Excma. Sra. Dra. Cecilia Kindelán Amorrich, Doctora en Comunicación y contestación por la Excma. Sra. Dra. M. Àngels Calvo Torras, Doctora en Farmacia y en veterinaria) 2021.
ISBN: 978-84-09-27478-9

114. *Buscando la excelencia comercial. La dirección de equipos en tiempos de Pandemia* (Discurso de ingreso como Excmo. Sr. Dr. Cosimo Chiesa, Doctor en Derecho y contestación por el Excm. Sr. Dr. Pedro Nueno Inieta, Doctor en Administración y Dirección de Empresas) 2021.
ISBN: 978-84-09-28449-8

115. *Terminales portuarias de contenedores y la eficiencia de la infraestructura en España.* (Discurso de ingreso como Académico Correspondiente Excmo. Sr. Dr. Amable V. Esparza Lorente, Doctor en Ingeniería Náu-

tica y contestación por el Excmo. Sr. Dr. Xavier Añoveros Trias de Bes, Doctor en Derecho, Económicas, Humanidades y en Historia) 2021.
ISBN: 978-84-09-28450-4, Depósito Legal: B-5992-2021

116. *Tratamiento de las hemianopsias homónimas con los prismas adosados de Palomar*. (Discurso de ingreso como Académico Correspondiente Excmo. Sr. Dr. Fernando-J. Palomar Mascaró, Doctor en Optometría y contestación por el Excmo. Sr. Dr. Xavier Añoveros Trias de Bes, Doctor en Derecho, Económicas, Humanidades y en Historia) 2021.
ISBN: 978-84-09-29493-0, Depósito Legal: B-7077-2021
117. *Entendiendo la biología y funcionamiento de las células madre pluripotentes: un viaje en el tiempo para generar mini-órganos à la carte en el laboratorio* (Discurso de ingreso como Académica de Número Excma. Sra. Dra. Nuria Montserrat Pulido, Doctora en Biología y contestación del Académico de Número Excmo. Sr. Dr. José Ramón Calvo Fernández, Doctor en Medicina y Doctor en Cirugía) 2021.
ISBN: 978-84-09-29494-7, Depósito Legal: B-10169-2021
118. *Envejecimiento activo: salud y bienestar en las personas mayores* (Discurso de ingreso como Académica de Número Excma. Sra. Dra. Laura Rojas-Marcos Sánchez-Bedoya, Doctora en Psicología Clínica, Forense y de la Salud y contestación por el Académico de Número Excmo. Sr. Dr. José Ramón Calvo Fernández, Doctor en Medicina y Doctor en Cirugía) 2021.
ISBN: 978-84-09-32259-6
119. *Is Africa Europe's future? What Roles can the Moroccan-Spanish Partnership Play?* (Discurso de ingreso como Académico Correspondiente para Marruecos Excmo. Sr. Dr. Driss Guerraoui, Doctor en Economía y contestación por la Académica de Honor Excma. Sra. Dra. Rosalía Arteaga Serrano, Doctora en Jurisprudencia y en Antropología y expresidenta Constitucional de Ecuador).
Une certaine vision de la Recherche (Discurso de ingreso como Académico de Honor Excmo. Sr. Dr. Pierre Joliot-Curie, Doctor en Ciencias y contestación por el Académico de Número Excmo. Sr. Dr. José Ramón Calvo Fernández, Doctor en Medicina y Cirugía).
Quelques réflexions sur la science, la société et la transition écologique. (Discurso de ingreso como Académica de Honor Excma. Sra. Dra. Hélène

Langevin-Joliot Doctora en Física, y contestación por el Académico de Número Excmo. Sr. Dr. José Maria Bové Montero, Doctor en Economía y en Administración y Dirección de Empresas). 2021.
ISBN: 978-84-09-34891-6

120. *La patum, auto sacramental de liturgia, ritmo, música y fuego.* (Discurso de ingreso como Académico Correspondiente Excmo. Sr. Dr. Carlos Cortina Riu, Doctor en Publicidad y Relaciones Públicas y contestación por el Académico de Número Excmo. Sr. Dr. José Ángel Brandín Lorenzo, Doctor en Gobierno y Cultura de las Organizaciones) 2021.
ISBN: 978-84-09-35884-7

121. *Los títulos jurídicos de España en la costa noroccidental de África.* (Discurso de ingreso como Académico de Número Excmo. Sr. Dr. Pablo-Ignacio de Dalmases, Doctor en Historia y contestación por el Académico de Número Excmo. Sr. Dr. Ignacio Buqueras y Bach, Doctor en Ciencias de la Información) 2022.
ISBN: 978-84-09-27478-9, Depósito Legal: B-4124-2022

122. *La Nueva Era de la Comunicación Empresarial: Creativa, Innovadora, Digital y Global.* (Discurso de ingreso como Académica de Número Excmo. Sra. Dra. María Luisa del Pozo Lite, Doctora en Ciencias de la Información y contestación por el Académico de Número Excmo. Sr. Dr. Pedro Nueno Iniesta, Doctor en Administración de Empresas) 2022.
ISBN: 978-84-09-34891-6, Depósito Legal: B-4022-2022

123. *La salut sexual en dones sobrevivents a un càncer de mama.* (Discurs d'ingrés com Acadèmic Numerari Excm. Sr. Dr. Camil Andreu Castelo-Branco i Flores, Doctor en Medicina i Cirurgia i contestació de l'Acadèmic de Número Excm. Sr. Dr. Xavier Iglesias i Guiu, Doctor en Medicina i Cirurgia) 2022.
ISBN: 978-84-09-38739-7, Depósito Legal: B-5536-2022

RAD Tribuna Plural. La revista científica. 1ª Etapa

REVISTA 1 - Número 1/2014

Globalización y repliegue identitario, *Ángel Aguirre Baztán* El pensament cristià, *Josep Gil Ribas*. El teorema de Gödel: recursivitat i indecidibilitat, *Josep Pla i Carrera*. De Königsberg a Göttingen: Hilbert i l'axiomatització de les matemàtiques, *Joan Roselló Moya*. Computerized monitoring and control system for ecopyrogenesis technological complex, *Yuriy P. Kondratenko, Oleksiy V.Kozlov*. Quelques réflexions sur les problèmes de l'Europe de l'avenir, *Michael Metzeltin*. Europa: la realidad de sus raíces, *Xabier Añoveros Trias de Bes*. Discurs Centenari 1914-2014, *Alfredo Rocafort Nicolau*. Economía-Sociedad-Derecho, *José Juan Pintó Ruiz*. Entrevista, *Jaime Gil Aluja*.

Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica: ISSN: 2385-345X

Depósito Legal: B 12510-2014, Págs. 404.

REVISTA 2 - Número 2/2014 *Monográfico Núm. 1*

I Acto Internacional: Global Decision Making.

2014: à la recherche d'un Humanisme renouvelé de El Greco à Nikos Kazantzakis, *Stavroula-Ina Piperaki*. The descent of the audit profession, *Stephen Zeff*. Making global lawyers: Legal Practice, Legal Education and the Paradox of Professional Distinctiveness, *David B. Wilkins*. La tecnología, detonante de un nuevo panorama universitario, *Lluís Vicent Safont*. La salida de la crisis: sinergias y aspectos positivos. Moderador: *Alfredo Rocafort Nicolau*. Ponentes: Burbujas, cracs y el comportamiento irracional de los inversores, *Oriol Amat Salas*. La economía española ante el hundimiento del sector generador de empleo, *Manuel Flores Caballero*. Tomando el pulso a la economía española: 2014, año de encrucijada, *José Maria Gay de Liébana Saludas*. Crisis económicas e indicadores: diagnosticar, prevenir y curar, *Montserrat Guillén i Estany*. Salidas a la crisis, *Jordi Martí Pidelaserra*. Superación de la crisis económica y mercado de trabajo: elementos dinamizadores, *José Luis Salido Banús*.

Indicadores de financiación para la gestión del transporte urbano: El fondo de comercio, El cuadro de mando integral: Una aplicación práctica para los servicios de atención domiciliaria, Competencias de los titulados en ADE: la opinión de los empleadores respecto a la contabilidad financiera y la contabilidad de costes. Teoría de conjuntos

clásica versus teoría de subconjuntos borrosos. Un ejemplo elemental comparativo. Un modelo unificado entre la media ponderada ordenada y la media ponderada. Predicting Credit Ratings Using a Robust Multi-criteria Approach.

Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica: ISSN: 2385-345X
Depósito Legal: B 12510-2014, Págs. 588.

REVISTA 3 - Número 3/2014

Taula rodona: Microorganismes i patrimoni. Preàmbulo, *Joaquim Gironella Coll*. L'arxiu Nacional de Catalunya i la conservació i restauració del patrimoni documental, *Josep Maria Sans Travé, Gemma Gokoechea i Foz*. El Centre de Restauració Béns Mobles de Catalunya (CRBMC) i les especialitats en conservació i restauració, *Àngels Solé i Gili*. La conservació del patrimoni històric davant l'agressió per causes biològiques, *Pere Rovira i Pons*. Problemática general de los microorganismos en el patrimonio y posibles efectos sobre la salud, *Maria dels Àngels Calvo Torras*. Beyond fiscal harmonisation, a common budgetary and taxation area in order to construct a European republic, *Joan-Francesc Pont Clemente*. El microcrédito. La financiación modesta, *Xabier Añoveros Trias de Bes*. Extracto de Stevia Rebaudiana. *Pere Costa Batllori*. Síndrome traumático del segmento posterior ocular, *Carlos Dante Heredia García*. Calculadora clínica del tiempo de doblaje del PSA de próstata, *Joaquim Gironella Coll, Montserrat Guillén i Estany*. Miguel Servet (1511-1553). Una indignació coherent, *Màrius Petit i Guinovart*. Liquidez y cotización respecto el Valor Actual Neto de los REITs Españoles (Las SOCIMI), *Juan María Soriano Llobera, Jaume Roig Hernando*. I Acte Internacional: Global decision making. Resum. Entrevista, *Professor Joaquim Barraquer Moner*.

Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica: ISSN: 2385-345X
Depósito Legal: B 12510-2014, Págs. 376

REVISTA 4 - Número 4/2014

Sessió Acadèmica: La simetria en la ciència i en l'univers. Introducció, evocació del Dr. Jaume Vallcorba Plana, *David Jou Mirabent i Pilar Bayer i Isant*. La matemàtica de les simetries, *Pilar Bayer i Isant*, l'Univers i les simetries trencades de la física, *David Jou Mirabent*. Sessió Acadè-

mica: La financiación de las grandes empresas: el crédito sindicado y el crédito documentario. Los créditos sindicados, *Francisco Tusquets Trias de Bes*. El crédito documentario. Una operación financiera que sustituye a la confianza en la compraventa internacional, *Xabier Añoveros Trias de Bes*. Sessió Acadèmica: Vida i obra d'Arnau de Vilanova. Introducció, *Josep Gil i Ribas*. Arnau de Vilanova i la medicina medieval, *Sebastià Giral*. El *Gladius Iugulans Thomatistas* d'Arnau de Vilanova: context i tesis escatològiques, *Jaume Mensa i Valls*. La calidad como estrategia para posicionamiento empresarial, *F. González Santoyo*, *B. Flores Romero* y *A.M. Gil Lafuente*. Etnografía de la cultura de una empresa, *Ángel Aguirre Baztán*. L'inconscient, femení i la ciència, *Miquel Bassols Puig*. Organización de la producción: una perspectiva histórica, *Joaquim Bautista Valhondo* y *Francisco Javier Llovera Sáez*. La quinoa (*Chenopodium quinoa*) i la importancia del seu valor nutricional, *Pere Costa Batllori*.

El Séptimo Arte, *Enrique Lecumberri Martí*. "Consolatio" pel Dr. Josep Casajuana i Gibert, *Rosmarie Cammany Dorr*, *Jaume Gil Aluja* i *Josep Joan Pintó Ruiz*. The development of double entry: An example of the International transfer of accounting technology, *Christopher Nobes*. Entrevista, *Dr. Josep Gil Ribas*.

Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica: ISSN: 2385-345X

Depósito Legal: B 12510-2014, Págs. 460

REVISTA 5 - Número 1/2015

Sessió Acadèmica: Salut, economia i societat. Presentació, *M. dels Àngels Calvo Torras*. Descripción y valoración crítica de los diferentes sistemas sanitarios en Europa, *Joaquim Gironella Coll*. Efectos económicos en el sistema público de salud del diagnóstico precoz de las enfermedades, *Ana María Gil Lafuente*. Estar sano y encontrarse bien: El reto, *Rosmarie Cammany Dorr*. What is the greatest obstacle to development? *Alba Rocafort Marco*. Aceleradores globales de la RSE: Una visión desde España, *Aldo Olcese Santoja*. Zoonosis transmitidas por mascotas. Importancia sanitaria y prevención, *M. dels Àngels Calvo Torras* y *Esteban Leonardo Arosemena Angulo*. Seguretat alimentària dels aliments d'origen animal. Legislació de la Unió Europea sobre la fabricació de pinsos, *Pere Costa Batllori*. Panacea encadenada: La farmacología alemana bajo el III Reich y el resurgir de la Bioética, *Francisco López Muñoz*.

Laicidad, religiones y paz en el espacio público. Hacia una conciencia global, *Francesc Torralba Roselló*. Inauguración del Ciclo Academia y Sociedad en el Reial Cercle Artístic de Barcelona. Entrevista, *Dr. José Juan Pintó Ruiz*.

Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica: ISSN: 2385-345X
Depósito Legal: B 12510-2014, Págs. 356

REVISTA 6 - *Número 2/2015*

Sessió Acadèmica: Subrogación forzosa del acreedor. Presentación, *José Juan Pintó*. La subrogación Forzosa del acreedor: Concepto, Naturaleza, Finalidad y Efectos, *Alfonso Hernández Moreno*. La utilización de la subrogación forzosa en la práctica: Aspectos relevantes y controvertidos, *Francisco Echevarría Summers*. Methods of Modeling, Identification and Prediction of Random Sequences Base on the Nonlinear Canonical Decomposition, *Igor P. Atamanyuk, Yuriy P. Kondratenko*. Rien n'est pardoné!. *Stravroula-Ina Piperaki*. Seguretat alimentària dels aliments d'origen animal. Legislació de la Unió Europea sobre la fabricació de pinsos II. Pinsos ecològics, *Pere Costa Batllori*. The relationship between gut microbiota and obesity, *Carlos González Núñez, M. de los Ángeles Torras*. Avidesa i fulgor dels ulls de Picasso, *David Jou Mirabent*. Problemática de la subcontratación en el sector de la edificación, *Francisco Javier Llovera Sáez, Francisco Benjamín Cobo Quesada y Miguel Llovera Ciriza*. Jornada Cambio Social y Reforma Constitucional, *Alfredo Rocafort Nicolau, Teresa Freixes Sanjuán, Marco Olivetti, Eva Maria Poptcheva, Josep Maria Castellà y José Juan Pintó Ruiz*. Inauguración del ciclo "Academia y Sociedad" en el Reial Cercle Artístic de Barcelona: Nuevas amenazas. El Yihadismo, *Jesús Alberto García Riesco*. Presentación libro "Eva en el Jardín de la Ciencia", *Trinidad Casas, Santiago Dexeus y Lola Ojeda*. "Consolatio" pel Dr. Jaume Vallcorba Plana, *Xabier Añoveros Trias de Bes, Ignasi Moreta, Armand Puig i Tàrrach*. Entrevista, *Dr. David Jou Mirabent*.

Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica: ISSN: 2385-345X
Depósito Legal: B 12510-2014, Págs. 400

REVISTA 7 - Número 3/2015 *Monográfico Núm.2*

II Acto Internacional: Congreso Internacional de investigación “Innovación y Desarrollo Regional”. Conferencia Inaugural: Lecciones de la crisis financiera para la política económica: austeridad, crecimiento y retos de futuro, *Aznar Alarcón, P., Gay de Liébana Saludas, J.M., y Rocafort Nicolau, A.*

Eje Temático 1. Gestión estratégica de las organizaciones: Diseño, operación y gestión de un modelo de negocio innovador, *Medina Elizondo, M. y Molina Morejón, M.* Matriz insumo producto como elemento de estrategia empresarial, *Towns Muñoz, J.A., y Tuda Rivas, R.* Valoración sobre la responsabilidad social de las empresas en la comarca lagunera, *De la Téjera Thomas, Y.E., Gutiérrez Castillo, O.W., Medina Elizondo, E., Martínez Cabrera, H., y Rodríguez Trejo, R.J.* Factores de competitividad relacionados con la internacionalización. Estudio en el estado de Coahuila, *González Flores. O., Armenteros Acosta, M del C., Canibe Cruz, F., Del Rio Ramírez, B.* La contextualización de los modelos gerenciales y la vinculación estratégica empresa-entorno, *Medina Elizondo, M., Gutiérrez Castillo, O., Jaramillo Rosales, M., Parres Frausto, A., García Rodríguez, G.A.* Gestión estratégica de las organizaciones. Los Estados Unidos de Europa, *Barquero Cabrero, J.D.* El análisis de la empresa a partir del Valor Añadido, *Martí Pidelaserra, J.* Factors influencing the decision to set up a REIT, *Roig Hernando, J., Soriano Llobera, J.M., García Cueto, J.I.*

Eje Temático 2: Gestión de la Innovación y desarrollo regional: Propuesta metodológica para la evaluación de ambientes de innovación empresariales. Aplicaciones en el estado de Hidalgo, México, *Gutiérrez Castillo, O.W., Guerrero Ramos, L.A., López Chavarría, S., y Parres Frausto, A.* Estrategias para el desarrollo de la competitividad del cultivo del melón en la comarca lagunera. *Espinoza Arellano, J de J., Ramírez Menchaca, A., Guerrero Ramos, L.A. y López Chavarría, S.* Redes de Innovación Cooperativa en la región lagunera. *Valdés Garza, M., Campos López, E., y Hernández Corichi, A.* Ley general de contabilidad gubernamental. Solución informática para municipios menores de veinticinco mil habitantes, *Leija Rodríguez, L.* La innovación en la empresa como estrategia para el desarrollo regional, *González Santoyo, F., Flores Romero, B., y Gil Lafuente, A.M.* Aplicación de la Gestión del conocimiento a la cadena de suministro de la construcción. La calidad un reto necesario, *Llovera Sáez, F.J., y Llovera Ciriza, M.*

Eje Temático 3. Gestión del capital humano y cultura organizacional: Influencia del capital humano y la cultura emprend-

dedora en la innovación como factor de competitividad de las pyme industriales, *Canibe Cruz, F., Ayala Ortiz, I., García Licea, G., Jaramillo Rosales, M., y Martínez Cabrera, H.* Retos de la formación de empresarios competitivos de la región lagunera, México. Competencias estratégicas gerenciales y su relación con el desempeño económico en el sector automotriz de Saltillo. *Hernández Barreras, D., Villanueva Armenteros, Y., Armenteros Acosta, M. del C., Montalvo Morales, J.A. Facio Licera, P.M., Gutiérrez Castillo, O.W., Aguilar Sánchez, S.J., Parres Frausto, A., del Valle Cuevas, V.* Competencias estratégicas gerenciales y su relación con el desempeño económico en el sector automotriz de Saltillo, *Hernández Barreras, D., Villanueva Armenteros, Y., Armenteros Acosta, M. del C., Montalvo Morales, J.A.* Identificación y diseño de competencias laborales en las áreas técnicas de la industria textil en México. *Vaquera Hernández, J., Molina Morejón, V.M., Espinoza Arellano, J. de J.* Self-Perception of Ethical Behaviour. The case of listed Spanish companies, *García López, M.J., Amat Salas, O., y Rocafort Nicolau, A.* Descripción y valoración Económico-Sanitaria de los diferentes sistemas sanitarios en el espacio europeo, y de las unidades de hospitalización domiciliaria en las comunidades autónomas de España, *Gironella Coll, J.* El derecho público en el Quijote. Derecho de gentes y derecho político, *Añoveros Trias de Bes, X.*

Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica: ISSN: 2385-345X
Depósito Legal: B 12510-2014, Págs. 558

REVISTA 8 - Número 4/2015

Sessió Acadèmica: l'Aigua, una visió interdisciplinària. Presentació, *M. dels Àngels Calvo Torres*. El agua: Características diferenciales y su relación con los ecosistemas, *M. dels Àngels Calvo Torres*. L'Aigua en l'origen i en el manteniment de la vida, *Pere Costa Batllori*. Planeta océano, pasado, presente y futuro desde una visión particular. Proyecto AQVAM. Aportación sobre el debate del agua. Fausto García Hegardt. Sesión Académica: Ingeniería y música. Presentación, *Eugenio Oñate Ibáñez de Navarra*. Las comunicaciones móviles. Presente y futuro, *Ramon Agustí*. Sessió Acadèmica: Debat sobre la religió civil. Presentació, *Francesc Torralba Roselló*. La religió vertadera, *Josep Gil Ribas*. La religión civil, Ángel Aguirre *Baztán*, La religión en la que todos los hombres están de acuerdo, *Joan-Francesc Pont Clemente*. Aportació al debat sobre la religió, *Josep Gil Ribas*. El camino hacia la libertad: el legado napoleónico

en la independencia de México, *Enrique Sada Sandoval*. Los ungüentos de brujas y filtros de amor en las novelas cervantinas y el papel de Dioscórides de Andrés Laguna, *Francisco López Muñoz y Francisco Pérez Fernández*. La lingüística como economía de la lengua. *Michael Metzeltin*. Situación de la radioterapia entre las ciencias, *Santiago Ripol Girona*. Conferencia “Las Fuerzas Armadas y el Ejército de Tierra en la España de hoy”, *Teniente General Ricardo-Álvarez-Espejo García*. Entrevista, *Dr. Eugenio Oñate Ibáñez de Navarra*.

Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica: ISSN: 2385-345X

Depósito Legal: B 12510-2014, Págs. 410

REVISTA 9 - Número 1/2016

Sessió Acadèmica: Unitats canines d'odorologia. Usos actuals i noves perspectives, *M. dels Àngels Calvo i Lluís Pons Anglada*. La odisea de la voz. La voz y la ópera. Aspectos médico-artísticos. *Pedro Clarós, Marcel Gorgori*. Sessió Acadèmica: La bioeconomía, nou paradigma de la ciència. Presentación, *M. dels Àngels Calvo*, liEconomía ecològica: per una economía que faci les paus amb el planeta, *Jordi Roca*. Capital natural *versus* desarrollo sostenible, *Miquel Ventura*, Sesión Académicas Multidisciplinaria: Accidente nuclear de Chernóbil. El accidente de la central nuclear de Chernóbil. Controversias sobre los efectos sobre la salud 30 años después, *Albert Biete*. Los efectos sobre el medio animal, vegetal y microbiano, *M. dels Àngels Calvo*, El cost econòmic de l'accident de Txernòbil: una aproximació, *Oriol Amat*. La visión del ingeniero en el accidente y actuaciones reparativas posteriores, *Joan Olivé*. Chernóbil y Fukushima: La construcción diferencial mediática de una misma realidad, *Rosmarie Cammany*. El virreinato de la Nueva España y la Bancarrota del Imperio Español, *Enrique Sada Sandoval*. Mistakes and dysfunctions of “IRR” an alternative instrument “FYR”, *Alfonso M. Rodríguez*. El derecho y la justicia en la obra de Cervantes, *Xabier Añoveros Trias de Bes*. Arquitectura motivacional para hacer empresa familiar multigeneracional, *Miguel Angel Gallo*. La vida de Juan II de Aragón (1398-1479) tras la operación de sus cataratas, *Josep M. Simon*. PV Solar Investors Versus the kingdom of Spain: First state victory, at least 27 more rounds to go, *Juan M. Soriano y José Ignacio Cueto*. Entrevista, Dra. M. dels Àngels Calvo Torras.

Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica ISSN 2385-345X

Depósito legal: B 12510-2014 Págs.418

REVISTA 10 - Número 2/2016 *Homenajes Núm. 1*

Presentación a cargo del Académico Numerario Excmo. Sr. Dr. Joan-Francesc Pont Clemente, Discurso de ingreso de la Académica de Honor Excma. Sra. Dra. Rosalía Arteaga Serrano. Trabajo aportado por la nueva Académica de Honor: *Jerónimo y los otros Jerónimos*. Presentación a cargo del Académico Numerario Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós Blanch. Discurso de ingreso de la Académica de Honor Excma. Sra. Dra. Leslie C. Griffith. Trabajos aportados por la nueva Académica de Honor: *Reorganization of sleep by temperatura in Drosophila requires light, the homeostat, and the circadian clock, A single pair of neurons links sleep to memory consolidation in Drosophila melanogaster, Short Neuropeptide F Is a Sleep-Promoting Inhibitory Modulator*. Presentación a cargo del Académico Numerario Excmo. Sr. Dr. Josep-Ignasi Saranyana Closa. Discurso de ingreso del Académico de Honor Excmo. Sr. Dr. Ernesto Kahan. Trabajo aportado por el nuevo Académico de Honor: *Genocidio*. Presentación a cargo del Académico Numerario Excmo. Sr. Dr. Juan Francisco Corona Ramon. Presentación del Académico de Honor Excmo. Sr. Dr. Eric Maskin. Trabajos aportados por el nuevo Académico de Honor: *Nash equilibrium and welfare optimality, The Folk theorem in repeated games with discounting or with incomplete information. Credit and efficiency in centralized and decentralized economies*. Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica ISSN 2385-345X Depósito legal: B 12510-2014 Págs.384

REVISTA 11 - Número 3/2016

Sesión Académica: Medicamentos, genes y efectos terapéuticos. *M. dels Àngels Calvo, Joan Sabater Tobella*. Sessió Acadèmica: Ramon Llull (Palma, 1232-Tunis, 1316). Presentació, *Josep Gil Ribas*. Ramon Llull. Vida i obra, *Jordi Gayà Estelrich*. L'art com a mètode, *Alexander Fidora*. El pensament de Ramon Llull, *Joan Andreu Alcina*. Articles – Artículos: Los animales mitológicos como engendro de venenos y antídotos en la España Áurea: a propósito del basilisco y el unicornio en las obras literarias de Lope de Vega, *Cristina Andrade-Rosa, Francisco López-Muñoz*. El poder en la empresa: Potestas y Auctoritas, *Miguel Ángel Gallo Laguna de Rins*. El efecto del Brexit en la validez de las cláusulas arbitrales existentes con Londres como sede del arbitraje y en la decisión de las partes de pactar a futuro cláusulas arbitrales con Londres como sede del arbitraje, *Juan Soriano Llobera, José Ignacio García Cueto*. Desviaciones

bajo el modelo de presupuesto flexible: un modelo alternativo, *Alejandro Pursals Puig*. Reflexiones en torno a la economía del conocimiento, *Leandro J. Urbano*, *Pedro Aznar Alarcón*. Lliurament del títol de Fill Il·lustre de Reus al Dr. Josep Gil i Ribas (21.09.2016), *Josep-Ignasi Saranyana Closa*.

Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica ISSN 2385-345X
Depósito legal: B 12510-2014 Págs.316

REVISTA 12 - Número 4/2016 *Homenajes Núm.2*

Discurso de ingreso del Académico de Honor *Excmo. Sr. Dr. Aaron Ciechanover*, presentación a cargo del Académico Numerario *Excmo. Sr. Dr. Rafael Blesa González*. Discurso de ingreso del Académico de Honor *Excmo. Sr. Dr. Josep Maria Gil-Vernet Vila*, presentación a cargo del Académico de Número *Excmo. Sr. Dr. Pedro Clarós Blanch*. Discurso de ingreso del Académico de Honor del *Excmo. Sr. Dr. Björn O. Nilsson*, presentación a cargo de la Académica de Número *Excmo. Sra. Dra. Maria dels Àngels Calvo Torres*. Discurso del Académico de Honor *Excmo. Sr. Dr. Ismail Serageldin*, presentación a cargo de la Académica de Honor, *Excmo. Sra. Dra. Rosalía*.

Edición impresa ISSN: 2339-997X. Edición electrónica ISSN 2385-345X
Depósito Legal: B 12510-2014 Págs 272

REVISTA 13 - Número 5/2016

Debate: El impacto del BREXIT en la economía española y en el resto de países de la UE. *Oriol Amat Salas*, *Santiago José Castellà Surribas*, *Juan Francisco Corona Ramón* y *Joan-Francesc Pont Clemente*. Debate: Titanic, Cómo tomar imágenes a 3800 metros de profundidad. El corto viaje del Titanic- Seguridad marítima, antes y después del Titánic, *Jaime Rodrigo de Larrucea*. El naufragio del Titanic y sus enseñanzas, *Frederic Malagelada Benapres*. ¿Arqueología subacuática a 4000 metros de fondo?, *Pere Izquierdo i Tugas*. Los límites de la imagen submarina, *Josep Maria Castellví*. Conférence sur la mission Aout 2016 Sur l'Eclairage du Titanic, *Christian Petron*. Moderador del Debate, *Andrés Clarós Blanch*. Al grito de nación: Mompox y Cartagena, precursoras en la independencia de Colombia, *Enrique Sada Sandoval*. Satisfacción de los alumnos con el plan de estudios de las licenciaturas en educación primaria y preescolar, *Rocío del Carmen López Muñoz*. Degradación am-

biental del agua subterránea en el entorno de la gestión gubernamental de los recursos Hídricos, México, *José Soto Balderas*. La Formazione Generazionale nelle Aziende Familiari, *Salvatore Tomaselli*. La fagoterapia y sus principales aplicaciones en veterinaria, *Diego Morgades Gras*, *Francesc Josep Ribera Tarifa*, *Sandra Valera Martí* y *M. dels Àngels Calvo Torras*. Aproximació al món d'Àusias March, *Salvador de Brocà Tella*. Diseño estratégico para el reemplazo de equipo en la empresa, *González Santoyo, F. F. Flores Romero* y *Gil Lafuente, Ana Maria*. The end of accounting. Discurso de ingreso como Académico Correspondiente del Excmo. Sr. Dr. Baruch Lev y discurso de contestación del Excmo. Sr. Dr. Oriol Amat Salas. Entrevista, *Dra. Miguel Ángel Gallo Laguna de Rins*.

Edición impresa ISSN: 2339-997X. Edición electrónica ISSN 2385-345X
Depósito Legal: B 12510-2014 Pags 316

REVISTA 14 - Número 1/2017

Debate: La amenaza interna de la Unión Europea - La amenaza interna de la Unión Europea Refundar Europa, *Santiago José Castellà*. Rumbo económico en 2017, ¿marcado por la brújula política?, *José María Gay de Liébana*. Debate: Juan Clarós cambió la historia de Cataluña en la guerra de la Independencia 1808-1814, *Pedro Clarós*, *Leticia Darna*, *Domingo Neuenschwander*, *Óscar Uceda*. Presentación del libro: Sistemas federales. Una comparación internacional - Presentación, *Teresa Freixes*. Introducción, *Mario Kölling*. El federalismo en Alemania hoy, *Roland Sturm*. La ingeniería política del federalismo en Brasil, *Celina de Souza*. La construcción federal desde la ciudad, *Santiago José Castellà*. Debate: Empresa familiar. Más allá de la tercera generación- Empresa familiar. Más allá de la tercera generación. El resto de la sucesión, *Juan Francisco Corona*. Empresa familiar, *José Manuel Calavia*. Debate: La situación hipotecaria en España tras las sentencias del tribunal de justicia de la Unión Europea y del Tribunal Supremo – Presentación, *Alfonso Hernández-Moreno*. Origen de la crisis hipotecaria y activismo judicial, *Fernando P. Méndez*. La evolución legislativa y jurisprudencial en la calificación registral en materia de hipotecas, *Rafael Arnáiz*. El consentimiento informado y el control de transparencia, *Manuel Ángel Martínez*. Cláusulas suelo, intereses moratorios y vencimiento anticipado, *Antonio Recio*. El problema psíquico y psicológico en Don Quijote, *Xabier Añoveros*. El análisis y la gestión del riesgo a partir de

la Evaluación Formal de la Seguridad (EFS/FSA): un nuevo modelo de seguridad portuaria, *Jaime Rodrigo*. Entrevista, *José Ramón Calvo*. Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica ISSN 2385-345X. Depósito Legal: B 12510 – 2014. Págs. 468

REVISTA 15 - Número 2/2017

Debate: Lutero 500 años después 1517-2017). Presentación, *Josep-Ignasi Saranyana*. Martín Luter en el seu context històric, *Salvador de Brocà*. Martín Luter y los inicios de la Reforma protestante, *Josep Castanyé*. Die theologische Entwicklung Martin Luthers und die *Confessio Augustana*, *Holger Luebs*. Lutero como creador de la lengua literaria alemana moderna, *Macià Riutort*. Debate: Mejora de la viabilidad de las empresas familiares. Empresa familiar: Incrementar su supervivencia, *Miguel Ángel Gallo*. De la Gobernanza y su ausencia: Gestión pública y Alta dirección en la forja del Estado Mexicano (1821-1840), *Enrique Sada Sandoval*. Los huevos tóxicos o la eficacia de una RASFF, *Pere Costa*. Control de Micotoxinas en la alimentación y salud pública, *Byron Enrique Borja Caceido y M. Àngels Calvo*. La aplicación parcial del principio de subsidiaridad es contraria al Tratado de la UE, se enfrenta al principio de solidaridad y fomenta los nacionalismos de Estado, *Félix de la Fuente Pascual*. Costa Brava 2020 Reserva de la Biosfera. Retos y oportunidades de innovar integrando el uso sostenible del territorio y el mar, *Miquel Ventura*. 1r Encuentro Científico. Convergencia de caminos: Ciencia y empresa RAED- IESE-ULPGC. III Acto Internacional. Congreso Europeo de Investigaciones Interdisciplinaria: La evolución de la ciencia en el siglo XXI. Entrevista, *Pedro Clarós*. Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica ISSN 2385-345X. Depósito Legal: B 12510 – 2014. Págs. 242.

REVISTA 16 - Número 3/2017 Monográfico Núm.3

III Acto Internacional. Congreso Europeo de Investigaciones Interdisciplinarias “La evolución de la Ciencia en el Siglo XXI”. Conferencia Inaugural: Limits to taxation, *Dr. Juan Francisco Corona*. Bloque Ciencias Humanas y Sociales: La crisi della democrazia rappresentativa, *Dra. Paola Bilancia*. El reto de mejorar la información financiera de las empresas, *Dr. Frederic Borràs*. Financial reporting and auditing in a global environment, *Dr. José María Bové*. La emergencia de las

ciudades en la nueva sociedad internacional: ¿Hacia la ciudad estado?, *Dr. Santiago José Castellà*. Déficit, deuda e ilusión financiera, *Dr. Juan Francisco Corona*. Europa en la encrucijada, *Dra. Teresa Freixes*. Empresa familiar: Incrementar su supervivencia, *Dr. Miguel Ángel Gallo*. Algunas consideraciones críticas acerca delretrato de créditos litigiosos y el derecho a la vivienda, *Dr. Alfonso Hernández-Moreno*. El cambio climático y su comunicación: factores determinantes para su comprensión, *Dra. Cecilia Kindelán*. Comentarios sobre la empresa partiendo de los conceptos de rentabilidad y productividad, *Dr. Jordi Martí*. Academic contributions in Asian tourism research: A bibliometric analysis, *Dr. Onofre Martorell*, *Dr. Marco Antonio Robledo*, *Dr. Luis Alberto Otero*. *Dra. Milagros Vivel*. El Fondo de Comercio Interno registrado como una innovación en la Contabilidad, *Dr. Agustín Moreno*. Laicidad y tolerancia: vigencia de Voltaire en la Europa de hoy, *Dr. Joan-Francesc Pont*. La toma de decisiones empresariales inciertas mediante el uso de técnicas cualitativas, *Dr. Alejandro Pursals*. Presente y futuro de la Unión Europea: El papel de la educación y la universidad, *Dr. José Regidor*. El derecho y la legislación proactiva: nuevas perspectivas en la ciencia jurídica, *Dr. Jaime Rodrigo*. Assess the relative advantages and disadvantages of absorption costing and activity based costing as alternative costing methods used to assess product costs, *Alba Rocafort*. Instrumentos para la creación de empleo: Las cooperativas de trabajo, *Dr. José Luis Salido*. Acotaciones a la cultura de la edad moderna occidental, *Dr. Enrique Tierno*. Bloque Ciencias de la Salud: ¿Cómo debemos enfocar el tratamiento mediante implantes dentales?, *Dr. Carlos Aparicio*. Estilos de vida y cáncer. Situación Actual, *Dr. Albert Biete*. Alzheimer, síndrome de Down e inflamación, *Dr. Rafael Blesa*, *Dra. Paula Moral Rubio*. Foodborne viruses, *Dr. Albert Bosch*, *Dra. Susana Guix i Dra. Rosa M. Pintó*. Resistencias a los antimicrobianos y alimentación animal, *Dra. M. Àngels Calvo*, *Dr. Esteban Leandro Arosemena*. Tabaco o Salud: Los niños no eligen, *Dr. José Ramón Calvo*. La enfermedad calculosa urinaria: situación actual de los nuevos paradigmas terapéuticos, *Dr. Joaquim Gironella*. La organización hospitalaria, factor de eficiencia, *Dr. Francisco Javier Llovera*, *Dr. Lluís Asmarats*, *Javier Soriano*. Esperanza de vida, longevidad y función cerebral, *Dr. José Regidor*. Nueva metodología para el tratamiento del TDAH mediante el ejercicio físico, *Dra. Zaira Santana*, *Dr. José Ramón Calvo*. Conferencia de clausura: La Bioingeniería en el tratamiento de la sordera profunda, *Dr. Pedro Clarós*. Conferencia especial: Agustín de Betancourt. Un ingeniero ge-

nial de los siglos XVIII y XIX entre España y Rusia, *Dr. Xabier Añoveros Trias de Bes*. Entrevista: *Dr. Xabier Añoveros Trias de Bes*.

Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica ISSN 2385-345X.

Depósito Legal: B 12510 – 2014. Págs. 560.

REVISTA 17 - Número 4/2017

Debate: Centenario de un Premio Nobel: Camilo José Cela, *Dr. Xabier Añoveros Trias de Bes*, *Julio Pérez Cela* y *Adolfo Sotelo Vázquez*. Debate: Nociones del infinito, Presentación: *Dr. Daniel Turbón Borrega*. Ponencias: Les nocions d'infinít en matemàtiques, *Dra. Pilar Bayer Isant*. El infinito en cosmología, *Dr. David Jou Mirabent*. ¿Podemos entender lo infinito, si somos finitos, *Antoni Prevosti Monclús*?. La teología ante el infinito, *Dr. Josep-Ignasi Saranyana Closa*. Une nouvelle vision pour l'Europe: engagement citoyen et volonté humaniste, *Dra. Ina Piperaki*. Artículos: Homenaje a la universidad de Salamanca en sus 800 años de existencia (1218-2018), *Dr. Ángel Aguirre Baztán*. Aproximación al concepto de minoría para su protección jurídica internacional: criterios de clasificación, *Dr. Santiago José Castellà*. Ortotoxicidad medicamentosa, *Dr. Pedro Clarós*, *Dra. M. Àngels Calvo* y *Dra. Ana María Carmona*. Regeneración de las células ciliadas del oído interno mediante la terapia génica con CGF 166, *Dr. Pedro Clarós*, *Dra. Maria Àngels Calvo* y *Dra. Ana María Carmona*. Influencia de las hormonas sexuales en la voz de las cantantes de ópera, *Dr. Pedro Clarós* y *Dr. Francisco López-Muñoz*. Nanotecnología frente al cáncer, *Inés Guix Sauquet* y *Dr. Ferran Guedea Edo*. El derecho y la legislación proactiva: nuevas perspectivas en la ciencia jurídica, *Dr. Jaime Rodrigo*. Ingresos de Académicos: Delicte fiscal i procés penal: crònica d'un mal encaix, *Dr. Joan Iglesias Capellas*. La conquista del fondo de ojo, *Dr. Borja Corcóstegui*. Laïcitat i laïcisme en l'occident europeu, *Cardenal Lluís Martínez Sistach*. Lo disruptivo y el futuro: tecnología y sociedad en el siglo XXI, *Dr. Luis Pons Puiggrós*. La influencia del derecho español en México, *Dr. Jesús Gerardo Sotomayor*. Barcelona, galería urbana, *Dr. Juan Trias de Bes*. Entrevista: *Dr. Ramón Cugat*.

Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica ISSN: 2385-345X,

Depósito Legal: B 12510 - 2014. Págs. 316

REVISTA 18 - *Monográfico Núm.4*

Ponencias Roma 2018. Marketing Cuántico, un paradigma de marketing para dar un salto en la comprensión y gestión de los clientes como partículas humanas, actrices fundamentales en el mercado, *Dr. Alet Vilaginés, Josep, Académico Correspondiente electo de la RAED*. Los Papas, el Vaticano en su aspecto artístico y sus archivos Secretos, *Dr. Añoberos Trias de Bes, Xabier, Académico Numerario y Vicepresidente de la RAED*. La ética en un mundo glocal, *Dra. Arteaga Serrano, Rosalía, Académica de Honor de la RAED*. Impactos y vulnerabilidad en la Península Ibérica frente al actual cambio climático, *Dr. Baldasano Recio, José Mª Académico Numerario electo de la RAED*. Joan Abelló, un artista aventurero, *Sr. Bentz Oliver, José Félix, Presidente del Reial Cercle Artístic de Barcelona*. Nuevas bases para la auditoría del futuro, *Dr. Borrás Pàmies, Frederic, Académico Correspondiente de la RAED*. Sistemas Federales, *Dr. Bové Montero, José M^a, Académico Numerario de la RAED*. De Oliver Twist al Premio Nobel, *Dr. Calvo Fernández, José Ramón, Académico Numerario y Presidente del Instituto de Cooperación Internacional de la RAED*. Impacto de la contaminación microbiológica ambiental en la salud respiratoria: casos prácticos, *Dra. Calvo Torras, M. Àngels Académica Numeraria y Vicepresidenta de la RAED*. El Origen de la voz en el hombre: ¿Desde cuándo, ¿cómo y por qué el hombre habla? *Dr. Clarós, Pedro, Académico Numerario y Vicepresidente de la RAED*. La resurrección de la Ruta de la Seda, *Dr. Corona Ramón, Joan Francesc, Académico Numerario de la RAED*.

La donación de órganos en España. Una labor bien hecha, *Dr. García-Valdecasas, Juan Carlos, Académico Numerario de la RAED*. Fotonucleación de la glándula prostática obstructiva con Láser Tulio (ThulEP), *Dr. Gironella Coll, Joaquim, Académico Numerario de la RAED*. Cambio Climático: desinformación y silencio mediático, *Dra. Kindelan Amorrich, Cecilia, Miembro del Instituto de Cooperación Internacional de la RAED*. Del adulterio y amancebamiento a las parejas de hecho, *Dr. Lecumberri Martí, Enrique, Académico de Honor de la RAED*. Lectura de la información Empresarial: De auditores a Blockchain, *Dr. Martí Pidelaserra, Jordi, Académico Numerario y Tesorero de la RAED*. Isaac Peral, un héroe traicionado por la mediocridad de los políticos, *Sr. Murillo Rosado, Manuel*

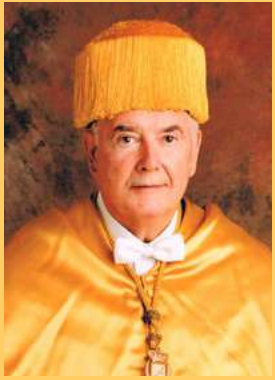
Director de Comunicación de la RAED. Justificación ética y científica de los ensayos clínicos en pediatría, *Dra. Peiré García, Mª Asunción, Académica Correspondiente de la RAED*. Erasmo de Rotterdam: el helénismo constructor de una Europa humanista, *Dr. Pont Clemente, Joan*

Francesc Académico Numerario y Miembro de la Junta de Gobierno de la RAED. De Corruptione, Dr. Tierno Pérez-Relaño, Enrique, Académico Numerario de la RAED. Artículos Premios Nobel Académicos de Honor de la RAED. LIGO and the detection of gravitational waves, Listening to Space with LIGO, Dr. Barrish, Barry C., Premio Nobel de Física 2017 y Académico de Honor de la RAED. Proteolysis: from the lysosome to ubiquitin and the proteasome ..., The ubiquitin-proteasome pathway: on protein death and cell life, Dr. Ciechanover, Aaron, Premio Nobel de Química 2004 y Académico de Honor de la RAED. Are we really made of Quarks?, Dr. Friedman, Jerome Isaac Premio Nobel de Física 1990 y Académico de Honor de la RAED. CIESLAG 2º Concurso Tesis Doctorales Méjico 2018 – Abstracts. La generación Z: Formas generales de comportamiento, intereses, opiniones y actitudes durante la vida, Dr. Del Bosque, Tomás Francisco, Premio a la mejor Tesis Doctoral - Área de Humanidades y Ciencias de la Conducta. Asociación de los polimorfismos -308 G/A del gen TNF- α , Pro12Ala del PPAR-gamma y Trp64arg del gen ADR β 3 con el desarrollo de perfil lipídico aterogénico en sujetos VIH+ con TAR, Dr. Román Gámez, Ramón, Premio a la mejor Tesis Doctoral - Área de Medicina y Ciencias de la Salud. Medición del capital intelectual: propuesta de un modelo de indicadores en instituciones de educación superior del subsistema de universidades tecnológicas y politécnicas, Dr. Heredia Martínez, Ramón Accésit nº 2 - Área de Ciencias Sociales. Economía y Administración Gestión integral de mantenimiento basado en el modo de falla de los procesos críticos y la familia de puestos estratégicos que mejora los rendimientos en la industria textil en México, Dr. Vaquera Hernández, Joel, Accésit nº 1 - Área de Ciencias Sociales, Economía y Administración Publicaciones.

Edición impresa ISSN: 2339-997X, Edición electrónica ISSN: 2385-345X

Depósito Legal: B 12510 – 2014. Págs. 650.

XAVIER IGLESIAS I GUIU. (2022)

Nascut a Torregrossa, Pla d'Urgell, Lleida el 1936.

Batxillerat als Jesuïtes de Sarrià, 1946-1953.

Llicenciat Facultat de Medicina. Universitat de Barcelona, 1953-1960.

Formació en Obstetrícia i Ginecologia als Estats Units: *Rotating Internship Mount Sinai Hospital Miami 1962-63. Residency al Harlem Hospital Center, Columbia University, New York, 1963- 1967.*

Doctor Universitat de Barcelona. Excel·lent *Cum Laude*. 1971.

Professor Agregat per oposició d'Obstetrícia i Ginecologia de la Facultat de Medicina de la Universitat de Saragossa i Cap de Servei. 1974-1976. Professor Agregat d'Obstetrícia i Ginecologia de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona per trasllat i Cap de Clínica de l'Hospital Clínic. 1976-1983.

Catedràtic d'Obstetrícia i Ginecologia de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona i Cap de Departament Assistencial a l'Hospital Clínic. 1983 fins la jubilació al 2006.

Vice-Degà (equip Dr. Corbella). President Secció Planificació Familiar de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques. President Secció D'Oncologia Ginecològica de la SEGO. Vice-rector de la Universitat de Barcelona (rectorat del dr. Badia). 1979-1984.

174 treballs publicats a revistes

61 capítols a llibres.

102 Conferències nacionals i internacionals.

152 Contribucions a Congressos.

14 Tesis Doctorals dirigides

President de la Secció de Suelo Pélvico de la Sociedad Española de Ginecología y Obstetricia (SEGO).

Membre numerari de la Reial Acadèmia Europea de Doctors.

Membre Corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya.

Membre numerari de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya.

Àrees d'interès preferent: Ginecologia Oncològica, Cirurgia Vaginal i Patologia del Sòl Pelvià.

"Os dias prósperos não vêm por acaso. São granjeados, como as searas, com muita fadiga e com muitos intervalos de desalento."

Camilo Castelo Branco (1825-1890)

"Once we accept our limits, we go beyond them. The mind is like a parachute... It only works if we keep it open."

Albert Einstein (1879-1955)

Camil Andreu Castelo-Branco i Flores

1914 - 2022

Colecció Reial Acadèmia Europea de Doctors

**Generalitat
de Catalunya**

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE EDUCACIÓN, CULTURA
Y DEPORTE